VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Traineeships bieden grote meerwaarde
Democratische Code helpt bibliotheken
Nederland leert te weinig van Vlaanderen
Onvrede over nieuwe opzet Kinderjury

Nummer **6** | Jaargang 29
Juni / juli / augustus 2025

Extra dikke zomeruitgave

Foto: Ivonne Zijp

Bünyamin Ucal, ICT-medewerker bij Bibliotheek Schiedam

Bieb SYSTEMEN

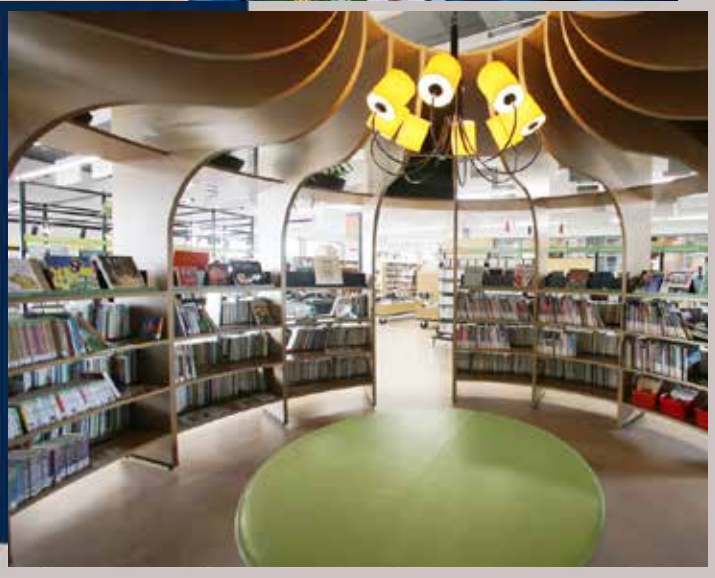

Bieb Systemen, een trots onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, is al meer dan 40 jaar uw betrouwbare partner voor het ontwerpen, fabriceren en leveren van hoogwaardige bibliotheekinrichtingen.

Van standaard tot maatwerk, wij bieden kwalitatief hoogstaand meubilair dat perfect aansluit op uw wensen en behoeften.

Met meer dan 40 jaar ervaring, combineren wij onze kennis met uw visie om de ideale oplossing te realiseren voor uw bibliotheek.

Onze interieurs worden ontworpen, geproduceerd en gemonteerd met oog voor duurzaamheid en circulariteit, waarbij snelheid, kostenbesparing en een lagere milieu-impact hoog in het vaandel staan.

Bij Bieb Systemen heeft u tijdens het gehele proces één vast aanspreekpunt, waardoor wij u kunnen ontzorgen en zorgeloos bouwen aan uw droomproject.

Contact
050 3186 018
www.biebsystemen.com
info@biebsystemen.com

Powered by VAN KEULEN INTERIEURBOUW

“Collectioneren is echt een vak. De Basiscursus Collectioneren gaf me precies de kennis die ik nodig had.”

Frank-Peter Voorburg
Service- en collectiemedewerker
Bibliotheek Boekel

Ontwikkel je talent met onze unieke opleidingen voor de bibliotheeksector

Ben jij...

- Collectioneur
- Collectiespecialist
- Programmamaker
- Mediathecaris

En wil jij onder begeleiding van ervaren experts praktische kennis opdoen en waardevolle connecties maken? Schrijf je dan vandaag nog in!

Scan de QR-code voor meer info en startdata.

nbd biblion

Samen vooruitgang boeken

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt per 2024 negen keer per jaar (vijf keer digitaal en vier keer in print). Hiervoor hebben wij uw e-mailadres nodig. Mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op LinkedIn, Facebook en Bluesky.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd-, eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Digitale nummers
Voor vragen: mail redactieassistente Jasmijn Aldewereld:
digitaal@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Ellen Soellaart

Medewerkers
Johannes Abeling, Femke van den Berg, Annemiek van de Burgt, Paul van Capelleveen, Mark Deckers, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne Louïse van den Dool, Esther van Gelder, Marianne Hermans, Jamea Kofi, Janneke Krommendijk, Arno Kuipers, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Anneke de Maat, Rianne van Melik, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Anna Rademakers, Evi Savelkouls, Jeroen Vandommele, Stan Verhaag, Karin Vingerhoets, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Juryleden Beste Bibliotheek
Jeanine Deckers, Gerard Meijer, Erna Staal, Robin Verleisdonk, Chris Wiersma (voorzitter)

Archief
Abonnees kunnen (na inloggen) op bibliotheekblad.nl/archief alle verschenen edities vanaf 2020 teruglezen.

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Op bibliotheekblad.nl/abonneren vindt u de tarievenstructuur en kunt u een abonnement afsluiten.

Adverteren
Uitgeverij Virtùmedia verzorgt in opdracht van Bibliotheekblad de acquisitie. Contact via Mariska Jankovits: +31 (0)30-693 11 77 of mjankovits@virtumedia.nl. Op bibliotheekblad.nl/adverteren vindt u de tariefkaart.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- @bibliotheekblad.bsky.social
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Collega
De sollicitatie van Bünyamin Ucal bij Bibliotheek Schiedam was min of meer toeval, want veel affiniteit met het bibliotheekwezen had hij niet…

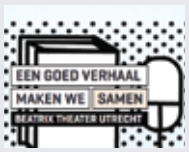
8
Interview directeur KB
Wilma van Wezenbeek is sinds september 2024 algemeen directeur van de KB nationale bibliotheek. Wat zijn de speerpunten waar ze de komende jaren de schouders onder zet?

13
Kritiek op de Kinderjury
Bibliotheek Eemland (en enkele andere bibliotheken) zijn niet te spreken over de veranderde opzet van CPNB's Kinderjury, met dit jaar slechts zes boeken.

18
Maatschappelijke programmering
Samen een stukje oplopen, dat is niet alleen vaak gezelliger dan alléén, maar kan ook uitnodigen tot dynamische gesprekken. Precies de reden dat Bibliotheek Drachten dit organiseert.

20
Het Nationale Bibliotheekcongres
Op 12 juni vond het Nationale Bibliotheekcongres plaats in het Beatrix Theater in Utrecht.
een verslag met de belangrijkste hoogtepunten.

24
Traineeships
Inmiddels is het al een aantal jaar een beproefd concept: het traineeship van Probiblio. Twee jaar lang lopen de trainees mee bij verschillende openbare bibliotheken.

28
Bibliotheekconvenant
Ook de komende jaren richten bibliotheken zich op drie maatschappelijke opgaven: 'Geletterde samenleving', 'Participatie in de informatiesamenleving' en 'Een leven lang ontwikkelen'.

32
Topstukken
Geert Grote (1340-1384) was bezeten van boeken. Hij kocht ze, leende ze, las ze, liet ze overschrijven, verspreidde ze, schreef ze zelf en vertaalde ze.

34
Gevangenisbibliotheken deel II
Sinds 2023 is Peter bibliothecaris in de PI Almelo. Daarvoor werkte hij achttien jaar op een basisschool. Met zijn pabo-achtergrond was Peter welkom in de bajesbieb in Almelo.

38
Democratische Code
Hoe centraler de rol van bibliotheken in het maatschappelijk debat wordt, des te vaker rijzen vragen over de positie die zij innemen. Om organisaties te helpen hierin keuzes te maken, ontwikkelden Probiblio en Stichting Voor Democratie de Democratische Code.

42
Vrijwilliger in de spotlight
Onno Hastman is vrijwilliger bij het Taalhuis van De Nieuwe Bibliotheek in Almere. Zijn motivatie? 'Taal ligt me wel,' en 'Ik heb de tijd'.

46
Management
Sinds een jaar staat Martje van Nes aan het roer van de Bibliotheek Schiedam. Als directeur streeft ze naar een gevarieerde programmering, die alle doelgroepen weet te bereiken.

50
Onderzoek KB
De afdeling Onderzoek en Kennisdeling van de KB nationale bibliotheek bezocht de *International Conference on Performance Measurement in Libraries*. Een verslag.

52
Interview directeur Cultuurconnect
De Vlaamse Ilke Froyen werd een jaar geleden algemeen directeur bij Cultuurconnect. Daarvoor was ze twintig jaar verbonden aan het internationale literatuurhuis Passa Porta.

56
Nederland versus Vlaanderen
Wat kunnen Vlaanderen en Nederland van elkaar leren als het gaat om bibliotheekwerk? Georges Elissen (SPN) en Mark Deckers (Rijnbrink) reisden eind maart naar Vlaanderen.

59
Bijzondere Bibliotheken
De Vrije Universiteit wil dat iedereen zich veilig en thuis voelt. De universiteitsbibliotheek speelt hierin een belangrijke rol door middel van het Decolonisation Lab en de Pride Library.

62
Bibliotheken in Amerika
Marjolein Lolkema doet een poging om het verslechterde bibliotheekklimaat in de Verenigde Staten te belichten. Maar waar te beginnen …

Verschijning Bibliotheekblad 7-2025

Bibliotheekblad nummer 7-2025 verschijnt rond 19 september.

Dit is een digitale editie. Abonnees ontvangen deze in hun mailbox.

In juli en augustus komt Bibliotheekblad niet uit.

Democratie en inclusie

Het is tegenwoordig elke dag weer wachten op welke bizarre beslissingen president Trump nu weer neemt in zijn pogingen om de Amerikaanse democratie te ondermijnen. Tip: op de website reportersonline houdt journalist Kirsten Verdel[1] een dagelijks blog bij met de meest recente ontwikkelingen. (De link staat hieronder).

Een van Trumps meest recente slachtoffers was Carla Hayden, de directeur van de *Library of Congress (LOC).* Dit is een onderzoeksbibliotheek in Washington, D.C., die dienst doet als bibliotheek en onderzoeksdienst voor het Congres van de Verenigde Staten en de facto de nationale bibliotheek van de Verenigde Staten is. Woordvoerder Karoline Leavitt van het Witte Huis verklaarde dat Hayden te veel nadruk legde op diversiteit en inclusief beleid binnen de instelling. Ook zou Hayden volgens de regering boeken hebben opgenomen die "ongeschikt zijn voor kinderen". De stap past binnen een bredere strategie van de regering-Trump om zogenoemde 'woke'-invloeden in overheidsinstellingen en culturele sectoren terug te dringen. Minderheidsgroeperingen zoals "native Americans" en de lhbtqia+ gemeenschap behoren sowieso tot de meest geliefde slachtoffers van deze regering. Marjolein Lolkema heeft geprobeerd de ontwikkelingen op een rijtje te zetten. Een lastige opgave want Trump lanceert zowat dagelijks de meest bizarre decreten waarmee hij de senaat kan omzeilen.

Gelukkig volgen we in Nederland nog steeds een democratische koers. Zo leest u in dit nummer van Bibliotheekblad over De Democratische Code, een instrument dat bibliotheken helpt zich maatschappelijk te positioneren. Mirjam Zweers (Probiblio) en Bram Eidhof (stichting Voor Democratie) vertellen over dit mooie initiatief.

Ook aan diversiteit, inclusie en dekolonisatie besteden we aandacht in dit nummer. Aan de Vrije Universiteit Amsterdam studeren 30.000 studenten van zo'n 145 verschillende nationaliteiten. De universiteit wil dat iedereen zich veilig en thuis voelt. De universiteitsbibliotheek speelt hierin een belangrijke rol, vertellen Rain Bleie en Michèle Meijer. Zij zetten zich vanuit VU Library in voor het Decolonisation Lab en de Pride Library. Wat bieden deze themacollecties en voor wie?

Ik wens u veel leesplezier en inspiratie. Laten we vooral zorgen dat onze bibliotheken bastions van het vrije woord, inclusiviteit en democratie blijven.

1. Zie reportersonline.nl/auteur/kirsten-verdel

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Bünyamin Ucal, ICT-medewerker bij Bibliotheek Schiedam

‘Dit werk ligt me goed’

De sollicitatie van Bünyamin Ucal bij Bibliotheek Schiedam was min of meer toeval, want veel affiniteit met het bibliotheekwezen had hij niet. De eerlijkheid hierover in zijn sollicitatiebrief viel niet alleen op, maar viel ook voldoende in de smaak om hem uit te nodigen voor twee gespreksrondes. En daarna was hij binnen! Na drie jaar werk in de buitenlucht als parkeercontroleur. Het wennen binnen de muren en kaders van de bibliotheek viel aanvankelijk niet mee, maar als ICT-medewerker, privacy officer, budgetbeheerder en narrowcastingverantwoordelijke heeft Bünyamin tegenwoordig voldoende omhanden om zijn draai gevonden te hebben.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S (INCLUSIEF COVER): IVONNE ZIJP

Pokerface

Op de dag van de ontmoeting met Bünyamin Ucal aan de balie van Bibliotheek Schiedam is er sprake van een calamiteit. Er is namelijk geen internet in het gehele gebouw. Is dat een ramp tijdens een weekenddag waarop veel klanten boeken komen terugbrengen en lenen? De eindverantwoordelijke voor het hele ICT-gebeuren lijkt er ogenschijnlijk niet door uit balans. Of is dat maar schijn? ‘Er is een truc waardoor het inleveren en uitlenen van boeken en andere materialen ook offline gewoon kan doorgaan,’ spreekt Bünyamin met pokerface. ‘Dit is ingebouwd in het Wise-systeem, waarmee wij alweer ruim vijftien jaar werken. Je moet die mogelijkheid echter wel zelf activeren.’ Dat heeft de ICT’er die exclusief actief is voor de vier Schiedamse bibliotheeklocaties en de ruim 20 dBOS-locaties (basis- en VO-scholen), perfect geregeld. ‘Ik weet wat ik moet doen en doe dat goed. Een van mijn sterke punten is zelfverzekerdheid.’

Jong volwassen

Wordt iemand zelfverzekerd geboren of gemaakt? In het geval van Bünyamin ligt de tweede optie voor de hand. Toen hij met zijn ouders vanuit Istanbul naar Nederland kwam, was hij nog maar twee. ‘Ik ben snel volwassen geworden. Op zevenjarige leeftijd deed ik al van alles voor mijn ouders. Zo ging ik mee naar de dokter, omdat ik beter Nederlands kon spreken. En ik zorgde regelmatig voor mijn twee jongere zusjes, als mijn moeder vroeg de deur uit moest om te gaan schoonmaken in de universiteit in

Delft. Ik maakte ze wakker, gaf ontbijt en bracht ze naar school en ging daarna door naar mijn eigen klas.'
Na afronding van zijn studie werkte Bünyamin onder andere bij het Kadaster en was hij beveiligingsmedewerker. Van 2000 tot 2003 was hij parkeercontroleur in Schiedam.
'Eigenlijk ondankbaar werk,' blikt hij terug, 'Maar je moet wel geld verdienen.' Op een van de dagen dat hij samen met een collega even binnen koffie zat te drinken, keek die collega op van het krantje waarin hij zat te bladeren. 'Jij zocht toch ander werk? Ze vragen een klantenservicemedewerker bij de bibliotheek.'
Bünyamin vond het geen levensvatbaar idee. 'Ik had weinig affiniteit met de bibliotheek. Toen ik klein was nog wel, maar mijn moeder had door haar vele werk nauwelijks tijd om voor te lezen. Toch besloot ik te solliciteren, vooral voor de vorm. Ik was ervan overtuigd dat ze me toch niet zouden aannemen.'

Een man van eer en geweten

Die proformasollicitatie had echter andere consequenties dan verwacht. Parallel aan de brief naar de bibliotheek had Bünyamin ook gereageerd op een vacature bij de politie. 'Die leek passend bij mijn BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) -diploma.'
In één week had hij twee sollicitatiegesprekken: dinsdag bij de bibliotheek en woensdag bij de politie. 'Ze beloofden beiden mij eind van de week te bellen.
De politie liet niets horen, maar de bibliotheek nodigde hem uit voor een vervolggesprek in de week daarop. Met de directeur erbij, die vertelde dat Bünyamin was aangenomen.'
'Waarom?' was zijn verbaasde reactie. 'Ik heb hiervoor geen opleiding en ook geen affiniteit. Ik kreeg te horen dat het vooral dankzij mijn persoonlijke brief was, waarin ik gewoon mezelf was gebleven. Ook het feit dat ik Nederlands, Engels, Duits en Turks spreek, werd beschouwd als voordeel aan de bibliotheekbalie.'
Ondanks Bünyamins trots dat hij uit 150 gegadigden was gekozen, ging hij aarzelen toen hij een paar weken later alsnog het aanbod kreeg om – zelfs zonder tweede gesprek – bij de politie in dienst te komen. 'Het kostte eerlijk gezegd moeite om dit aanbod te negeren, maar ik ben een man van eer en geweten en had getekend en mijn woord gegeven aan de bibliotheek en besloot daar dus te blijven. Hoewel ik de adrenaline van het buitenwerk mistte en mijn baan soms voelde als een saai huwelijk.'

Supermens

In plaats van de ingeschatte zes maanden inwerktijd, werkte Bünyamin al na drie weken volledig zelfstandig. 'Ik ben een doener en niet bang voor fouten,' is zijn nuchtere verklaring. 'Ik maak weinig fouten, maar áls dat zo is, mea culpa. Al na negen maanden kreeg ik een vast dienstverband.'
De kwaliteiten van Bünyamin bleven niet onopgemerkt. Op een drukke ochtend in 2010 riep een van de managers hem op voor een praatje in zijn kantoor. 'Bün, je bent een supermens!' was letterlijk wat die manager tegen me zei. Ik had eerlijk gezegd zijn aanwezigheid niet eens in de gaten gehad. Er waren een paar medewerkers ziek, dus het was hard aanpoten voor mijn collega en mij. Na een Engelsman hielp ik een Turkse vrouw en kreeg daarna ettelijke telefoontjes.'
'Ik heb je eens geobserveerd en heb heel andere ideeën voor jou,' vervolgde de manager en stelde Bünyamin voor een ICT-opleiding te doen. Die was niet direct enthousiast. 'Daar heb ik totaal geen verstand van! Ik kan hooguit de computer aan- en uitzetten,' herinnert hij zich nog zijn reactie. Maar nog datzelfde jaar startte hij een studie ICT-medewerker/ICT-beheerder.

Scherp inkoper

Vijftien jaar later is hij uitgegroeid tot de centrale spil van het ICT-beheer binnen Bibliotheek Schiedam.
'Hoe uniek is mijn baan? In ieder geval veelomvattend. En lang niet alle bibliotheken hebben een eigen ICT'er,' weet Bünyamin, die soms ook collega-bibliotheken adviseert over de aanschaf van nieuwe ICT-systemen.
In Schiedam houdt hij zich onder andere bezig met de inkoop van nieuwe ICT-apparatuur of -systemen en het aansturen van beheerpartijen. 'SLA (Service Level Agreements),' benoemt hij in jargon de overeenkomst tussen een leverancier en een afnemer van, in dit geval, ICT-diensten. 'Ik bewaak het budget en accordeer – tot een bepaalde maximumhoogte – offertes en facturen.'
Die bedragen zo laag mogelijk houden, is voor hem de uitdaging waarbij zijn talent om anderen vrij gemakkelijk te overtuigen van zijn standpunten, goed van pas komt. 'Ik ben een scherp inkoper. Als ik iets kan aanschaffen voor tien euro, probeer ik er vaak vijf of zes euro van te maken.'

Van parkeercontroleur naar privacy officer

Ook het proces van plaatsen en instellen van nieuwe apparatuur en het inregelen op de server wordt door Bünyamin met haviksoog begeleid. Compleet met toegangsrechten, inlogcodes of wachtwoorden voor bibliotheekcollega's. 'Vooral in deze context ben ik blij met de goede contacten met Probiblio.'
Verder is hij verantwoordelijk voor de naleving van de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming), het hardwarebeheer van het narrowcastingsysteem met dia's, foto's, video's, de bibliotheekagenda en horecareclame binnen Bibliotheek Schiedam en het goed functioneren van alle ICT-apparatuur voor bezoekers op het zogeheten interneteiland.
Eenmaal per drie weken staat Bünyamin nog als publieksmedewerker in de balie. 'Dit vooral om contact met de bibliotheekvloer niet te verliezen. Vanuit die positie heb ik goed zicht op eventuele kinken in de kabels en kan ik er gericht op inspelen. Verder ben ik blij dat ik op deze manier mijn goede contacten met collega's kan behouden.'
Vooral tevreden is hij met zijn carrièreswitch naar de ICT. 'Misschien was het voorbestemd? Dit werk ligt me goed.'
Of hij – midden 50 – nog lang bij Bibliotheek Schiedam denkt te blijven?
'Haha, ik hoop het voor ze,' klinkt het met een lach. Om er direct, wat serieuzer, op te laten volgen: 'Onze huidige bibliotheeklocatie, de Korenbeurs*, is een prachtige plek en ik ben er trots op om hier te werken.'

Opmerking redactie

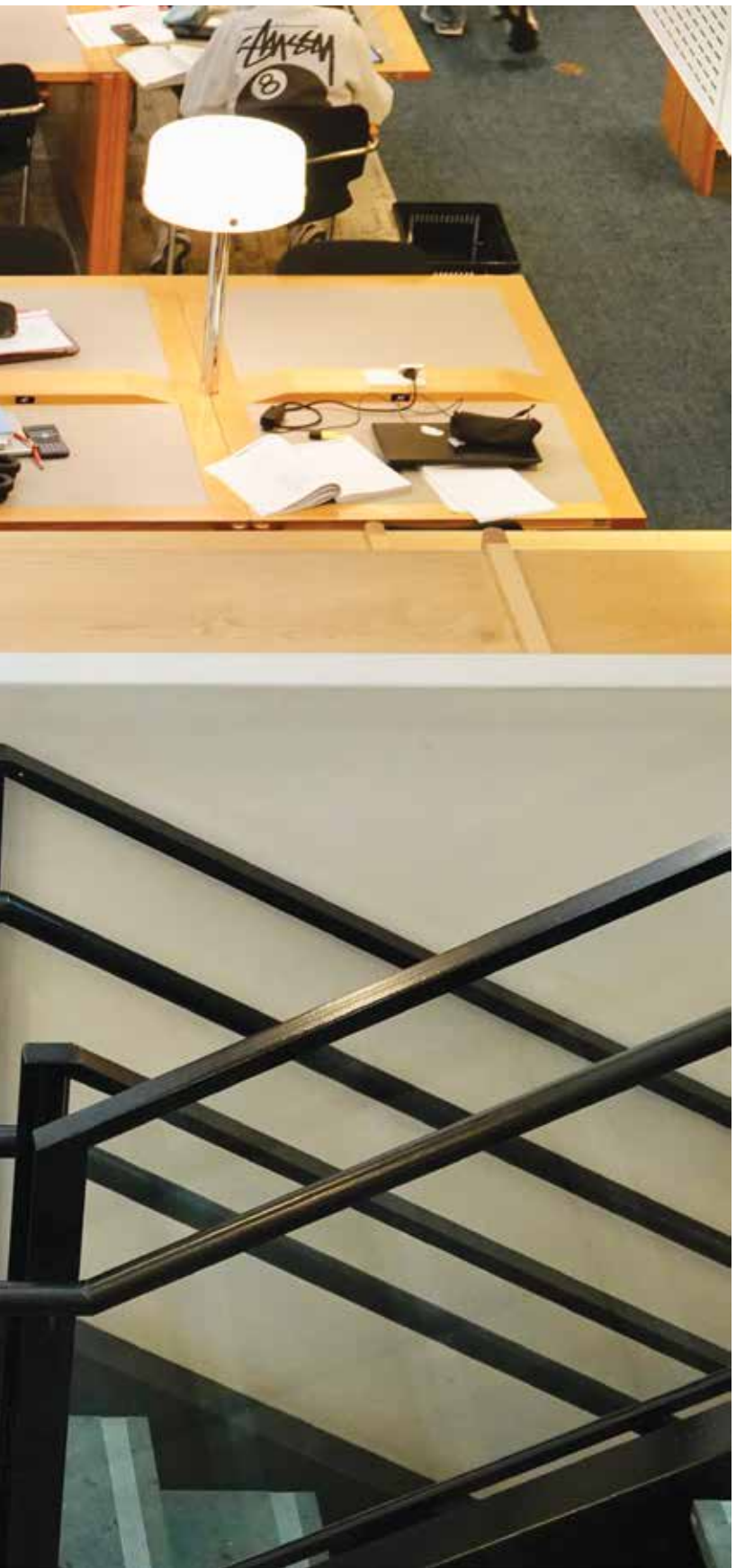
*De Schiedamse Korenbeurs is een rijksmonument uit 1786 waar vroeger moutwijn en granen werden verhandeld, in relatie met de Schiedamse jeneverindustrie.

Directeur KB nationale bibliotheek Wilma van Wezenbeek:

‘Ik zie de KB als metaverbinder

tussen netwerken’

Het is makkelijk gezegd: de gebruiker centraal stellen, het goede goed doen en als organisatie meerwaarde creëren bij het aanpakken van maatschappelijke vraagstukken. Deze doelen daadwerkelijk realiseren is echter minder eenvoudig, zo beseft Wilma van Wezenbeek, sinds 1 september 2024 algemeen directeur van de KB nationale bibliotheek. Toch zijn bovengenoemde speerpunten precies de dingen waar ze, samen met haar medewerkers en netwerkpartners, de komende jaren de schouders onder zet.

TEKST EN FOTO’S: EIMER WIELDRAAIJER

U bent sinds 1 september 2024 algemeen directeur van de KB nationale bibliotheek. Wat zijn uw eerste ervaringen? Zijn er zaken die u verrast hebben in deze nieuwe job?
‘Je weet van tevoren nooit helemaal precies wat er op je afkomt, maar ik kende vanwege mijn eerdere functies uiteraard wel al het een en ander van de bibliotheekwereld. Toch zijn er altijd zaken die je verrassen. Daarom heb ik in het najaar een serie van zeven “verwonder-columns” geschreven over wat we als KB allemaal doen. Wat me bovenal frappeerde, is de passie, bevlogenheid en kundigheid van de medewerkers. Plus de diversiteit aan onderwerpen die hier bij de KB aan de orde komen. Die columns hing ik op aan indrukwekkende getallen, zoals de twee miljard digitale bestanden die we hebben en de zeven miljoen bezoekers die DBNL jaarlijks op het internet weten te vinden. Kortom, ik zit op een superleuke plek.’

Is uw kijk op deze organisatie in bepaald opzicht aangescherpt?
‘Ik heb een achtergrond in de universitaire en erfgoedwereld, maar de openbare bibliotheken kende ik wat minder. Dat is een nieuw speelveld waarmee ik in aanraking ben gekomen. Te zien wat daar allemaal gebeurt, is buitengewoon boeiend.’

Bent u lid van een openbare bibliotheek?
‘Na mijn studie tot materiaalkundig ingenieur aan de TU Delft ben ik blijven wonen in die stad en inmiddels ben ik al vele jaren lid van DOK Delft.’

Hoe komt een materiaalkundig ingenieur in de bibliotheekwereld terecht?
‘Mijn studiegenoten zijn ook op heel diverse plekken terechtgekomen en wat mezelf betreft: ik heb altijd die bêta- en alfakant in mij gehad. Na mijn studie ben ik bijvoorbeeld de wetenschappelijke uitgeverij ingegaan, waar ik mijn talige kant verder heb ontwikkeld.’

Hoe komen uw eerdere werkervaringen u van pas in uw huidige functie?
'Een niet onaanzienlijk deel van de KB richt zich op de verbinding tussen wetenschap en maatschappij, en mijn ervaring op dat terrein komt me zeker van pas, waarbij we onze prachtige fysieke en digitale collectie willen delen met mensen die onderzoek doen én met het grote publiek. Elke openbare instelling zegt dat ze de gebruiker centraal wil stellen, maar hoe doe je dat nou echt? Als directeur van de universitaire bibliotheek in Delft en als directeur student- en onderwijszaken bij de VU heb ik die insteek nadrukkelijk opgevat als opdracht aan die organisaties. De vraag hoe we waardecreatie voor de gebruikers van de KB realiseren bepaalt ook mijn inzet in deze functie. Het is makkelijk gezegd maar moeilijk gedaan.'

Dat vergt om te beginnen openheid, transparantie, lijkt me.
'Samen met anderen heb ik als hoofdauteur mogen schrijven aan het eerste *Nationaal Plan Open Science*. Hoe maak je wetenschap zo toegankelijk mogelijk voor de hele maatschappij? En welke rol kan het hoger onderwijs daarin spelen? Wil je dat doel

bereiken, dan moet je die opdracht niet zien als iets wat exclusief is voorbehouden aan wetenschappers en onderzoekers. Dat streven moet de attitude in de hele organisatie zijn. Persoonlijk wil ik bijvoorbeeld een open en benaderbaar type zijn. Ik benader een onderwerp als dit dus heel holistisch. Als KB zijn wij een open instelling. Wij staan voor transparantie. Wat je met publiek geld creëert, wil je of moet je zelfs met het publiek delen. Die lijn is een rode draad in mijn carrière.'

Wat gaf de doorslag om naar deze functie te solliciteren?
'Ik miste de bibliotheek. Na mijn jaren bij de UB Delft had ik een nieuwe werkplek gevonden bij een andere ondersteunende dienst. Met name (open) onderwijs en digitale leermaterialen waren zaken waarmee ik me bezighield. Wat bij de KB zo prachtig bij elkaar komt, is het fysieke en digitale van de collectie en de plek die je voor de samenleving kunt zijn. Het is niet zo dat ik elke dag dacht: werkte ik nog maar bij de bibliotheek, maar toen ik las dat Lily Knibbeler, mijn voorganger, zou vertrekken, besefte ik: op die plek komen veel dingen die ik gedaan heb – media, uitgeverij, bibliotheek, onderwijs en leidinggeven aan een organisatie – samen. Hopelijk heb ik nog tien jaar te gaan tot mijn pensioen en dat zie ik als een mooie periode om hier bij de KB de schouders te zetten onder belangwekkende taken.'

Bent u met bepaalde verwachtingen of expliciete doelstellingen begonnen aan deze klus?
'Ik heb geleerd dat het beste uitgangspunt is: met elkaar ervoor zorgen dat je het goede goed doet. In totaal heb ik zo'n veertien jaar als directeur, als manager, organisaties geleid. Nu probeer ik als algemeen directeur een beetje boven het geheel te hangen. Ik wil mensen de ruimte geven om die goede dingen goed te doen. Ik wil mensen stimuleren, achter hen staan, hen niet in de weg zitten. Dat is iets wat ik geleerd heb. Ik wil mezelf als algemeen directeur misbaar maken. Je moet de mensen laten voelen dat ze veel speelruimte hebben. Een andere lijn die ik kies, is integraliteit. Hoe zorg je dat iedereen in de organisatie voldoende weet wat de collega's doen, omdat we met elkaar werken aan de grote maatschappelijke opgaves waar wij als KB voor staan. Hoe zorg je er met z'n allen voor dat je het goede doet voor het publiek, de onderzoekers en de netwerkpartners, waaronder de bibliotheken? Die integrale benadering hoop ik hier te bevorderen.'

Ziet u het scheppen van dat werkklimaat als de grootste uitdaging in deze functie?
'Organisatorisch is dat inderdaad een grote uitdaging. Heb je het over uitdagingen in het algemeen, dan zeg ik: er speelt op dit moment nogal wat in de wereld en hoe ga je daarmee om? Hoe blijf je zelf positief te midden van alle negativiteit? Ik ben een omdenker, iemand die minder denkt in bedreigingen en meer in mogelijkheden. Eerlijk gezegd, is dat in deze tijd niet eenvoudig. Als KB willen we ons sterk maken voor weerbaarheid en veerkracht op verschillende terreinen. Zowel wat betreft de fysieke als digitale collectie, die je enerzijds wilt beschermen en anderzijds toegankelijk houden. Wij hebben bijvoorbeeld steeds meer met pogingen tot digitale sabotage te maken. Niet voor niets was er onlangs de landelijke actiedag rond weerbaar erfgoed, waar deze dreiging ook ter sprake kwam. En hoe zorg je ervoor dat mensen goed geïnformeerd blijven in een tijd dat meningen en feiten nogal eens op één hoop gegooid worden? Dat is lastig. Ik heb geen toverstafje, daarom is het zaak dat we er in netwerkverband met elkaar over nadenken.'

Uw voorganger hamerde ook op netwerksamenwerking rond maatschappelijke opgaves …
'Dat deed ze terecht, omdat we als KB binnen verschillende netwerken - de erfgoedsector, wetenschappelijke bibliotheken, openbare bibliotheken – opereren. Werken aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken is iets wat je met elkaar moet doen. Dat is de enige weg. Tien jaar geleden is die rol met betrekking tot de openbare bibliotheken bij de KB neergelegd en als je die periode overziet, constateer je dat we als netwerkpartners veel bereikt hebben. Maar er zijn nog steeds uitdagingen, zoals ervoor zorgen dat iedereen kan blijven meedoen in de steeds digitaler wordende maatschappij. We zijn, conform de speerpunten uit het Bibliotheekconvenant, echt stappen aan het zetten op het gebied van geletterdheid, digitaal burgerschap en een leven lang ontwikkelen, maar er is nog een hoop werk aan de winkel.'

Kunnen de KB en de bibliotheken zo'n brede maatschappelijke taak die zoveel sectoren in de samenleving raakt wel aan? Zou dat niet veeleer een soort alternatief Deltaplan vergen?
'Je kunt voor deze taken niet een soort programma en projectplan opstellen in de trant van: we stellen onszelf deze harde doelen en over een paar jaar hebben we die doelen bereikt. De manier waarop we het nu aanpakken, is goed. We activeren iedereen in het netwerk, met oog voor lokale verschillen en met inbegrip van regionale, provinciale en landelijke partners. Het lastige hierbij is dat het perspectief op nationaal niveau en de lokale setting onderling flink kunnen verschillen. Of je daarvoor een Deltaplan nodig hebt? Ik vind van niet, want we zijn met elkaar heel goed op weg. Denk aan de aanstaande aanpassingen van de Wsob, het Bibliotheekconvenant en de definitieve versie van de Netwerkagenda die wordt gepresenteerd op het Bibliotheekcongres. Dat alles samen uitbouwen zie ik als de beste weg voorwaarts.'

Wat verwacht u van de Netwerkagenda?
'Het was best een intensief proces om zover te komen. In de agenda wordt geconcretiseerd wat er de komende jaren nodig is om samen met de VOB en de SPN invulling te geven aan het realiseren van de maatschappelijke opgaves: een geletterde samenleving, participatie in de informatiesamenleving en een leven lang ontwikkelen. De agenda omschrijft, in lijn met de Wsob, ook dat elke Nederlander binnen een redelijke afstand toegang heeft tot een volwaardige openbare bibliotheek en dat deze alle vijf bibliotheekfuncties dient aan te bieden. Het streven is te groeien van vier miljoen leden naar acht miljoen verbonden gebruikers, maar voor alle duidelijkheid: de Netwerkagenda is nog geen uitvoeringsagenda.'

In de KB is de afdeling Bibliotheekstelsel herschikt. Welk team gaat met de agenda aan de slag?
'Erna Winters geeft als netwerkmanager leiding aan het Netwerkstafteam Openbare Bibliotheken. Er is een adviseur rond de netwerksamenwerking en er zijn drie opgaveregisseurs, die samen met mensen uit het veld invulling gaan geven aan de drie maatschappelijke taken. Evelien Fokkink richt zich op de geletterde samenleving, Jacqueline Roelofs op participatie in de informatiesamenleving en Yuri Matteman op een leven lang ontwikkelen. De uitvoerende taken voor het openbare bibliotheekwerk zijn ook op andere afdelingen bij de KB belegd. In totaal werken er zo'n honderd mensen direct of indirect voor het openbaar bibliotheekwerk.'

De KB heeft een coördinerende rol in het netwerk van openbare bibliotheken. Is die rol de afgelopen jaren veranderd? In het begin keken sommigen de kat uit de boom.
'Met elkaar hebben we meer begrip opgebouwd. Als het over dit onderwerp gaat, dan hebben wij het over "samen sturen". Natuurlijk hebben wij verantwoordelijkheid af te leggen, maar we klaren de klus samen. De afgelopen jaren hebben we in goed overleg duidelijker gemaakt hoe we dat denken te doen en dat ook neergelegd in een plan van aanpak. Het was even zoeken, maar langzamerhand zitten we wel in dezelfde groef.'

Het vertrouwen en het besef om samen de kar te trekken is toegenomen?
'Zeker, maar het is nog steeds niet makkelijk. Vergeet niet dat we voor grote maatschappelijke opgaves staan.'

Gemeenten krijgen structureel extra geld voor bibliotheken. Via SPUK-gelden worden gaten in het stelsel gedicht. Alleen gebeurt dat op allerlei plekken op verschillende manieren. De interpretatie van een bibliotheek(dienst) blijkt behoorlijk ruim. Of is het te ruim?
'Dat denk ik niet. De vijf taken die de Wsob toekent aan de openbare bibliotheek zijn goed omschreven. Wat ik wel als risico zie, is dat de SPUK-gelden niet geoormerkt zijn. Dus is het de vraag of gemeentes voldoende geld naar de bibliotheek doorsluizen. Via hun inzet voor IDO's, het bevorderen van (digitale) geletterdheid en dergelijke hebben bibliotheken de laatste jaren hun positie verstevigd in gemeentes, maar het blijft voor een bibliotheek lastig om haar begroting op orde te krijgen. In die zin wordt de komende tijd best een uitdaging.'

In het kader van het zogeheten 'ravijnjaar' 2026 zijn er grote zorgen over bezuinigingen. Denkt u dat dit de bibliotheken (hard) gaat raken? In een recente column voorziet onderzoeker Frank Huysmans dat er donkere wolken aan de horizon opdagen.
'Het enige wat lokale bibliotheken kunnen doen is lobbyen bij hun gemeentes, niet in het minst in de aanloop naar de gemeentelijke verkiezingen van volgend jaar, om ervoor te zorgen dat de benodigde financiering voor het uitvoeren van hun taken overeind blijft. Zoals de VOB en wij eveneens de bibliotheekzaak zoveel mogelijk bepleiten bij de VNG.'

De bibliotheeksector als geheel staat er best goed voor.
'Dat klopt, maar we zijn er nog niet. Een derde van de Nederlanders is nog laaggeletterd. Een aantal mensen haakt nog steeds af. Ik denk dat de polarisatie in onze samenleving ook te maken heeft met het feit dat deze mensen zich niet meegenomen voelen. Als bibliotheek kunnen en moeten we daar een rol in spelen. Kijk je puur naar de maatschappelijke opgaves dan is er nog veel te doen, ook al hebben we samen met onze partners stappen gezet.'

Wordt internationale samenwerking de komende jaren (nog) belangrijker?
'Met de KB hebben we een lokale positie in Den Haag, de stad van vrede en recht. Daarover sparren we onder anderen met Sam Hermans, de directeur van de OB Den Haag. Daarnaast is er onze nationale rol en niet te vergeten onze internationale rol, waarover we met andere nationale bibliotheken en instellingen in nauw contact staan. Hoe doen wij het? Hoe doen zij het, en wat kunnen we van elkaar leren? Daar wil ik verder op inzetten. Verder zitten we in allerlei commissies van de IFLA.'

De KB staat aan de vooravond van een ingrijpend herhuisvestingstraject. Wat gaat dat betekenen voor de organisatie, de medewerkers en het publiek?
'De eerste paal van het nieuwe boekenmagazijn in Midden-Delfland gaat op 3 juni de grond in. Onze collectie, "ons goud", gaat uit dit gebouw vertrekken en dat is voor iedereen hier nog steeds een gek gevoel. Maar het is gewoon noodzakelijk, want de collectie heeft daar de ruimte om te groeien, het is een passief geklimatiseerd gebouw en het is brandveiliger. Over twee jaar is dat gebouw klaar, en gedurende de twee jaar erna wordt alles daarnaartoe verhuisd. Dat gaat om tienduizend collectiestukken per dag. Vervolgens vertrekken we uit dit gebouw naast het Centraal Station in Den Haag naar een tijdelijk onderkomen elders in de stad. Bedoeling is dat het plein hier aan de oostkant van het station transformeert in een levendige plek, waarbij de vernieuwde KB op termijn zal fungeren als publiekstrekker.'

Als u vooruitkijkt: waar hoopt u dat de KB over tien jaar staat?
'Ik hoop dat we dan echt stappen hebben gezet als het gaat om het beschermen en verstevigen van de publieke waarden waar we voor staan. Dat is mijn persoonlijke drijfveer. Ik zie de KB als een soort metaverbinder tussen de netwerken van OB's, erfgoed, wetenschappelijke bibliotheken en in de toekomst ook het onderwijs. Welke onderwerpen kan je nou door al die netwerken heen rijgen en zodoende mensen nog meer met elkaar in contact brengen? Mijn ideaal is om de KB echt als knooppunt te laten fungeren voor al die netwerken. Ook hoop ik dat we tegen die tijd verder zijn in het begrip waardecreatie, dat we forse terreinwinst hebben geboekt bij het oplossen van de maatschappelijke vraagstukken die op ons bordje liggen. Ik heb er vertrouwen in dat we dat met elkaar klaarspelen.'

Bibliotheek Eemland lanceert ‘Eemlands Eigenwijze Kinderjury’

Onvrede over nieuwe opzet Kinderjury

Bibliotheek Eemland (en enkele andere bibliotheken) zijn niet te spreken over de veranderde opzet van CPNB’s Kinderjury, met dit jaar slechts zes boeken (per leeftijdscategorie dus in totaal twaalf boeken) om uit te kiezen. Bibliotheek Eemland besloot daarom een ‘eigen kinderjury’ te introduceren. Stichting CPNB reageert op de kritiek en kondigt de wijzigingen voor volgend jaar aan.

TEKST: ESTHER POSTEMA • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

‘Wat is dít nou weer?!’ dacht specialist jeugd Lies Pannevis van de Bibliotheek Eemland, toen ze las hoe de Kinderjury dit jaar is opgezet door CPNB. Tot haar verbazing presenteert de CPNB dit jaar zes boeken waarop gestemd kan worden. En die zes zijn weer gekozen uit de bestverkopende boeken. ‘Hoezo moeten we díe een boost geven?’
Tot nu toe kon er altijd worden gestemd op alle kinderboeken, die een jaar eerder verschenen. En juist die grote keuze was voor de bieb erg fijn. ‘De Kinderjury is voor ons altijd een mooie manier om een heel breed scala aan boeken te promoten. Jaarlijks komen er honderden boeken uit, die zet je dan neer, met een stembus en de stemformuliertjes erbij. Óók eerste leesboekjes, prentenboeken en informatieve boekjes, die sommige kinderen juist graag lezen. Zelfs AVI-boekjes, voor kinderen van 6, doen mee. En dan is het zo leuk als een kind een briefje inlevert waarop staat: ‘Dit is het mooiste boek dat ik ooit heb gelezen.’

Anders dan vroeger

‘Dit is inderdaad anders dan wat we eerder deden met de Kinderjury’, zegt Rozemarijn Visser, persvoorlichter voor de kind- en jeugdcampagnes van Stichting CPNB. ‘Dat moet je soms doen.’
De organisatie ziet de gekozen vorm niet als eindpunt, maar als een poging iets in gang te zetten. ‘De Kinderjury is al langer een lastige campagne. We vinden het belangrijk dat er een prijs is die door kinderen zelf bepaald wordt, maar we vinden óók dat een prijs impact moet hebben. Die misten we. Ook al werd er altijd veel gestemd, de Kinderjury trok toch niet meer mensen naar de bibliotheek of de boekwinkel. Een winnaars-effect zagen we amper. De winnende boeken werden dus nauwelijks meer verkocht naar aanleiding van de prijs.’

De CPNB hoopt kortom met de verandering meer effect te gaan zien van de Kinderjury. Daarnaast vond de organisatie het jammer dat kinderen de boeken waarop ze stemden, niet goed konden vergelijken met de andere kanshebbers. Als alle boeken die in een jaar tijd uitkomen meedingen, is dat zelfs voor de meest fanatieke lezers te veel. Vaak was dat ook de kritiek op deze campagne. Visser: ‘In de huidige vorm is de kans groter dat je een aantal van de boeken hebt gelezen en die met elkaar kunt vergelijken. Zo zet de campagne ook echt aan tot meer lezen.’

In Eemland bleef alles bij het oude

Lies Pannevis en collega’s van de Bibliotheek Eemland vonden het zonde dat er maar zes boeken geselecteerd waren, terwijl er zoveel goede kinderboeken zijn. En ook niet werkbaar: ‘Als je maar uit zes boeken kunt kiezen, zijn die natuurlijk steeds allemaal uitgeleend. Al met al dachten we dit jaar: “Boeien, we doen het op onze eigen manier.”’ En zo werd Eemlands Eigenwijze Kinderjury geboren. (Zie kadertekst 1).

Verrast

Dat veel bibliotheken ongelukkig bleken met de nieuwe vorm (zie kadertekst 2) heeft de CPNB wel verrast. Persvoorlichter Rozemarijn Visser: ‘We hadden aangenomen, aangezien deze boeken al heel populair waren, dat deze toch al veel werden ingekocht door bibliotheken. En we dachten dat ze er misschien wat extra van zouden inkopen. Daarom hadden we de selectie onder embargo al eerder bekendgemaakt aan NBD Biblion.’ Met jeugdconsulenten van bibliotheken was wel contact geweest over de nieuwe opzet, maar niet intensief. Rozemarijn: ‘Dat heeft ermee te maken dat de Kinderjury niet een focuscampagne is voor bibliotheken.

Foto: de Bibliotheek Eemland

Lies Pannevis, Specialist Jeugd, Mediawijsheid en Evenementen bij de Bibliotheek Eemland.

Foto: Bas van Hattum

Rozemarijn Visser, persvoorlichter voor de kind- jeugdcampagnes van Stichting CPNB.

De jongerencampagne *Goed Verhaal* bijvoorbeeld, is veel meer een activiteit die we sámen maken. Maar we trekken het ons wel degelijk aan dat bibliotheken niet goed uit de voeten kunnen met de krappe selectie.'

Nieuwe opzet 2026

Stichting CPNB heeft er inderdaad geen gras over laten groeien en al aanpassingen bekendgemaakt voor 2026. Volgend jaar beoordeelt de Kinderjury vijfentwintig boeken per categorie in plaats van de huidige zes. Dat moet bibliotheken wat lucht geven. Door die ruimere selectie verwacht Visser ook meer variatie. Meer kans dat ook een non-fictie boek meedingt, bijvoorbeeld. 'Maar uitgangspunt van de Kinderjury is en blijft, dat de populariteit van boeken leidend is.'
Die blijkt uit verkoopcijfers, en dus krijgen kinderen ook straks een selectie uit de bestverkochte boeken voorgeschoteld. Rozemarijn Visser: 'We willen onze nominatieklassen ook niet vragen om méér dan vijfentwintig boeken te lezen.'

Die zogenaamde nominatieklassen, die dit jaar de selectie van zes bepaalden en die volgend jaar zullen bepalen welke twaalf boeken worden uitgelicht, zijn klassen die actief bezig zijn met le-

zen. Deze kinderen weten waar ze het over hebben, meent Visser. Bovendien volgen ze na het ontvangen van de boekenpakketten een workshop, die hen bewust maakt van waar ze tijdens het lezen op kunnen letten. ‘De reden om een aantal boeken uit te lichten, is dat het voor boekhandels lastig is alle vijfentwintig boeken te presenteren. Scholen kunnen kiezen of ze met de grote of kleine selectie aan de slag gaan, en bibliotheken hebben in totaal vijftig boeken die ze kunnen presenteren.’ Visser hoopt dat dit een werkbare opzet zal blijken voor de bibliotheken. ‘En als dat het volgend jaar nog niet is, zoeken we verder.’

Steeds commerciëler?

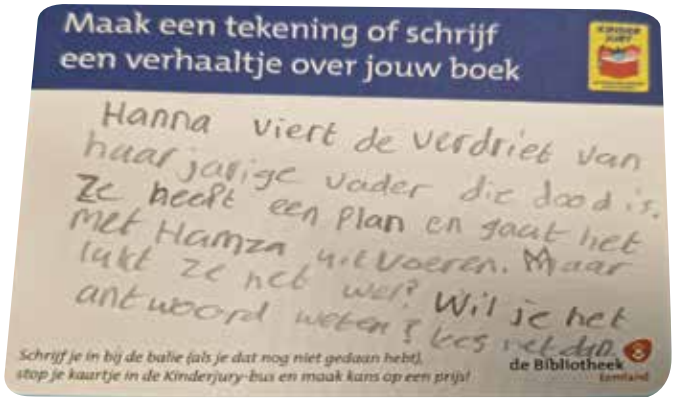
Een verklaring over de opzet die dit jaar is gekozen door CPNB heeft Lies Pannevis van de Bibliotheek Eemland niet gehoord of gelezen. ‘Ze doen de laatste jaren wel vaker zulke commerciële zetten, zoals dat ze het Kinderboekenweekgeschenk lieten schrijven door de schrijvers van *De Waanzinnige Boomhut*.’ Wat Lies Pannevis betreft zouden juist bijzondere boeken en boeken met rijke taal aandacht verdienen. ‘We zijn er toch niet om maar een paar boeken te promoten? De Kinderjury lijkt steeds commerciëler te worden. Uiteindelijk winnen nu steeds dezelfde boeken en dat is niet zo raar, want boeken die al populair zijn, worden extra gepromoot. Bijvoorbeeld *Leven van een Loser*, De *Waanzinnige Boomhut* en boeken van vloggers, zoals Rutger en Thomas. Vanwege de grote vraag zijn dat de boeken waarvan bibliotheken veel exemplaren in huis hebben. Alleen al daardoor worden deze het meest door kinderen gelezen én gekozen.’

‘Geen goede en slechte boeken’

Rozemarijn Visser van de CPNB is minder gevoelig voor de kritiek over wélke boeken genomineerd zijn: ‘Ik geloof niet in het idee van goede en slechte boeken. Stichting CPNB is er voor alle boeken en wij vinden het belangrijk dat er een campagne is die draait om de mening van kinderen. En bovendien: vanwege dit soort argumenten hebben we juist verschillende campagnes. De Griffels en Penselen worden door een vakjury gekozen, en tussen de Thematitels van de Kinderboekenweek zit iets voor iedereen.’

Het lijkt in elk geval waarschijnlijk dat er dit jaar minder stemmen zijn uitgebracht dan in andere jaren. Er waren immers minder mogelijkheden om de genomineerde boeken te lezen. Is dat niet jammer? Rozemarijn: ‘Zoveel mogelijk stemmen is niet het hoofddoel van deze campagne. Het gaat om het inspireren van kinderen én kinderen meer te laten lezen.’

Stemkaartjes die dit jaar werden ingeleverd bij de Bibliotheek Eemland.

In Eemland bleef alles bij het oude

Bij de vestigingen van de Bibliotheek Eemland kon dus als vanouds op elk boek uit 2024 gestemd worden. Per leeftijdscategorie is door medewerkers een eigen tiplijst opgesteld. Voor elke vestiging leveren de daar binnengekomen stemmen een eigen top drie op.

Eigen koers

Kinderen merken er toch niks van dat het hier anders gaat dan elders, was de gedachte. Voor ouders was er een korte uitleg op een flyer. Ook van de officiële stemperiode, van 6 mei tot en met 20 mei, trok de Bibliotheek Eemland zich niks aan, maar dat deden ze de afgelopen jaren ook al niet. 'Tussen februari en mei komen sommige kinderen elke week een formuliertje in de stembus doen. Om de week halen we er eentje uit en krijgt het kind in kwestie een prijsje.'

Stille Boekenclub

Specialist Jeugd Lies Pannevis kijkt tevreden terug op de afgelopen periode. Net als altijd is er veel aandacht besteed aan de Kinderjury. Dit jaar organiseerde ze bij alle aangesloten bibliotheken een Stille Boekenclub, de jonge versie van de *Silent Bookclub* voor volwassenen. Kinderen konden er, al dan niet in pyjama, komen lezen zonder afleiding. Voor limonade en koekjes was gezorgd en ook (groot) ouders waren welkom, mits ze een boek meebrachten. De avond was niet overal een succes, maar werd in vinexwijk Vathorst goed bezocht.

'De uitslag zegt ons eigenlijk niet zoveel', biecht Pannevis op. 'We hebben ook weleens een boek laten winnen dat niet veel was gekozen, maar dat wel veel hoge cijfers had gekregen.'

Voor de afsluiting van de Kinderjury is net als altijd een schrijver uitgenodigd: Manon Sikkel, schrijfster van *De beste klas van de Wereld*, een boek dat de landelijke shortlist niet haalde.

De Kinderjury verliep in Eemland dus min of meer net zoals in andere jaren.

2026

En is de 'Eemlandse Eigenwijze Kinderjury' een blijvertje of sluit de bibliotheek zich weer aan bij de CPNB? Lies Pannevis: 'De selectie wordt wel iets ruimer, maar ook met vijfentwintig boeken word je als bibliotheek gedwongen om extra exemplaren in te kopen. Dat is een probleem, want ons budget is beperkt.'

Grote kans dus dat er volgend jaar bij de Bibliotheek Eemland weer een eigen versie van de Kinderjury zal worden gehouden.

Vijfhonderd deelnemers

Bijna vijfhonderd kinderen in de basisschoolleeftijd namen deel aan deze Kinderjury van de Bibliotheek Eemland en samen lazen ze maar liefst 931 boeken. Voor elk gelezen boek werd een beoordelings-kaartje ingevuld. De kids konden een cijfer geven en op de achterkant iets schrijven of tekenen over hun boek. Het bekijken van de kaartjes was een feest voor de bibliotheekmedewerkers. Er zaten prachtige kunstwerkjes tussen de tekeningen, en de bieb kreeg heel veel leestips van de kinderen. De ingeleverde kaartjes dongen mee naar leuke prijzen en per vestiging won een kind een boek naar keuze.

Kinderboekenauteur Manon Sikkel tijdens de Kinderjurymiddag. Sikkel was erg enthousiast over de aanpak van Bibliotheek Eemland. Wel was ze kritisch over het feit dat de twaalf 'officieel' genomineerde boeken voor de Kinderjury allemaal zijn geschreven door 'witte mannen'.

Meer onvrede op Bieb to Bieb

In dit artikel wordt de mening van de Bibliotheek Eemland weergegeven, maar er is bij andere bibliotheken ook onvrede. Op het platform Bieb to Bieb[1] staan meerdere reacties van bibliotheken die niet tevreden zijn met de nieuwe opzet. Hieronder vindt u een bloemlezing van enkele citaten. Deze publiceren we bewust anoniem omdat voor Bieb to Bieb een lidmaatschap nodig is, en de reacties niet openbaar staan. (Uiteraard zijn de namen van de reageerders wel te lezen op Bieb to Bieb.)

• *'Wij pakken het dit jaar heel anders aan: we zetten in op leesplezier vergroten door het uitwisselen van lees-tips van kinderen. We maken een dubbel display: de ene helft de "officële" tiplijst en oud-winnaars en de andere helft tips van bezoekers (kinderen). Wij zetten dus in op het samenstellen van "onze" eigen top tien per wijk. Qua activiteiten zetten we in op schrijfversbezoeken en mogelijk een klein "feestje" rond een stemdag. Qua scholen zetten we in op: als ze hun pitches bij ons willen houden kunnen we dat regelen, verder geen samenwerking meer. We merkten dat het daar namelijk ook niet leeft.'*

• *'Wij hebben dit jaar de samenwerking met de boekhandel gezocht. In deze nieuwe opzet bieden wij scholen de mogelijkheid om de gekozen boeken als pakket aan te schaffen. Zo kunnen de kinderen van de scholen toch meedoen met de Kinderjury, is er een mooie gelegenheid om over boeken te praten en is er een actuele aanvulling van de eigen collectie van de scholen.*
Scholen kunnen kiezen uit twee pakketten: pakket A, voor kinderen van 8 t/m 10 jaar; pakket B, voor kinderen van 10 t/m 12 jaar. Of natuurlijk beide pakketten tegen gereduceerd tarief. Zodra de titels bekend zijn, gaat de boekhandel de boeken bestellen en kunnen de leesconsulenten daarna de boeken naar de scholen brengen in combinatie met de uitleg over de Kinderjury en korte introductie van de boeken. De scholen hebben eind september de eerste informatie hierover ontvangen en de eerste bestellingen kwamen toen al snel binnen.'

• *'Noodgedwongen maken we nu zelf een leeslijst met meerdere boeken, maar eigenlijk heeft het nu niet zoveel meer met de landelijke campagne te maken. Onze scholen zijn er ook niet blij mee. Ik denk dat dit het laatste jaar is dat we iets doen met de Kinderjury. De campagne past niet meer bij onze visie op leesbevordering.'*

• *Ik ben van mening dat de nieuwe aanpak niet heel handig is voor bibliotheken. Omdat er dan veel aandacht komt voor die paar boeken. Ik heb daarover ook een mail gestuurd aan de CPNB en aan NBD Biblion om dit aan te geven. Ik heb aan NBD Biblion gevraagd om te zorgen voor veel voorraad om aan de vraag te voldoen. Anders duurt het tot halverwege de campagne voordat je de boeken hebt...'*

• *'Deze nieuwe opzet is niet handig en stimuleert ook niet. Ik hoop echt dat ze hier volgend jaar naar gaan kijken (bijvoorbeeld een opzet zoals de Leesjury in Vlaanderen).'*

Bronnen

1. Te lezen op Bieb to Bieb na inlog via de verkorte link: tinyurl.com/4m2u6cbm

Kinderjury in ontwikkeling

Zo was het
Elk boek dat in het voorafgaande kalenderjaar in Nederland was uitgebracht voor kinderen van 6 tot en met 12 jaar, al dan niet vertaald, dong automatisch mee voor de Kinderjury. Elk kind kon op zo veel boeken stemmen als het wilde.
Er waren wel Tiplijsten. De laatste jaren stonden voor elke leeftijdscategorie de vijfentwintig meest verkochte en uitgeleende boeken.

Zo is het in 2025
In beide leeftijdscategorieën is eerst gekeken welke vijfentwintig boeken vorig jaar het meest verkocht zijn. Zes basisschoolklassen, de nominatieklassen, hebben deze gelezen en elk van deze kinderen kon op zijn of haar favoriete boek stemmen. Zo kwam een Top 6 tot stand waaruit alle andere kinderen konden stemmen.

Zo wordt het in 2026
Per leeftijdscategorie worden de vijfentwintig meest verkochte boeken geselecteerd, daarop kan door alle kinderen worden gestemd. Uit elke categorie worden wel vijf boeken uitgelicht, nominatieklassen bepalen welke dat zijn. In schoolklassen worden kinderen aangemoedigd die vijf boeken te lezen en daarnaast een boek naar keuze. Bibliotheken kunnen alle vijfentwintig boeken uitstallen. Het is scholen niet verplicht om met de vijf uitgelichte + één boek naar keuze aan de slag te gaan. Er is ook zeker de mogelijkheid, om bijvoorbeeld met hulp van een leescoördinator, met zes boeken naar keuze uit de Top 25 aan de slag te gaan.

Winnaars Kinderjury 2025

Rutger Vink & Thomas van Grinsven hebben met hun boek *De avonturen van Rutger, Thomas en Paco – De Safari* met illustraties van Sabine van der Stadt (Billy Bones) de Kinderjury 2025 gewonnen in de leeftijdscategorie 7 t/m 9 jaar. Het is hun vierde overwinning op rij. In de categorie 10 t/m 12 jaar wint Paul van Loon met zijn boek *Danse Macabre* (Leopold). Het is de elfde keer dat hij deze prijs wint. De laatste keer was in 2009.

Dynamisch Denken bij de Bibliotheek Drachten

Wandelen met woorden voor nieuwe perspectieven

Samen een stukje oplopen, dat is niet alleen vaak gezelliger dan alléén, maar kan ook uitnodigen tot dynamische gesprekken. Zij aan zij, stap voor stap in de buitenlucht lijken zelfs de zwaarste onderwerpen soms lichter dan wanneer je ze statisch, tegenover elkaar gezeten, ter tafel zou brengen. Dat is de visie van Sonja van der Grijn (bibliothecaris en programmamaker) die in het voorjaar van 2025 zelf deelnam aan een activiteit die al bijna een jaar "loopt" bij haar bibliotheek in Drachten: Wandelen met woorden. 'Ik ga zeker nog eens mee, deze ervaring zet je aan het denken!'

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: BIBLIOTHEEK DRACHTEN • IDEE: FATIMA ESSABANI

Sonja van der Grijn, Judy Hoekstra en Esmeralda De Vries.

In beweging

Misschien een van de meest bekende voorbeelden van denken met een grote D is het bronzen beeldhouwwerk "de Denker" van de Franse beeldhouwer Rodin. In zijn karakteristieke pose, voorovergebogen, het hoofd steunend op zijn rechterhand, lijkt hij doodstil in diepe gedachten verzonken.
'Dat kan veel dynamischer', dachten Judy Hoekstra (toegepaste filosofie) en Esmeralda De Vries (sociologisch conceptontwikkelaar) en startten begin 2024 het Filosofisch Reisburo.
De uitgangsgedachte hiervan was om mensen in beweging te brengen. Vooral door hen te prikkelen verder te kijken en te dénken dan de spreekwoordelijke neus. Dus niet blindelings vertrouwen op je eigen (soms misschien zelfs wat ingesleten) inzichten, maar je eigen visie spiegelen aan die van anderen en zo je denkhoofd in beweging zetten. En daarbij maar meteen je hele lijf, want lopend ontstaan vaak de mooiste inzichten.

Inspireren en experimenteren

Het begon allemaal met een pas op de plaats: met een hippiecamper op het plein voor de Bibliotheek Drachten, in de zomer van 2023, waar Judy en Esmeralda een hangmat ophingen en stoeltjes en een picknickbank neerzetten, op zoek naar verhalen. Sonja van der Grijn herinnert zich nog goed hoe ze hiervoor toestemming kwamen vragen en was meteen enthousiast. 'De bibliotheek is immers de bron van vele verhalen.'
'Het was fantastisch hoeveel mensen zich openstelden om persoonlijke verhalen te delen,' kijken Judy en Esmeralda terug op een van hun eerste gezamenlijke initiatieven om mensen een podium te geven hun verhaal te vertellen en ook om te verbinden, te verwonderen en te inspireren.
'En om te experimenteren,' vult Esmeralda aan. Samen met Judy (afgestudeerd op 'Erkende Tegenkracht') liep ze al een tijdje met het idee rond om mensen met elkaar te laten nadenken over bepaalde vragen of thema's.

Wat betekent vrijheid?

Judy had hiermee al eerder ervaring opgedaan bij de bibliotheek in Heerenveen. 'Iedere drie weken gingen we met een groepje geïnteresseerde mensen op pad. De ene keer was ik de begeleider vanuit het Humanistisch Verbond, de volgende keer was het iemand vanuit de protestantse kerk.'
Judy en Esmeralda waren het erover eens dat zij graag samen een nieuwe weg wilden inslaan, namelijk Wandelen met woorden. Judy: 'Zo'n wandeling begint en eindigt in de bibliotheek. Onderweg komen er drie vragen aan bod, waarover de wandelaars – vaak met z'n tweeën – in gesprek gaan. Na zo'n twintig minuten houden we een korte pauze om wie dat wil de gelegenheid te geven iets met de rest te delen. Vervolgens komt de volgende vraag aan bod.'
'Dat hoeven geen gecompliceerde maatschappelijke vraagstukken te zijn,' aldus Judy, die meestal een voorzetje doet en vervolgens ruggespraak houdt met Esmeralda. 'Wat is een belangrijk moment in je leven dat je gevormd heeft? Wat voor soort relaties bestaan er? Wat betekent vrijheid voor jou? Wanneer zijn goede bedoelingen goed?' geeft ze wat voorbeelden.

Wisselgesprekken

Hoewel Judy altijd voorop loopt en Esmeralda als menselijke bezemwagen de groep bij elkaar houdt, is er verder vooral vrijheid. Qua route en qua samenstelling van de groep. 'Inmiddels is er een vaste kern ontstaan maar steeds zijn er ook nieuwe gezichten,' vertelt Esmeralda: 'Dat zorgt voor het beoogde open karakter. Regelmatige afwisseling van gesprekspartners houdt de conversaties spannender en uitdagender.'
Judy: 'Er is geen goed of fout. Het is ook niet de bedoeling om vast te blijven houden aan wat je al weet, maar juist dat je op zoek gaat naar twijfel. De ene keer zal je raakvlakken vinden in het gesprek, de andere keer verschillen van standpunten. Door het contact met mensen die ergens heel anders over denken dan jij, raak je wellicht gemotiveerd je eigen mening wat meer te onderzoeken. Zo kan zelfs de meest vaste overtuiging soms wat gaan wankelen. En dát is nu eigenlijk nét de bedoeling van het Wandelen met woorden.' De mooiste feedback die de kartrekkers van het Filosofisch Reisburo het voorbije startjaar hoorden, was dan ook in de trant van: 'Ik heb er nog de hele week over lopen denken.'

Andere kijk

Bibliothecaris Sonja heeft recente praktijkervaring door haar eerste deelname aan het filosofische wandeluurtje. 'Ik wandel graag. Zo ga ik bijna altijd lopend naar mijn werk in de bibliotheek. Maar ook in mijn vrije tijd maak ik graag een ommetje, met mijn dochter, mijn zus of een vriendin. Zo naast elkaar, lijken gesprekken soms wat gemakkelijker te verlopen. Misschien juist doordat je elkaar niet steeds hoeft aan te kijken, of doordat je samen in beweging bent.'
Naar eigen zeggen heeft ze ook interesse in filosofie, maar 'de thema's moeten niet te diep gaan. Ik waardeer juist een bredere focus, want ik vind veel zaken interessant. Dat is, denk ik, bibliothecaris-eigen: de blik van de generalist.' Discussies schuwt ze zeker niet. 'Met mijn eerste gesprekspartner bij Wandelen met woorden zochten we samen naar het antwoord op de vraag: wat is mannelijkheid? We werden het niet helemaal eens, maar hij was ook een man, dus had wellicht alleen al daarom een andere kijk op de kwestie.' Het praten met onbekenden vond ze wel gemakkelijker dan verwacht. 'Van nature ben ik best introvert, maar het was een positive ervaring. Vooral als er een goede balans was tussen vragen en vertellen.' Toen Sonja na afloop naar huis liep, bleef haar denkhoofd nog volop in beweging. 'Als je je visie spiegelt aan die van anderen, ga je écht anders nadenken. Ik ga zeker vaker meedoen.'

Twee keer de beste

Iets waarover Sonja, Judy en Esmeralda het roerend eens zijn, is dat het Wandelen met woorden uitstekend aansluit bij de kerntaken van de bibliotheek, zoals ontmoetingen en debatten organiseren, ontwikkeling en kennisoverdracht. Esmeralda: 'Kennis haal je niet alleen uit boeken, die ligt ook vaak op straat.'
Sonja is er met recht trots op dat de Bibliotheek Drachten twee keer achter elkaar *(in 2023 en 2024 – red.)* werd uitgeroepen tot Best Presterende Bibliotheek van Nederland. 'Misschien deels vanwege de veelheid en gevarieerdheid van al onze activiteiten. Wie weet kunnen we er nog een extra kerntaak aan toevoegen, namelijk gezondheid aanmoedigen door mensen in beweging te brengen.'
Dat vinden Judy en Esmeralda een goed idee en klinisch psycholoog Erik Scherder, die al jarenlang enthousiast reclame maakt voor een gezond brein door beweging, wordt daarbij aangehaald.
'We organiseren Wandelen met woorden ook in Heerenveen, en binnenkort starten we in Amstelveen.' Het is hun wens om dit concept door het hele land uit te rollen. 'Ons netwerk is groot genoeg om overal te zorgen voor de nodige begeleiding. Of we gaan bibliotheekvrijwilligers hiervoor opleiden,' filosoferen ze alvast vooruit.

Koek!

Alle wandelingen met woorden worden afgesloten in de bibliotheek, met koffie en zelfgebakken (door Esmeralda) koekjes én een plenaire terugblik. 'Het vraagt om lef om op te lopen met iemand die totaal anders denkt dan jij. Het is vaak zelfs een oefening in geduld en tolerantie,' heeft Judy het laatste woord. Dat beweging goed is voor een fit lijf en brein, daar zijn ze het alledrie over eens. En voor je hart, want wie weet kan je daarmee ook wel "denken"? Zolang je maar scherp blijft en niet alles slikt voor zoete koek.

Naschrift redactie

Deze artikelenreeks is tot stand gekomen in samenwerking met Fatima Essabani, lid van de SPN-kerngroep Leven Lang Ontwikkelen. Zij zet zich namens SPN in om maatschappelijke en culturele activiteiten meer aandacht te geven en zo bibliotheken door het hele land te inspireren. Fatima: *'Buiten de bieb, wandelen in de buitenlucht met nadenkvragen die uitnodigen tot echte, prikkelende gesprekken. Wandelen met Woorden is goed voor je hoofd, lijf én hart. Wie wil dat nou niet?'*

Aandacht voor samenwerking en digitale vernieuwing

Een goed verhaal maken we samen!

Meer dan 1200 collega's kwamen op 12 juni samen in Utrecht voor het jaarlijkse Nationale Bibliotheekcongres. Met veel enthousiasme werd vooruitgekeken naar een nabije toekomst waarin de sector nog nauwer samenwerkt – met elkaar, met tal van maatschappelijke partners en de burger voor wie we het allemaal doen. Daarbij vormen de razendsnelle digitale ontwikkelingen die onze samenleving steeds sterker beïnvloeden een belangrijk aandachtspunt.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL
FOTO'S: KB NATIONALE BIBLIOTHEEK / JACQUELINE VAN DER KORT

'Een goed verhaal maken we samen' was het thema van het Nationale Bibliotheekcongres van 2025, dat op donderdag 12 juni plaatsvond in het Beatrixtheater in Utrecht. Dat goede verhaal wordt gestut door indrukwekkende cijfers: de afgelopen jaren steeg het aantal bezoeken tot ruim 57 miljoen. Ook het aantal leden groeide tot 3,6 miljoen, evenals het aantal online Bibliotheek-accounts, het aantal digitale uitleningen en de hoeveelheid activiteiten.
Ook qua financiering zit de bibliotheeksector in de lift: de overheid ziet in toenemende mate in welke essentiële rol de bibliotheek speelt in de lokale samenleving, en investeert daarom in de bieb als basisvoorziening die voor iedereen binnen enkele kilometers van de eigen woning toegankelijk is. Een dag

Erna Winters (netwerkmanager openbaar bibliotheekdomein) presenteerde de nieuwe editie van de Netwerkagenda. Een samenwerking van de KB, SPN en de VOB, die de periode van 2024 tot en met 2027 bestrijkt.

eerder werd nog bekendgemaakt dat het kabinet structureel 50 miljoen euro investeert in BoekStart en de Bibliotheek *op school*, waarmee de leesontwikkeling van kinderen de komende jaren nog beter kan worden ondersteund.

Nieuwe Netwerkagenda

Met zulke ontwikkelen mogen we in onze handjes knijpen, zeker als je naar kijkt naar situaties als die in de Verenigde Staten, waar openbare bibliotheekvoorzieningen en de vrijheid van meningsuiting sterk onder druk staan. Niet voor niets kunnen aanwezigen tijdens het congres een ansichtkaart naar een collega in Amerika schrijven om de sector daar een hart onder de riem te steken.

Met dat goede verhaal lijkt het in Nederland dus wel snor te zitten. Toch maakt nog lang niet iedere Nederlander gebruik van één of meerdere vormen van aanbod van de bibliotheek, waardoor de breedte van het imago van de bieb achterblijft bij de realiteit. Dat steeds meer bibliotheekorganisaties regelmatig buiten hun eigen muren treden, met pop-upvestigingen en activiteiten op de meest verrassende plekken, is ook bij lang niet iedereen bekend.
Met die uitdaging gaat het Nationale Bibliotheekcongres van 2025 aan de slag. Een mooi uitgangspunt daarvoor is de nieuwe editie van de Netwerkagenda, een samenwerking van de KB, SPN en de VOB, die de periode van 2024 tot en met 2027 bestrijkt. Deze uitwerking van het Bibliotheekconvenant, die tijdens het plenaire openingsprogramma gepresenteerd wordt, wordt aan alle aanwezigen uitgedeeld.

Landelijk bibliotheeksysteem

Het programma van de dag is onderverdeeld in vijf thema's: bibliotheekontwikkeling, geletterde samenleving, innovatie, leven lang ontwikkelen en participatie in de informatiesamenleving.
In die eerste categorie vallen onder meer deelsessies over metadata, de openbare bibliotheek als onderdeel van de lokale sociale infrastructuur en de grote impact die kleine bibliotheken kunnen maken.
Binnen meerdere deelsessies die onder de noemer bibliotheekontwikkeling zijn geschaard, is aandacht voor de geplande overstap naar het nieuwe landelijke bibliotheeksysteem, die voor de komende jaren voor ruim honderd bibliotheekorganisaties gepland staat. Dat proces biedt kansen voor nieuwe samenwerkingen en meer efficiëntie, maar vergt wel de nodige voorbereiding – niet alleen van OCLC en SDI, de ICT-organisatie van en voor bibliotheekpartijen, maar ook voor lokale biebs, die – zo blijkt uit de vele vragen – graag willen weten wat hen te wachten staat.

Tijdens het Nationale Bibliotheekcongres krijgen zij een inkijkje in de stappen die bij de migratie horen en de voorbereidingen die zij nu al – waar mogelijk in onderlinge samenwerking – kunnen treffen, zodat zelfserviceapparaten, sorteermachines en betaalautomaten ook na migratie zo snel mogelijk weer optimaal werken. De kwaliteit van metadata, waarop onder meer catalogi en andere zoekomgevingen draaien, is essentieel om deze transitie soepel te laten verlopen.

Belang van samenwerking

Binnen het thema geletterde samenleving is veel aandacht voor samenwerking, onder meer met jongeren, het onderwijs en het consultatiebureau. Veel bibliotheken doen hun uiterste best om meer jonge mensen naar de bibliotheek te krijgen, maar slagen daar lang niet altijd in. Hoe dat wel lukt, kunnen bibliotheekorganisaties alleen maar achterhalen door met de jongeren zelf in gesprek te gaan, vertellen de experts van Probiblio tijdens een van de deelsessies: alleen dan ontdek je welke bestaande programma's aansluiten bij hun wensen en welke nieuwe vormen van aanbod – waar mogelijk in co-creatie – opgetuigd moeten worden.

De samenwerking met het onderwijs heeft – mede met dank aan de Bibliotheek *op school* – de afgelopen jaren al beduidend vastere vormen aangenomen. Maar hoe kijkt het onderwijs precies naar de bibliotheeksector? Tijdens het congres gaan Jantien Dhont, curriculumontwikkelaar SLO, Freddy Weima, voorzitter van de PO-raad en Matthijs van de Berg, directeur van de Onderwijsinspectie, in gesprek over hun ervaringen. Hieruit blijkt het belang van het onderwijsaanbod van de bibliotheek voor leesbevordering en mediabewuste informatievaardigheden van leerlingen. Daarbij is een gelijkwaardige en duurzame samenwerking essentieel, zodat een gemeenschappelijke taal en doelen worden gecreëerd.

Een soortgelijke succesvolle samenwerking is die met het consultatiebureau, waar BoekStartcoaches te vinden zijn die jonge ouders vertellen hoe ze vanaf dag één kunnen voorlezen aan hun kind. Ook op een heel concreet collectieniveau wordt de samenwerking met andere partijen opgezocht. Steeds meer bibliotheken werken intern samen op het gebied van collectie en programmering, en betrekken daarbij ook in toenemende mate de doelgroepen die zij willen aanspreken.

Digitale vernieuwingen

Innovatie is de bibliotheeksector eigen, zo blijkt uit verschillende programmaonderdelen, die grotendeels plaatsvinden op het daartoe ingerichte innovatiepodium. Meerdere bibliotheekorganisaties tonen daarnaast hun eigen showcases, zoals Gamen voor de Lijst, de Biebkapper en My First Smartphone. Die innovaties zijn, weinig verrassend, steeds vaker digitaal. Nog verder gaat het idee van een hybride bibliotheekervaring, waarbij digitale assistenten meekijken met wat je ziet, doet en zoekt. Wat betekent dat voor de dienstverlening en toegankelijkheid van de bieb? En moeten we dat wel willen?

De toepassingen zijn eindeloos, als je het aan Sander Veenhof van VPRO Medialab vraagt. Hij ziet tal van mogelijkheden: van een chatbot die je titels aanbeveelt op basis van de boeken die je voor de camera van je telefoon houdt tot het toevoegen van complete verhaallijnen aan bestaande verhalen. Voor zulke toepassingen heb je lang niet altijd geavanceerde apparatuur nodig: vaak is je eigen gsm of pc genoeg.
De bibliotheek wordt bij dergelijke innovaties ondersteund door

Werk aan Uitvoering (WaU), een Rijksprogramma ter verbetering van de publieke dienstverlening. De KB heeft, verspreid over de komende acht jaar, 32 miljoen euro gekregen om met dat doel te investeren. Hiervoor zijn verschillende trajecten vastgesteld, waaronder klantreizen, AI en metadateren.

Gebruiker centraal

Het hogere doel zou volgens Robert Vels, programmamanager bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Gebruiker Centraal, altijd een nog betere dienstverlening voor de bibliotheekgebruiker moeten zijn. Wanneer hij tijdens zijn sessie vraagt hoeveel bibliotheken onderzoek doen naar de behoefte van de klant en hoeveel organisaties hun klantbeloftes op papier hebben staan, blijft het angstvallig stil. Op basis van zijn ervaringen met klantgerichte innovaties binnen de publieke sector beveelt hij aan om de gewenste klantbeleving scherp te krijgen, en die te vertalen naar aanpassingen in de dienstverlening van de bibliotheek.

Hoe zet je de innovatieve mindset die je nodig hebt om dit soort vernieuwingen te ontwikkelen in gang? Daarvoor kun je bijvoorbeeld terecht bij de leergang professioneel innoveren voor bibliotheken van Bibliotheekcampus, verzorgd door Cibap Next, die in september 2025 met een nieuwe lichting start. Wie kleiner wil beginnen, wordt tijdens het congres aangemoedigd aan de slag te gaan met LEGO: dat blijkt niet alleen speelgoed, maar ook een motor voor creativiteit en energie. In een interactieve workshop worden bibliotheekprofessionals aangemoedigd om met deze steentjes complexe maatschappelijke vraagstukken tastbaar te maken, gezamenlijke visies te bouwen en frisse ideeën tot leven te brengen.

Leven lang ontwikkelen

Burgers ertoe bewegen om zich een leven lang te blijven ontwikkelen blijft eveneens een hot item binnen de bibliotheeksector. De verschillende methoden die hierbij worden gehanteerd, zijn wederom vaak gebaseerd op het principe van onderlinge samenwerking, zowel intern als extern. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de zet van community librarians en social design, een benadering waarbij maatschappelijke vraagstukken worden aangepakt door samen met betrokkenen oplossingen te creëren.

Aan het woord is onder meer de Bibliotheek Twente, dat eerder een stadsdiner organiseerde – bewust buiten de muren van de bibliotheek. Ook heeft de bibliotheek kunstenaars gevraagd creatieve interventies voor op de bibliotheekvloer te bedenken. Kunstenaar Maarten Bel ontwikkelde daarnaast het project Buurtplaatjes, waarbij inwoners afbeeldingen van hun buren kunnen sparen in een speciaal album.
Ook de Utrechtse bibliotheek krijgt een plek in de spotlight. Deze bieb organiseerde in 2024 het Groot Utrechts Dictee. Dat bleek voor veel burgers echter te ingewikkeld. Daarom maakte de bibliotheek een speciale versie in eenvoudige taal, waarmee ook direct aandacht werd gevraagd voor laaggeletterdheid.

Bij de Noord Oost Brabantse Bibliotheken (NOBB) ging men de afgelopen tijd aan de slag met het OF/BY/FOR ALL-principe. Deze methode helpt ons om niet voor een gemeenschap te werken zonder die doelgroep daadwerkelijk te consulteren, maar om samen aan de slag te gaan. NOBB deed dat samen met een groep Zuidoost-Molukkers in haar werkgebied te vinden is. Hoewel het gaat om een hechte en vrij gesloten gemeenschap, die die de weg naar de bibliotheek lastig vindt, lukte het samen met hen een tentoonstelling te maken die hun verhaal voor het voetlicht bracht. Sinds de opening in mei 2024 reist de tentoonstelling door het werkgebied van de bieb.

Iedereen digitaal beter

Ook binnen het thema participatie in de informatiesamenleving speelt de online wereld een belangrijke rol. Denk bijvoorbeeld aan de ondersteuning binnen de digitale zorg die door steeds meer bibliotheken, vaak in samenwerking met medische centra en Stichting Digisterker, wordt geboden. Zo sloegen POI Cubiss, de Zuid-Limburgse bibliotheken en Zuyderland Medisch Centrum de afgelopen tijd de handen ineen om de digitale gezondheidsvaardigheden van burgers te versterken. Dat doen ze met een DigiPunt in het ziekenhuis, maar ook met het lesprogramma DigiVitaler in de bibliotheek. Het hogere

doel: mensen die behoefte hebben aan extra ondersteuning zelfredzamer maken.
Deze landelijke opgave draait echter niet alleen om hulpbehoevende burgers, maken verschillende sessies tijdens het Nationale Bibliotheekcongres duidelijk. Rudy van Belkom, techniekfilosoof en toekomstonderzoeker, pleit voor een visie op digitale inclusie die verder reikt dan enkel armoedeproblematiek: voor alle burgers verandert de wereld om ons heen tenslotte razendsnel.

Ook voor werknemers van bibliotheken kan het opkrikken van de digitale vaardigheden belangrijk zijn – niet alleen voor jezelf, maar ook om klanten beter van dienst te kunnen zijn. In een van de deelsessies wordt aandacht besteed aan het belang van AI-geletterdheid in de nabije toekomst om te kunnen deelnemen aan de informatiesamenleving.
Daarbinnen vormen senioren een belangrijke focusgroep, weten ze ook bij SeniorWeb en Bibliotheek De Groene Venen. Na uitgebreid onderzoek onder docenten en oudere deelnemers aan workshops en cursussen werd gezamenlijk nieuw aanbod gecreëerd, onder meer op het gebied van online veiligheid, nepnieuws, digitale nalatenschap en AI. Ook waren er seniorenverenigingen, ouderenbonden en vrouwenbewegingen betrokken. Op die manier werden vooral in kleinere dorpen ouderen bereikt die normaal gesproken niet zo snel naar de bibliotheek komen.

Samenwerking en digitale innovatie

Wie als buitenstaander naar het programma van het Nationale Bibliotheekcongres van 2025 kijkt, is wellicht verbaasd dat de collectie er op het oog maar een bescheiden rol in speelt. Wie beter kijkt, ziet echter tal van aanknopingspunten: van de inzet van gastcollectioneurs tot de vernieuwing van de online Bibliotheek, van de omgang met controverse en censuur in bibliotheekcollecties tot het delen van innovaties op collectiegebied.
Samen laten deze sessies zien dat ook de collectie meebeweegt met de ontwikkelingen die de bibliotheeksector in de breedte doormaakt: ook binnen dit deel van de dienstverlening ligt de nadruk in toenemende mate op de digitale mogelijkheden, en wordt steeds vaker de samenwerking opgezocht met collega's van binnen en buiten de eigen bibliotheek, met burgers uit het werkgebied en met betrokken partners. Dat die trends door de hele bibliotheekbranche heen zichtbaar zijn, geeft mooie aanknopingspunten voor nog meer onderlinge samenhang binnen het aanbod.

Het Nationale Bibliotheekcongres biedt zowel voor bibliothecarissen op de vloer als collega's uit managementlagen tal van aanknopingspunten om met nieuwe ideeën aan de slag te gaan binnen één of meerdere van de verschillende maatschappelijke opgaven waarvoor we als branche staan. Je zou willen dat je jezelf kunt opsplitsen om zo alle sessies te volgen, uitgebreid te kunnen rondstruinen op de informatiemarkt én te netwerken met collega's uit het veld. Niet voor niets klinkt in het Beatrixtheater meermaals de wens om van het eendaagse congres een meerdaags festival te maken. Zo zouden deelnemers de kans krijgen nog meer te proeven van elkaars ideeën en werkpraktijk.

Adriaan Langendonk ontvangt onderscheiding

De directies van de KB, nationale bibliotheek en Stichting Lezen hebben Adriaan Langendonk onderscheiden in de Orde der Leesbevorderaars. Tijdens het Nationale Bibliotheekcongres ontving hij de eerste Boekwijzer van Langendonk, een prijs die speciaal voor deze uitzonderlijke verdienste in het leven is geroepen. Sinds 2008 zet Adriaan Langendonk, die werkzaam is voor zowel de KB als Stichting Lezen, zich onvermoeibaar in voor taalontwikkeling, leesvaardigheid en leesplezier. Hij is de drijvende kracht achter de landelijke programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* en werkt als programmamanager van Kunst van Lezen al 16 jaar bevlogen aan een landelijk dekkende voorziening van lokale brede leesbevorderingsnetwerken. Met een geweldig resultaat.

Op de website van Bibliotheekblad leest u een uitgebreidere versie van dit bericht. Via de verkorte link: tinyurl.com/3bwsp4nk

Op de foto: Ronald Huizer (KB), Mark Deckers (Rijnbrink), Adriaan Langendonk (Stichting Lezen & KB) en Tamar van Gelder (Stichting Lezen).

Traineeship biedt grote meerwaarde aan de branche

‘Zet de deuren open en laat een frisse

Jan Willem Schoneveld (directeur-bestuurder De Bieb voor de Zaanstreek) en trainee Lidewij Klap, inmiddels gepromoveerd naar de functie van programmamaker volwassenen.

wind door je bibliotheek waaien’

Inmiddels is het al een aantal jaar een beproefd concept: het traineeship van Probiblio. Twee jaar lang lopen de trainees mee bij verschillende openbare bibliotheken. Zowel voor de kersvers afgestudeerden als voor de bibliotheken biedt de constructie grote meerwaarde. De Bieb voor de Zaanstreek en BplusC vertellen over hun ervaringen.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO’S: JOHANNES ABELING

De bibliotheeksector is de meest vergrijsde branche van Nederland. Dat zorgt de komende jaren voor grote uitstroom, met veel open plekken in bibliotheekorganisaties tot gevolg.
Gelukkig betreden ook jongere medewerkers de branche – bijvoorbeeld voor het traineeship van Probiblio. Deelnemers aan dit programma lopen drie keer acht maanden mee bij steeds een andere bibliotheekorganisatie, waar ze telkens aan de slag gaan met een ander vraagstuk, dat intern aandacht verdient. Denk bijvoorbeeld aan het integreren van burgerschap, basisvaardigheden of een ander belangwekkend onderwerp in de programmering of het verbeteren van interne organisatieprocessen.

Kans voor jonge medewerkers

Een van de trainees die afgelopen editie meedraaide, is Lidewij Klap. Zij bracht een deel van haar traineeship door bij de Bieb voor de Zaanstreek, waar ze zich boog over de vraag hoe bezoekers van de bibliotheek met goede basisvaardigheden kunnen worden bediend met nieuwe programmering. Die samenwerking beviel van beide kanten goed: inmiddels heeft ze een vaste aanstelling bij de bibliotheek gekregen als programmamaker volwassenen.
Voor directeur-bestuurder Jan Willem Schoneveld is het aantrekken van een trainee vaste prik. ‘Ik kom uit de onderwijswereld, waar altijd stagiairs meelopen. Voor mij dus niet meer dan normaal dat iemand op de vloer de kneepjes van het vak leert. In de bibliotheekbranche is dat nog niet zo gebruikelijk, terwijl het zo waardevol is om jonge mensen altijd de kans te geven om een plek te krijgen in onze bibliotheek en zich te ontwikkelen in de organisatie. Ook als branche hebben we veel baat bij een dergelijke instroom.’
Natuurlijk vergt de begeleiding van trainees ook enige inspanning aan de kant van de organisatie. ‘Die inspanning is echter altijd kleiner dan de winst die het oplevert,’ zegt Schoneveld stellig. ‘Zo’n inspirerende blik van buiten betaalt zich dubbel en dwars uit. Dat merkten we ook bij Lidewij: zij is van huis uit socioloog en kijkt op een andere manier naar het fenomeen bibliotheek. In onze organisatie blijven mensen vaak lang zitten, dus het helpt enorm als iemand verfrissende vragen stelt.’

Speerpunten uit beleidsplan

Het onderwerp waarmee de trainee aan de slag gaat, is afhankelijk van de speerpunten uit de beleidsplannen. ‘Op dit moment zijn we druk bezig meer kernfuncties een plek te geven in ons aanbod, met een focus op ontmoeting en debat en kunst en cultuur. Daarbij willen we speciale aandacht besteden aan burgerschap, diversiteit en inclusie. Dat zorgt ook voor een verbreding van ons imago. De generatie waartoe Lidewij behoort kan daarin heel goed als ambassadeur optreden. Zij heeft ook een netwerk dat ons kansen biedt, met name om de relatie met jongeren te versterken.’
De bibliotheek vindt altijd wel een match tussen de trainees en de vragen die in de organisatie spelen, is Schonevelds overtuiging. ‘Het is onze taak om de trainee goed in te bedden in onze organisatiestructuur, zodat die zichtbaar is voor collega’s, zich thuis voelt en weet waar die terecht kan met vragen. Daarnaast is het belangrijk dat aan het einde van de opdracht een goede overdracht plaatsvindt. Het feit dat de trainees een onderzoeksrapport opleveren, helpt daar zeker bij. Dat onderzoek presenteert de trainee vaak tijdens een van onze studiedagen. Die uitkomsten moeten we ook zeker breder delen binnen onze branche – dat doe ik zelf in elk geval wel in het netwerk van bibliotheekdirecteuren, waarvan ik zelf onderdeel ben. We investeren niet alleen in de toekomst van onze eigen organisatie, maar ook van de sector als geheel.’

Frisse wind

Aan bibliotheken die twijfelen of ze ook een trainee in huis willen en kunnen halen, heeft Schoneveld maar één boodschap: probeer het gewoon. ‘Zet de deuren open en laat een frisse wind door je bibliotheek waaien. Denk daarbij in mogelijkheden: je kunt bijvoorbeeld ook met twee bibliotheken een gezamenlijk vraagstuk oppakken. Het heeft ons tot nu toe alleen maar heel veel opgeleverd.’
Dat geldt ook voor Klap, die met voldoening terugkijkt op het traineeprogramma. ‘Het is best intensief, met korte periodes bij elke bibliotheek en naast je werk is het ook nog een persoonlijk ontwikkelingstraject. Ik heb daardoor wel in rap tempo ontzettend veel geleerd: niet alleen over wat een bibliotheek allemaal doet, maar ook over wat ik belangrijk vind in een werkgever en de organisaties waarin ik het beste gedij. Ik functioneer beter in een klein, hecht team, weet ik nu ik verschillende typen bibliothe-

Margot Nicolaes (directeur-bestuurder van BplusC) en trainee Hidde Stobbe.

ken van binnen heb gezien.'
Klap vermoedt dat jonge medewerkers de bibliotheekbranche na een paar jaar nog weleens verlaten, omdat hun verwachtingen niet overeenkomen met de werkelijkheid. 'Ze verwachten de hele dag met boeken en verhalen in de weer te kunnen zijn, maar realiseren zich op een gegeven moment, dat de bibliotheek ook gewoon een bedrijf is met leuke en minder leuke klussen. Het traineeship helpt bij die realitycheck.'

Wederzijdse feedback

Klap kende de bibliotheek al van dichtbij: ze ging iedere week trouw naar de buurtbibliotheek, waar ze een hoge stapel boeken in haar tas laadde. Haar moeder werkt bovendien in een vakbibliotheek – eerst in een ziekenhuis, nu bij een hogeschool. In die bibliotheek maakte Klap vaak haar huiswerk, bij gebrek aan concentratie op haar kamer thuis. 'Ik had na mijn studie sociologie niet het gevoel dat ik genoeg praktische vaardigheden had opgedaan om het werkveld te betreden. Toen ik zag dat dit traineeship bestond, vielen voor mij de puzzelstukjes van mijn passie en mijn opleiding in elkaar. Achter de schermen is het een andere wereld dan ervoor, heb ik inmiddels ontdekt, maar het blijft voor mij een heel natuurlijke plek om te zijn.'
Klap is tevreden met de plek die ze in de organisatie kreeg toebedeeld. 'Ik vond het vraagstuk waarmee ik me mocht bezighouden heel interessant: ik mocht onderzoek doen naar mogelijkheden voor nieuwe programmering en die ook zelf opzetten. Ik heb niet voor niets gesolliciteerd op de vacature die door dat extra aanbod is vrijgekomen: ik ben enorm gehecht geraakt aan de organisatie, dus ik wilde hier heel graag blijven. Dankzij regelmatige feedbackmomenten, waarbij ik net zo goed zaken mocht terugkoppelen over wat mij opviel, als vice versa – heb ik me hier vanaf het begin veilig gevoeld.'

Bieb-vangnet

Zulke positieve ervaringen hoorde Klap ook van haar medetrainees terug. 'Iedereen uit mijn pool is goed terechtgekomen. Het is heel fijn om met hen te kunnen sparren – we houden blijvend contact met elkaar. Ook al ben ik nu trainee-af, ik heb nog steeds een bieb-vangnet.'
Sommige medewerkers bij de verschillende bibliotheken moesten in het begin wat wennen aan Klaps aanwezigheid, merkte ze. 'Sommige collega's begrepen nog niet dat je als trainee een stuk meer in je mars hebt dan een stagiair. Ik heb een opleiding afgerond en kan dus prima zelfstandig werken. Ook duurt het traineeship een stuk langer dan een stage, waardoor ik meer voor elkaar krijg.'

Die opleiding hielp haar ook om de bibliotheek door een andere bril te bekijken. 'Ik zie de bibliotheek als een sociologische infrastructuur, zowel intern als in haar rol binnen de maatschappij. Met name dat laatste dat past mooi bij de richting die de bibliotheek op beweegt: we worden meer en meer een verblijfsplek waar je elkaar kunt ontmoeten. De kennis uit mijn studie over hoe sociale interactie werkt, komt in mijn werk dus goed van pas.'

Culturele interesse

Ook bij BplusC liepen de afgelopen jaren al verschillende trainees rond. Een van de meest recente was Hidde Stobbe, die zich in zijn opdracht boog over de ondersteuning van jongeren bij hun digitale uitdagingen. 'Leiden kent de organisatie Leidse Laptoppers, die laptops geven aan jongeren die zelf geen geld hebben voor een computer, terwijl ze die wel hard nodig hebben. Vaak hebben zij ook hulp nodig bij hun digitale vaardigheden. De gemeente wilde weten: wat kan de rol van de bibliotheek zijn?'
Stobbe deed uitgebreid vooronderzoek, door in gesprek te gaan met experts en ervaringsdeskundigen. 'We hebben ook een pilot gedraaid, waarbij we jongeren tussen de veertien en achttien jaar wilden voorbereiden op alles wat ze richting het meerderjarig worden moeten regelen binnen de digitale overheid. Daarin zagen we grote kansen in de samenwerking met het onderwijs: daar zitten ze al in een leeromgeving. Ik heb die workshops zelf gegeven, ook omdat uit onderzoek blijkt dat jongeren eerder informatie aannemen van leeftijdsgenoten.'
Stobbe deed een bachelor aan het conservatorium en een master muziekwetenschappen aan de universiteit, maar heeft een brede culturele interesse. Zo kwam ook de bibliotheek als mogelijke werkgever bij hem op de radar. 'Ik zag hoe in de politiek de laatste jaren de waarde van de bibliotheek sterk werd onderstreept, onder meer met extra subsidies. Toen iemand op de universiteit kwam vertellen over het traineeship, werd ik daar heel enthousiast van. Het leek me heel mooi om vanuit de bibliotheek iets voor de maatschappij te kunnen betekenen.'

Waardevol voor de sector

Ook Margot Nicolaes, directeur-bestuurder van BplusC, ziet iedere keer weer de meerwaarde van het traineeship. 'In het begin was het even zoeken naar ieders rol: wat doet de POI en wat doet de bibliotheek? Inmiddels zijn we er goed in getraind, dus toen deze vraag vanuit de gemeente voorbijkwam, leek het ons mooi daar iemand bij te betrekken die dicht bij de doelgroep zit. En met resultaat: Hidde heeft een product opgeleverd dat ons weer verder kan brengen.'
Wel is het telkens weer een uitdaging die opbrengsten een plek te geven in de organisatie. 'Dat valt of staat met de financiering,' benadrukt Nicolaes, 'en daarvoor kijken we opnieuw naar de gemeente – anders moeten we iets anders in ons takenpakket laten vallen. Dat structurele inbedden blijft een uitdaging.'
Ook Stobbe was in het begin erg gericht op het eindproduct dat hij moest opleveren, maar in de loop van de tijd veranderde dat. 'Mede dankzij de begeleiding vanuit Probilio heb ik geleerd dat er meer opbrengsten zijn, bijvoorbeeld in de uitwisseling van kennis tussen bibliotheken. De digitale vaardigheden van jongeren zijn binnen veel bibliotheekorganisaties een thema. Wat ik heb gedaan, is dus ook waardevol voor de sector.'

Dynamische organisatie

Daarnaast leerde Stobbe veel van de andere werkzaamheden, die hij in de bibliotheek mocht doen, bijvoorbeeld in de frontoffice en als activiteitenbegeleider tijdens de Kinderboekenweek. 'Zo leer je veel over hoe de bibliotheeksector in elkaar zit – niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk. Bovendien stroomde ik in in een roerige periode, met een grote reorganisatie. Ik werd dus niet alleen meteen ondergedompeld in wat de bibliotheek allemaal doet, maar ook in wat voor vaarwater we als sector zitten.'
Als trainee sta je met één been binnen en één been buiten de organisatie, is Stobbes ervaring. 'Daardoor kun je beter observeren wat er gebeurt. In het begin was ik nog wat afwachtend in wat ik wel en niet durfde te delen, maar na verloop van tijd deed ik dat steeds meer. Ik had het gevoel dat ik altijd bij iedereen kon aankloppen.'
Vooral in het begin was het hard werken: niet alleen om de organisatie te leren kennen, maar ook om te begrijpen wat de bibliotheeksector allemaal voor taken in het pakket heeft. 'Als ik over mijn opdracht vertelde aan vrienden, zeiden ze verbaasd: ik had geen idee dat de bieb zich hier allemaal mee bezighoudt. Ze zagen het niet als een dynamische organisatie waar je veel kunt leren. Dan schoot ik toch een beetje in de verdediging. Ik werd op verjaardagen echt een ambassadeur van de bibliotheek.'

Passie voor jeugd

Nicolaes onderschrijft de meerwaarde van het traineeship volledig. Tegelijkertijd moeten bibliotheken niet onderschatten dat het wel degelijk tijd en geld kost. 'Wie een trainee overweegt aan te nemen, moet zich realiseren dat die weliswaar heel zelfstandig opereert, maar toch enige begeleiding vraagt. Je wilt een trainee zoveel mogelijk onderdeel laten zijn van de organisatie, bijvoorbeeld door op zoveel mogelijk plekken te laten werken en uit te nodigen voor medewerkersbijeenkomsten. Mijn tip: investeer, dan krijg je er ook veel meer voor terug.'
Ook de reorganisatie maakt dat BplusC de komende periode geen trainee kan verwelkomen. 'Dat vind ik jammer, want we hebben een hoop onderwerpen waarop we een trainee hadden kunnen inzetten. Ik zou bijvoorbeeld benieuwd zijn hoe jonge medewerkers kijken naar de cultuurverandering die bij BplusC gaande is. Daarnaast heeft onze trainee Sarah Groeneweg een mooie visie op meertaligheid geschreven, die we graag in praktijk zouden willen brengen. En natuurlijk willen we Hiddes werk goed voortzetten.'
Voor Stobbe was BplusC zijn eerste plek van het traineeship. Hierna gaat hij bij de OBA meeschrijven aan het meerjarenbeleidsplan voor de jeugd, met een toenemende rol voor de Bibliotheek *op school*. Dat komt mooi uit: ook in Leiden vindt die uitrol op dit moment plaats. 'Ik wilde graag meer aan de slag met strategie en beleid, en wilde een andere doelgroep leren kennen. Tegelijkertijd blijf ik me op jeugd richten – die doelgroep, heb ik nu geleerd, trekt me blijkbaar erg.'

Uitwerking van drie opgaven

Het Bibliotheekconvenant komt tot leven

Ook de komende jaren richten bibliotheken zich op drie maatschappelijke opgaven: 'Geletterde samenleving', 'Participatie in de informatiesamenleving' en 'Een leven lang ontwikkelen'. Hoe ziet de uitwerking eruit? *Bibliotheekblad* vraagt het aan de voorzitters van de drie 'koersgroepen'.

TEKST: STAN VERHAAG
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Participatie in de informatiesamenleving

Jacqueline Roelofs, directeur-bestuurder bibliotheek Berkel & IJssel: 'Ik vind mezelf best wel digitaal geletterd, maar als ik nu de opkomst van DeepSeek (een Chinees AI-bedrijf, red.) zie en alle nieuwe AI-ontwikkelingen, dan moet ook ik weer even een been bijtrekken om op de hoogte te blijven. Met "Participatie in de informatiesamenleving" wordt bedoeld dat iedereen kan gaan meedoen en kan *blijven* meedoen in de steeds verder digitaliserende wereld. Het gaat dus om basisvaardigheden – zoals het verlengen van je rijbewijs en een afspraak maken met je gemeente –, maar ook om bijblijven in die supersnelle digitale ontwikke-

Foto: Shutterstock

'Óf de slechte leesvaardigheid blijven benadrukken, óf de toegang tot taal en het taalplezier vergroten.'

lingen. Bovendien gaat het over vragen als: Welke invloed heeft de digitale wereld op het democratisch proces en op het zijn van een goede burger, die zijn rechten en plichten kent? Welke invloed hebben sociale media, als het gaat om *fake news* en polarisatie? Hoe zit het met privacy op internet? Kortom, hoe kun je je staande houden in de online wereld, hoe kun je je goed informeren, de juiste keuzes maken, maar ook een bijdrage leveren aan de samenleving? Dat wordt een enorme uitdaging.'

Hoezo?

'Omdat de ontwikkelingen zo snel gaan. Wij krijgen nog mensen in de bibliotheek, die niet weten dat je computermuis rechtstreeks in verband staat met de cursor op je beeldscherm. Vind dan maar eens je weg in een digitaal patiëntendossier. Laat staan als je ook niet goed kunt lezen en schrijven: dan wordt het echt wel een ingewikkelde wereld. Hoe kunnen we er nou voor zorgen dat ook die mensen kunnen meekomen? Maar het gaat ook over jou en over mij: Wat neemt AI allemaal over? Welke banen gaan er straks veranderen? Toen ik in 2020 de opleiding "Leiderschap bij digitale transformaties" volgde, voorspelden alle geleerden dat AI in 2040 veel slimmer zou zijn dan wij. Inmiddels hebben ze dat vervroegd naar 2032. Zo ongelooflijk snel gaat het.'

Om het weer wat kleiner te maken: voor mijn moeder van 79 jaar is en blijft het werken met DigiD abracadabra.

'Kan ik me voorstellen, want dat is echt niet laagdrempelig. En de overheid verwacht maar dat iedereen dat gewoon kan.'

Wat hebben jullie als koersgroep op papier gezet?

'Digitaal kunnen blijven meedoen of je blijven ontwikkelen, is iets voor iedereen. Maar natuurlijk is onze paragraaf over kinderen best wel groot. Zoals er een doorgaande leeslijn is, zo zou er ook een doorgaande digitale leerlijn moeten zijn. Zodat je kinderen al jong meeneemt in wat mediawijsheid is, maar ook in informatievaardigheden: Hoe zoek je op een goede manier? Hoe beoordeel je informatie? Wanneer weet je of iets waar is? En wat is "de waarheid"? Kinderen denken: "Het staat op Instagram, dus het zal wel waar zijn."

'We hebben ook opgeschreven welke rollen je als bibliotheek kunt vervullen rondom burgerschap en het democratisch proces. Stel dat je daarmee als bibliotheek iets wilt gaan doen in Amsterdam. Dan zijn daar al allerlei organisaties bezig met bijvoorbeeld debat, dialoog en een burgerberaad. Maar hier in Lochem is de bibliotheek vrijwel de enige partij, die daar iets mee kan doen. Dus je moet als bibliotheek goed inschatten welke rol je lokaal kunt innemen, welke partners je hebt in jouw gemeente, met wie je kunt samenwerken. En ben je dan alleen maar een facilitator of juist de regisseur of de programmeur?

'Verder willen we heel graag het programma Digitaal Burgerschap borgen de komende jaren. Digitaal Burgerschap wordt gefinancierd door Stichting Pica en helpt ons als bibliotheken om mensen actief, vaardig en weerbaar te maken in de online informatiesamenleving. We willen heel graag dat er meer landelijke expertisecentra komen, die dat ook voor ons doen als branche, zodat je niet elke keer het wiel zelf hoeft uit te vinden.'

Geletterde samenleving

Evelien Fokkink, directeur-bestuurder van Fundament (bibliotheek, welzijn en muziek- en dansschool in Losser): 'Omdat er al zoveel gebeurt als het gaat om de geletterde samenleving, hebben wij ons vooral afgevraagd: waar leggen wij de accenten op voor de Netwerkagenda? Als het gaat om taalvaardigheid van jongeren, dan staan we met zijn allen voor een grote opgave. Want die taalvaardigheid is beneden peil, de rapporten liegen er niet om. Nu kunnen we twee dingen doen: óf we blijven benadrukken hoe slecht het gaat óf we zorgen dat de toegankelijkheid tot taal vergroot wordt en het plezier in taal verhoogd wordt. Wij kiezen voor dat tweede.'

Laten we beginnen met plezier. Hoe vergroot je dat?

'Bijvoorbeeld door in onze bibliotheekcollecties niet alleen maar de traditionele literatuur aan te bieden, zoals die op de leeslijsten van de middelbare school voorkomt. Jongeren lezen ook ontzettend veel Engels. Wij zeggen: zorg dat je bibliotheekcollectie daarbij aansluit. Of neem een fenomeen als meertaligheid, dat hartstikke belangrijk is om geletterd te zijn. In Friesland bijvoorbeeld willen mensen heel graag boeken in het Fries lezen. Maak er in die provincie ruimte voor in je bibliotheek. Maar denk ook aan andere manieren van taalgebruik dan lezen, zoals een verhaal kunnen vertellen, *spoken word*, poëzie, in één pagina je verhaal kunnen vertellen. Allemaal zaken waar wij aandacht voor willen vragen.'

En wat verstaan jullie onder de toegankelijkheid tot taal?

'Daarmee bedoelen we dat je zorgt dat taal dichtbij is. Dus zorg dat taalbevordering niet altijd in een bibliotheekgebouw plaatsvindt, maar dat je ook op plekken komt waar mensen sowieso al zijn: in wijken, in buurthuizen.

'Toegankelijkheid betekent ook dat we als koersgroep "Geletterde samenleving" willen dat de doorgaande leeslijn verder verstevigd wordt. Dat kan met programma's als BoekStart en de Bibliotheek *op school*. We willen daarin overkoepelende afspraken maken, bijvoorbeeld met consultatiebureaus. Ook op het gebied van voorlezen zijn er al veel mooie voorbeelden. Denk aan de VoorleesExpress, een netwerk van vrijwilligers die met prentenboeken en taalspelletjes in alle talen ouders laten ontdekken wat zij te delen hebben en kinderen laten ontdekken wat taal voor hen kan doen. Zelf ken ik het voorbeeld van een bibliotheek in Rivierenland die samenwerkt met het consultatiebureau. Ze komen bij de mensen thuis met hun boeken om zo taal te verrijken. Het hoeft dus niet altijd in de bibliotheek te gebeuren, je kunt het ook in een thuissituatie voor ouders leuk maken, bijvoorbeeld door voor te lezen.'

Lezen en schrijven zijn twee vaardigheden die de jeugd van tegenwoordig wat minder onder de knie heeft dan vroeger. Maar jullie zeggen: "Dat is niet per se een ramp, je kunt geletterdheid ook op andere manieren stimuleren"?

'Om te kunnen meedoen in onze maatschappij moet je kunnen lezen en schrijven. Dat kunnen we als bibliotheken blijven benadrukken, maar we kunnen ons ook richten op toegankelijkheid en

Foto: LinkedIn

Evelien Fokkink, directeur-bestuurder van Fundament.

Foto: B Netwerk / KB

Jacqueline Roelofs, directeur-bestuurder bibliotheek Berkel & IJssel.

Foto: LinkedIn

Yuri Matteman, directeur-bestuurder DOK.

plezier. En dat begint met taalvaardigheid, met elkaar verhalen vertellen, met genieten van verhalen. En zo kun je stapje voor stapje toewerken naar lezen. Uiteindelijk willen we richting "rijke teksten", zoals we die in de bibliotheekbranche noemen, want die zijn hartstikke essentieel om echt goed mee te kunnen doen in de samenleving. Maar dat bouw je op.
'Het bevorderen van geletterdheid is een maatschappelijke opgave. Die gaan wij echt niet als bibliotheekbranche in ons eentje fixen. Onderwijs richt zich op de mores van spelling en taal. Wat wij voorstellen, is om een ander type van taalvaardigheid aan te reiken en toegankelijk te maken voor leerlingen en ouders, waardoor de educatiekant vanzelf ook dichterbij komt. Vandaar dat we zo blij zijn met onze samenwerking met scholen. Niet voor niks wordt het Bibliotheekconvenant ook ondertekend door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).'

Een leven lang ontwikkelen

Yuri Matteman, directeur-bestuurder DOK (de bibliotheek in Delft): '"Een leven lang leren" is een term die vooral bekend werd toen de EU het jaar 1996 uitriep tot "Jaar van een leven lang leren". Wat wij als koersgroep verstaan onder "Een leven lang ontwikkelen", is dat je je passies en talenten doorlopend kunt blijven ontdekken, ontwikkelen en verdiepen.'

En waarom wordt de link gelegd met de bibliotheek?

'Een leven lang ontwikkelen is een van de oudste functies van de bibliotheek. De bieb is een plek waar je informatie vindt, waar je je identiteit ontwikkelt, waar je kunt studeren. De afgelopen jaren is de bibliotheek bovendien een plek geworden die domein- en organisatieoverstijgend werkt, die netwerken vormt, die zorgt dat mensen gaan samenwerken. De bibliotheek helpt mensen zichzelf te ontwikkelen en draagt op die manier bij aan een samenleving waarin mensen gelijkwaardig zijn.'

En daarmee is 'Een leven lang ontwikkelen' ook breed, of lijkt dat maar zo?

'Het is breed, maar je vult het als bibliotheek lokaal in. In Delft verzorgen wij samen met alle scholen de kunst- en cultuureducatie. In Losser is de bibliotheek betrokken bij het hele sociale domein. Dus je bepaalt lokaal wat je rol is.'

Jullie helpen de bibliotheken daarbij wel op weg, neem ik aan? Het is niet zo dat jullie zeggen: "Zoek het lokaal maar uit"?

'Nee, we laten het ze niet zelf uitzoeken. In de nieuwe Netwerkagenda formuleren we vijf mogelijke rollen die een bibliotheek lokaal kan spelen:

1) Plek. De bibliotheek is een plek waar je altijd welkom bent, waar je anderen kunt ontmoeten, en waar je je kunt ontwikkelen. Die plek kan fysiek zijn, maar ook online.
2) Verbinder. We zorgen dat mensen met elkaar kunnen samenwerken. Deze rol hebben we als bibliotheek de afgelopen tien jaar enorm ontwikkeld. Zo is mijn bibliotheek betrokken bij de jaarlijkse Rijke Leerdag in de achterstandsbuurt Delft-West. Zo verbinden we alle partijen rond het ontwikkelen van kinderen.
3) Ontwikkelaar. We ontwikkelen ook zelf aanbod, zoals onze collecties en onze programmering.
4) Wegwijzer. Deze rol benoemen we voor het eerst expliciet. Bibliotheken wijzen mensen en organisaties heel vaak en heel actief de weg naar andere organisaties, en zetten sleutelfiguren in hun kracht binnen de lokale gemeenschap. Denk aan een leesconsulent die naar scholen gaat en door kinderen herkend wordt op straat. Zij is een sleutelfiguur. Maar het kan ook een leraar zijn of een conciërge of een taalmaatje.
5) Expert. Als bibliotheek kun je op allerlei onderwerpen expert zijn, van leesbevordering tot kunst- en cultuureducatie.'

Foto: Shutterstock

'Participatie in de informatiesamenleving betekent dat iedereen duurzaam kan meedoen in de digitaliserende wereld.'

Welke concrete punten staan er nog meer in jullie koers?
'Wij vinden dat de Taalhuisaanpak doorontwikkeld moet worden tot een "basisvaardigheidsaanpak". Nu bereikt een Taalhuis vaak maar één doelgroep, namelijk mensen met Nederlands als tweede taal. Maar er zijn meer mensen met lage basisvaardigheden.
'Verder willen we onderzoeken hoe gratis lidmaatschap en boetevrij lenen kunnen bijdragen aan actief meedoen met de bibliotheek. Want gratis lidmaatschap vergroot je ledenaantal, maar je wilt ook actievere leden en gebruikers.'
'Tot slot introduceren we een woord dat je veel hoort de laatste jaren: leerecosysteem. Daarmee bedoelen we dat elk kind leert dankzij het netwerk dat zich rond dat kind vormt: van onderwijs en kunst tot sport en de bibliotheek. Eigenlijk gaat het over kansen en gelijkheid. Kijk, mijn kinderen vinden hun weg wel met twee hoogopgeleide ouders die werken in de culturele sector. Maar dat geldt voor heel veel kinderen niet. Wij zeggen: bepaal als bibliotheek je rol in dat netwerk, in dat leerecosysteem.'

Als er zoveel nadruk komt te liggen op leren en ontwikkelen, gaat de bibliotheek dan niet steeds meer lijken op een school?
'Nee. Wat een bibliotheek onderscheidt van een school, is dat wij ons richten op het vrijwillig leren. Wij willen dat mensen zichzelf kunnen blijven ontwikkelen. We willen dat je dat op je eigen manier en in eigen tempo kunt doen. Dus we gaan voor de eigen motivatie van mensen, willen mensen helpen die motivatie te ontwikkelen én we willen de drempels om te leren weghalen. Ik denk dat we daarmee een fijnere samenleving worden. Het zijn grote woorden, maar het blijkt gewoon uit onderzoek: als mensen zich beter kunnen ontwikkelen, worden ze krachtiger, zijn ze wendbaarder, zijn ze gelukkiger. Laten we de doelen dus hoog stellen. Als bibliotheek in de gemeenschap kunnen we daar echt een goede rol in spelen.'

Drie opgaven in de Netwerkagenda

In het vernieuwde Bibliotheekconvenant (oktober 2024) leggen de overheid en het bibliotheeknetwerk vast dat bibliotheken zich ook de komende jaren richten op drie belangrijke maatschappelijke opgaven: "Geletterde samenleving", "Participatie in de informatiesamenleving" en "Een Leven lang ontwikkelen". In het convenant staat op hoofdlijnen wat bibliotheken willen bijdragen aan de drie opgaven; in de Netwerkagenda staat de praktische uitwerking. Voor deze uitwerking zijn de koersgroepen verantwoordelijk. Het convenant werd ondertekend door het ministerie van OCW, het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de KB, de Stichting Samenwerkende POI's Nederland (SPN) en de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB).

Een leven met boeken

De wereld van Geert Grote

Geert Grote (1340-1384) was bezeten van boeken. Hij kocht ze, leende ze, las ze, liet ze overschrijven, verspreidde ze, schreef ze zelf en vertaalde ze. In een brief beklaagt Grote zich over zijn eigen hebzucht: 'Ik ben altijd ijdel, altijd aan het babbelen, en altijd maar begerig en gretig naar boeken.' Uit Grotes correspondentie en uit wat zijn biografen over hem hebben geschreven doemt een beeld op van een man, die sinds zijn jeugd leefde van letters en die bepaald geen blad voor de mond nam.

TEKST: ED VAN DER VLIST, CONSERVATOR MIDDELEEUWSE HANDSCHRIFTEN, KB NATIONALE BIBLIOTHEEK • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

RKD, Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (Publiek Domein).

Geromantiseerde weergave van Geert Grote met zijn leerlingen. Aquarel 1885, door Antoon Derkinderen. De afbeelding is ingekleurd door middel van software.

Studie en bekering

De burgemeesterszoon Geert Grote groeide in welstand op in Deventer rond het midden van de veertiende eeuw. Als vijftienjarige wees trok hij naar Parijs om zich aan de universiteit aldaar te bekwamen in de *artes liberales* of vrije kunsten en andere wetenschappen. Grote was een ijverige student, die uitblonk in wat hij deed. Het leven lachte de jonge geleerde toe. Maar toen werd meester Geert ernstig ziek. De pastoor vermaande hem. dat hij zijn boeken over de zwarte kunst zou verbranden. Geert weigerde, waarop de pastoor vertrok, *'ende en gaf hem niet dat sacrament des lichams ons heren Jhesu Christi'*.[1] Met de dood voor ogen liet hij de pastoor terugkomen. Pas toen ging Geert overstag. Hij verzaakte de zwarte kunst en liet zijn boeken erover verbranden op de Brink. Nadat hem daarop het laatste sacrament alsnog was toegediend, kreeg hij zijn gezondheid terug.

Boetekleed

Vanaf dat moment ging Geert zijn leven anders leiden. Hij deed afstand van zijn kerkelijke inkomsten en schonk zijn geboortehuis in Deventer aan arme ongehuwde vrouwen om er in gezamenlijkheid een vroom leven te leiden. Eer en bezit lieten hem voortaan koud; alleen voor boeken maakte hij een uitzondering. Na een betaald verblijf van drie jaar in een kartuizerklooster bij Arnhem liet hij zich tot diaken wijden, waarna hij met volmacht van de bisschop van

Utrecht zijn denkbeelden over heel het bisdom mocht verspreiden. Zo stak hij eens de Zuiderzee over om in Holland te prediken, waarbij hij zijn boeken beschermde tegen weer en wind door ze te vervoeren in een ton. Gesproken en geschreven woorden zijn voldoende bagage voor een rondreizende geestelijke. Grote keerde enkele jaren na zijn bekering terug naar Parijs. In plaats van de mooie kleren waarin hij zich als student tooide, droeg hij nu een boetekleed met een harig hemd eronder. Maar studieus was de noorderling nog steeds, als stimulans voor een beter leven. Zijn geld gaf hij er opnieuw uit aan boeken, *'ende om die te copen soe gaf hy mildelic uut een kruesken vol goldes'* – een wijnkroes vol goudstukken, kwistig besteed aan boeken, niet langer op zoek naar zwarte kunst, maar smachtend naar heilige geschriften.

Leeshonger

Er is nog een smakelijk verhaal over Grotes onbedaarlijke leeshonger. Om meer tijd te hebben voor zijn boeken, besteedde hij zo weinig mogelijk aandacht aan zijn maaltijden. Daarom at hij het liefst erwten, omdat die *'ghene grote sorchvoldicheit en behoeven in der cokinghe'*. Als de erwten bijna gaar waren, gooide hij er een haring bij in de pan en bereidde hij zich zo een soort vissoep. Grote gaf klaarblijkelijk de voorkeur aan leesvoer.

Grote woorden

Grote vertaalde werk van de Brabantse mysticus Jan van Ruusbroec in het Latijn, hoewel hij wist dat dat al eerder was gedaan door Willem Jordaens (1321-1372). Diens vertalingen vond hij echter niet goed genoeg; hij had bezwaren tegen de sierlijke stijl ervan. Zelf publiceerde Grote ook in het Latijn, de *'lingua franca'* van de westerse Middeleeuwen. Bekend is zijn *Sermo contra focaristas*, een preek waarin hij de vloer aanveegt met Utrechtse priesters die in ontucht met vrouwen samenleven. Over hen velt hij een streng moreel oordeel. Nog minder te spreken is hij over de hoogwaardigheidsbekleder die zulke priesters aanstelt en hun gang laat gaan. Met zulke uitingen maak je in de kerk geen vrienden. Evenmin is dat het geval met het traktaat *Contra turrim Traiectensem*, waarin Grote fulmineert tegen de bouw van de Domtoren in Utrecht: een kostbaar, overbodig en ijdel bouwwerk, dat hij vergelijkt met de toren van Babel.

Radicale standpunten

Geert Grote grossierde in radicale standpunten en nam geen blad voor de mond. Het wekt dan ook geen verbazing dat hem in 1383 een preekverbod werd opgelegd. Ofschoon het Grote niet langer was vergund om het woord van God te verkondigen, bleef hij preken met de pen. Hij vertaalde (delen van) het Latijnse getijdenboek, opdat dat boek in de volkstaal een nog groter publiek zou bereiken. Daarin slaagde hij boven ieders verwachtingen: het getijdenboek in de vertaling van Geert Grote zou in de vijftiende eeuw het meest gelezen boek in de Noordelijke Nederlanden worden. De populariteit van Grotes getijdenboek is van grote invloed geweest op de Middelnederlandse religieuze schriftcultuur. Bij zijn vertaling van het getijdenboek legde Grote dezelfde kritische houding aan de dag als bij het vertalen van Ruusbroecs werk, maar dan andersom, van het Latijn naar het Nederlands. Waar de letterlijke vertaling tekortschiet, moet de vertaler bijspringen om de juiste betekenis over te brengen. Boeken moeten deugen in de ogen van Geert Grote.

Nalatenschap

Grote zou gruwen van de rijk met goud verluchte getijdenboeken die na zijn dood de christenheid overspoelden. Geert Grote liet geen goud of zilver na, maar slechts wat afgedragen kleding, schamele snuisterijen en oude huisraad. Zijn grootste schat vormden zijn vele boeken, die hij onderbracht bij de broeders 'van het gemene leven' in Deventer, onder voorwaarde dat een driemanschap uit hun gelederen er permanent toezicht op zou houden en *'dat se milde solden wesen den anderen die boeke te lenen'*. Want boeken moeten gelezen worden, door zoveel mogelijk mensen.

Nawoord redactie

Dit is een verkorte versie van 'Preken met de pen. De boekenwereld van Geert Grote', *De Boekenwereld 41 (2025), nr. 1, p. 4-7.*

Bronnen / literatuur

1. Utrecht, Universiteitsbibliotheek, Hs 8 L16 (het Frensweger handschrift); zo ook voor de andere Middelnederlandse citaten.

Foto: Beeldstudio KB

Het begin van Grotes traktaat *Contra turrim Traiectensem*, met in de bovenmarge de aan de evangelist Mattheus ontleende woorden *'Qui non est mecum, contra me est'* (Wie niet met mij is, is tegen mij). (Deventer, eerste kwart 15de eeuw). KB, KW 79 K 22, fol. 144r.

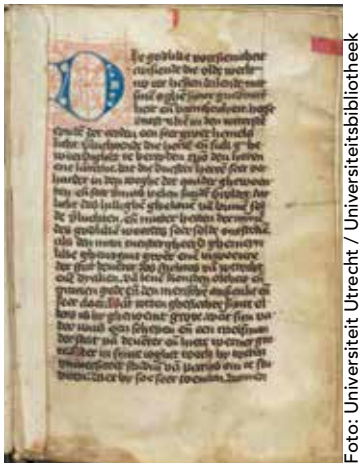

Foto: Universiteit Utrecht / Universiteitsbibliotheek

Passage uit het *Frensweger handschrift*. (Nordhorn, ca. 1490). Utrecht, Universiteitsbibliotheek, Hs 8 L 16, fol. 1v-2r.

Bibliothecaris Peter: 'Ik zal nooit zeggen dat ik zeker weet dat ik nooit in de gevangenis terecht kom. Want soms overkomt je iets wat je niet had gepland. Iedere gedetineerde heeft zijn eigen verhaal.'

Een kijkje achter de schermen in een bajesbieb (deel II)

De gedetineerde van nu is misschien straks jouw goede buur

Sinds het najaar van 2023 is Peter (medewerkers van penitentiaire inrichtingen mogen niet met achternaam genoemd worden, red.) bibliothecaris in de PI Almelo. Daarvoor werkte hij achttien jaar op een basisschool. Met plezier, maar hij was toe aan verandering. Reguliere bibliotheken trokken zijn aandacht, maar daar een baan vinden bleek lastig vanwege een gebrek aan ervaring binnen het bibliotheekwezen. Met zijn pabo-achtergrond was Peter wel welkom in de bajesbieb in Almelo. Omringd door gangen met zakelijk witte wanden en grijze vloeren ademt deze een verrassend andere atmosfeer dan de rest van de gevangenis. De kleurrijke kaften zij aan zij en een heel andere akoestiek zorgen voor een huiselijke plek waar veel gedetineerden wekelijks even hun toevlucht zoeken. Waarom Peter zich daar thuis voelt, vertelt hij aan de hand van zijn contacten met de bezoekers.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: DIENST JUSTITIËLE INRICHTINGEN

Een volwassen kerel met Donald Duck

Om maar meteen met de deur in huis te vallen: is Peters idee over gedetineerden veranderd sinds hij bijna dagelijks met hen omgaat? Een vraag waarover hij duidelijk wat langer moet nadenken.
'Ik zal nooit zeggen dat ik zeker weet dat ik nooit in de gevangenis terecht kom. Want soms overkomt je iets wat je niet had gepland. Iedere gedetineerde heeft zijn eigen verhaal,' formuleert hij, zorgvuldig zijn woorden kiezend. 'Er zijn natuurlijk mensen die een loopje nemen met de waarheid. Ik wijt dat vooral aan een vorm van hechtingsproblematiek. Zelf heb ik een fijne jeugd gehad en ik hoop dat mijn zoon later ook zo terugkijkt op zijn jeugd, want je jonge jaren hebben impact op de rest van je leven. Daar ben ik hier nog duidelijker achtergekomen. De uitdrukking dat wie voor een dubbeltje geboren is, niet snel een kwartje zal worden, gaat hier zeker op. Een goede en veilige jeugd is onbetaalbaar. Door mijn contact met gedetineerden heb ik van nabij gezien dat je op bepaalde momenten in het leven soms een soort U-bocht maakt. Daarbij heb je de keuze om naar links of naar rechts af te slaan. En dat heeft soms grote consequenties.'
Persoonlijke verhalen passeren regelmatig de revue in de bibliotheek. Peter neemt altijd bewust de tijd om daar naar te luisteren. 'Iedereen heeft soms de behoefte om te praten. Sommige gedetineerden kiezen voor de humanist of pastor. Anderen delen hun ervaringen, vragen of twijfels met hun celgenoot. Of met de bibliothecaris. Een boek is soms een middel of een opening om iets bespreekbaar te maken. Dat hoeft niet eens per se een zwaar thema te zijn. Als er een volwassen kerel met een stapel Donald Ducks bij mijn bureau staat, schept dat een band. Ik weet nog goed hoe ik vroeger zelf genoot van het lezen van dit blad.'

Een macho mannenbolwerk

Peter vindt het belangrijk om de gedetineerden goed te behandelen. 'Alleen al uit praktisch oogpunt, want zij keren uiteindelijk weer terug in de maatschappij. Misschien wel als jouw goede buur.
Ze zitten hier niet voor hun zweetvoeten, maar de mensen die in de gevangenis werken, hoeven de gedetineerden niet te straffen. Dat heeft de rechter al gedaan. Ik beschouw het als mijn taak om hen een handje verder te helpen in hun persoonlijke proces, van spijt of berouw of in een latere fase van acceptatie.' Hij ziet bij het merendeel van de mannen wel een soort veranderingsproces tijdens hun detentie. 'Ze worden rustiger als ze weten waar ze aan toe zijn. Als de rechtszaak achter de rug is en duidelijk is welke straf ze hebben gekregen, lijkt er ruimte te ontstaan voor aanvaarding. Vóór die tijd is het merendeel van de gevangenen gehaast en ook onwennig. Logisch, want alles is nieuw. De mannen die uiteindelijk hun persoonlijke rust hebben gevonden, zijn vaak ook degenen die wat langer in de bibliotheek blijven zitten. Om tijdschriften of kranten te lezen, of om met elkaar te praten. De leestafel is ook een ontmoetingsplaats'

Papier hier

Als grootste verschil tussen bijvoorbeeld de basisschool en de gevangenis noemt Peter de andere dynamiek. 'Op school zitten jongens en meisjes samen in dezelfde klas. Hier zijn alleen mannen en dat beïnvloedt de sfeer. Het wordt onherroepelijk meer een macho mannenbolwerk.'
Moeite om daarin zijn draai te vinden heeft Peter niet. 'Ik denk dat ik wel de gave bezit om een beetje te "spelen" met de mannen. De ene keer streng, de andere keer grappig of met een kwinkslag. Die verschillende benaderingen moet je soms een beetje afwisselen en je moet aanvoelen wanneer.'
Nog een verschil tussen basisonderwijs en detentie zijn de praktische beperkingen in de gevangenis, aldus Peter. 'Nieuwe media zijn hier lastig. iPads worden in het huidige basisonderwijs veel gebruikt, dat kan hier veel minder. En datzelfde geldt voor e-readers.'

Zelf heeft hij trouwens ook voorkeur voor het "ouderwetse" papieren boek. 'Ik heb ooit een e-book gelezen op een geleende e-reader. Na afloop ben ik naar de boekhandel gegaan om de papieren versie alsnog te kopen om die op mijn boekenplank thuis te krijgen.'
Een leesclubje bestaat er nog niet in de PI Almelo, maar misschien is dit wel een idee voor de toekomst. Wel worden er creatieve activiteiten gedaan in de bibliotheek, zoals in de Week van Lezen en Schrijven. Of kaarten voor Valentijnsdag, verjaardagen of Kerstmis. 'De bibliotheek is daarvoor de uitgelezen locatie, want dit is een van de weinige plekken in de gevangenis waar een huiselijke sfeer hangt. Lekker muziekje op de achtergrond, televisiescherm met het nieuws. Zo ben je écht even in een andere setting.'

Professioneler aanpakken

Peter is de enige bibliothecaris in de PI Almelo. Toen hij hier in september 2023 begon, was dat zowel spannend als verfrissend. 'Zoals een nieuwe baan altijd enige gewenning vraagt. Ik realiseerde me vanaf het begin dat veiligheid hier hoog in het vaandel staat, en gelukkig had ik collega's die mij snel wegwijs konden maken. Dankzij hen voelde ik me hier snel op mijn plek.'
Vóór Peters komst werd de bibliotheek al jarenlang "gerund" door een medewerker die de backoffice deed naast zijn eigenlijke taken. 'Dat betekende dat bepaalde zaken noodgedwongen bleven liggen. De vacature waarop ik solliciteerde was ontstaan vanuit de wens om het bibliotheekwerk weer professioneler aan te pakken: het saneren van boeken, het verversen van de collectie met nieuwe aankopen en het organiseren van activiteiten,' somt hij op. Een voorbeeld van zo'n activiteit kwam eerder aan bod in Bibliotheekblad, namelijk de mogelijk voor gedetineerde vaders om voor hun kind(eren) een video op te nemen tijdens het voorlezen van een boek, en deze naar huis te sturen, zodat kinderen zo vaak als ze willen hun papa kunnen beluisteren en zien.
'En vaders mogen zo vaak als ze willen zo'n video maken,' belicht Peter. 'De belangstelling voor die mogelijkheid is groot. Ook bij vaders met al wat oudere kinderen die de voorleesleeftijd zijn ontgroeid. Zij nemen soms een moppenboek mee naar hun cel en dragen daar later wat uit voor. Een boek is vaak een handig middel om het contact te onderhouden. En gelukkig hebben we ook nog de mogelijkheid tot beeldbellen, waarbij er nog meer ruimte is voor directe interactie met thuis.'

Lezen en schrijven

Sommige mannen kwamen voor hun detentie nooit in de bibliotheek. Nu, met zeeën van tijd, ontstaat parallel aan de vraag 'en nu?' de belangstelling voor een boek. Maar welk boek?
Peter heeft altijd wel wat geschikte boektitels in zijn hoofd. Een boek dat het over het algemeen goed doet, is *400 brieven van mijn moeder* door Joseph Oubelkas. Dit is het waargebeurde verhaal van een 24- jarige IT-ondernemer, die tijdens een zakenreis naar Marokko daar zonder bewijs of onderzoek wordt veroordeeld tot tien jaar celstraf voor iets wat hij niet heeft gedaan. Hij weet zich staande te houden met onder andere studeren, sporten én lezen. En vooral door de 400 liefdevolle brieven van zijn moeder.
'Na het lezen van dit boek komen de meeste mannen er positief op terug,' is Peters ervaring die er blij van wordt te zien dat legio gedetineerden na verloop van tijd regelmatig met twee of meer boeken onder de arm uit de bibliotheek vertrekken. 'Zij hebben het plezier van lezen ontdekt!'

Hoogte- en dieptepunten

Is Peter zelf een ander soort boeken gaan lezen sinds zijn werk in de gevangenis?
'Een mooie vraag. Ik geloof het niet. Hoewel, toen ik hier net was, heb ik een boek gelezen van een oud-bewaarster. Misschien om me wat meer in te lezen en in te leven in mijn nieuwe werk.'
Hij benoemt "Onder criminelen", geschreven door oud-bewaarster Astrid van der Star over haar belevenissen als vrouw in een mannengevangenis. Een relaas van bizarre, tragische, komische, gekke en extreme gebeurtenissen. Peter heeft genoten van die persoonlijke en eerlijke schets van hoogte- en dieptepunten.
Zijn persoonlijke hoogtepunten in het werk? Als hij, vaak in samenspel met onderwijs, iemand kan helpen om iets te leren in de gevangenis. 'Re-integratiedoelen moeten natuurlijk wel realiseerbaar zijn. Stel dat iemand hovenier wil worden en als eerste praktische opdracht materiaal moet hebben om een grondmonster te doen. Dit is in detentie helaas niet mogelijk. Maar ik doe wel altijd mijn uiterste best om de benodigde studieboeken beschikbaar te krijgen.'

Geknipt

Dat de Nederlandse gevangenissen net een hotel zijn, is een idee dat volgens hem snel ontkracht wordt tijdens de jaarlijkse Open Dag voor familie en vrienden. 'Veel mensen zijn verbaasd over wat er in de gevangenis allemaal kan. Een sportzaal? Een bibliotheek? Een kapper? Ja, óók gedetineerden moeten soms worden geknipt. Maar bezoekers zien ook de andere kant van de medaille.
Met zijn tweeën op cel? Maar hoe zit het dan met je privacy? Het blijft een spannende en mysterieuze wereld, detentie. Een maatschappij op zich. Gelukkig breidt ook in de gevangenis het takenpakket van de bibliotheek zich steeds meer uit.'
Maar als Peter aan het einde van de dag naar huis rijdt, telt hij nog méér dan vroeger zijn zegeningen. 'Mijn gezin en vrijheid. De ruimte om leuke dingen te doen, terwijl de gedetineerden in de gevangenis moeten blijven. Ondanks hun verleden voel ik voor hen vaak empathie. Ik ben een mensenmens, anders had ik ook nooit voor het onderwijs gekozen.'

Naschrift redactie

- Dit artikel bestaat uit drie delen. Deel I las u in Bibliotheekblad 5-2025. Deel III leest u in 7-2025. In ons archief op bibliotheekblad.nl/archief kunt u na inloggen alle afleveringen bekijken.

- De Penitentiaire Inrichting (PI) Almelo bestaat uit de locaties: De Karelskamp, De Fabriek (werkervaringsplaatsen, ook voor niet-gedetineerden) en Het Huis van Herstel (24/7 uursvoorziening buiten de inrichting, die zorg en begeleiding biedt aan 29 mannelijke gedetineerden die na detentie uitstromen in de regio Twente).

SCHRIJF JE IN!

INFORMATIE AAN ZOO

HET CONGRES VOOR BIBLIOTHEEKMEDEWERKERS IN VLAANDEREN & NEDERLAND

INFORMATIE IN TRANSITIE

Menselijke waarden in een digitale toekomst

A ROOM WITH A ZOO, ANTWERPEN
do 9.10 en vr 10.10 2025

Lees er meer over op vvbad.be/informatie-aan-zoo-2025.

Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie

VVBAD

Democratische Code helpt bibliotheken zich te positioneren

Handvat voor meerstemmigheid

Hoe centraler de rol van bibliotheken in het maatschappelijk debat wordt, des te vaker rijzen vragen over de positie die zij innemen. Om organisaties te helpen hierin keuzes te maken, ontwikkelden Mirjam Zweers (Probiblio) en Bram Eidhof (stichting Voor Democratie) de Democratische Code, een levend document van en voor de sector.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Dragqueens die in de bibliotheek komen voorlezen, zorgen nog steeds voor massale protesten. Op de foto Miss Abby OMG die in de Centrale Bibliotheek (Den Haag) verhalen vertelde en hielp met kleurplaten maken. Dat de dragqueen er anders uitziet, vonden de kinderen erg leuk en interessant. Volgens de Braziliaanse is het belangrijk dat kinderen snappen dat er meer is dan alleen man en vrouw. 'Ik wil dat kinderen zich niet in een hokje geduwd voelen, maar dat ze hun eigen keuzes kunnen maken.'

Foto: Den Haag FM (Judith Tielemans). Met veel dank aan Sharma Chin A Foeng, (Journalistiek manager).

Felle discussies over welke boeken thuishoren in de collectie, racistische gesprekken aan de leestafel, massale protesten wanneer dragqueens komen voorlezen: de polarisering die steeds vaker de kop op steekt, komt ook de bibliotheek binnen. Dat is ook niet zo gek: een van de kernfuncties van de openbare bibliotheek is tenslotte de uitnodiging tot ontmoeting en debat. Toch is het niet altijd makkelijk in dergelijke discussies een uitweg te vinden. Heeft de klant altijd gelijk? En is dat de klant die het hardst schreeuwt, of geldt de wet van de meerderheid?
Het laatste wat we moeten doen, is denken dat we neutraal zijn, denkt Mirjam Zweers, strategisch manager collectieadvies en programmering bij Probiblio. 'Sinds ik in de bibliotheeksector rondloop, vind ik neutraliteit een lastig begrip. De bieb is niet één persoon: het is een grote diversiteit aan mensen en meningen. Hoe kunnen we ons dan ooit neutraal opstellen?'

Onafhankelijk

Zweers heeft een sterke voorkeur voor het begrip onafhankelijkheid – dat is namelijk wel haalbaar. 'We moeten transparant zijn over onze positie. Dat vinden bibliotheken soms nog best een uitdaging, merkten we in ons eigen werkgebied: bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland lieten ons weten dat ze het steeds ingewikkelder begonnen te vinden hoe ze zich moesten verhouden tot hun publiek. Wat doe je bijvoorbeeld met een bezoeker die niet geholpen wil worden door een medewerker met een hoofddoek, of wanneer iemand actief de discussie over de situatie in Gaza opzoekt? Veel bibliotheken hebben wel gedragsregels, maar die dekken de lading vaak niet.'

Zo ontstond het idee een code op te stellen die in zulke situaties handvatten biedt. 'Het zou zonde zijn als iedere bibliotheek hierin opnieuw het wiel moest uitvinden. Daarom wilden we een instrument maken dat breed inzetbaar is, voor elk onderdeel van de bibliotheek.'
Dat document ligt er nu, mede met dank aan Bram Eidhof. Als directeur en initatiefnemer van stichting Voor Democratie zet hij zich in om het democratisch klimaat in ons land te verbeteren. Daarvoor is de bibliotheek de aangewezen plek, vindt ook hij. 'Bibliotheken worden soms zelfs aangevallen, bijvoorbeeld omdat ze het gesprek over een bepaald onderwerp faciliteren. Wanneer daarop kritiek komt, is het belangrijk te weten waarvoor je staat.'

Geen blauwdruk

De Democratische Code is gemodelleerd naar de journalistieke codes, die ook door Nederlandse media worden gehanteerd. Ook de Nederlandse grondwet, het Bibliotheekconvenant en het UNESCO-manifest over de openbare bibliotheek dienden als belangrijke inspiratiebronnen. Daarnaast werd er geput uit lokale initiatieven, zoals het collectiebeleid van de Bibliotheek Midden-Brabant en de *De mening van de Bieb*-campagne van de Bibliotheek Utrecht, en bibliotheekmedewerkers in zoveel mogelijk verschillende rollen.
Het resultaat is geen 'blauwdruk die bibliotheken verplicht tot allerlei activiteiten', noch 'het antwoord op elke kwestie', staat op de eerste pagina van de Democratische Code te lezen. 'Dit do-

Foto: LinkedIn

Mirjam Zweers, strategisch manager collectieadvies en programmering bij Probiblio.

Foto: Stichting Voor Democratie

Bram Eidhof, oprichter en directeur Stichting Voor Democratie.

Foto: Bibliotheek Rijn en Venen

Suzanne Verboeket, directeur-bestuurder van de Bibliotheek Rijn en Venen.

cument is zeker niet in steen gehouwen,' benadrukt Zweers. 'Het is een werkdocument. Het is belangrijk dat bibliotheken hier zelf mee aan de slag gaan en het zo toespitsen op hun lokale situatie. Ze kunnen er bijvoorbeeld zelf regels aan toevoegen of er zelfs met burgers over in gesprek. Met die laatste aanpak geven we zelf het goede voorbeeld.'

In de Democratische Code wordt geformuleerd waarvoor de bibliotheek staat: het versterken van burgerschap en democratie, conform de opdracht zoals die is vastgelegd in het Bibliotheekconvenant 2024-2027. Die opdracht brengt zowel vrijheid als verantwoordelijkheden met zich mee: het aanbod kan vele vormen krijgen, maar moet bezoekers wel helpen zich als burger te ontwikkelen, bijvoorbeeld door te fungeren als podium en verbindend platform voor mensen, discussies, projecten en programma's. Dat vereist een bibliotheek die inclusief, onpartijdig, onafhankelijk, nieuwsgierig, open en veilig is.

Pijn en verlangen

Dat is een hele mond vol en dat maakt nu juist dat het tussen de verschillende functies van de bibliotheek soms schuurt. Een plek waar iedereen welkom is, is ook een plek waar botsende meningen elkaar kunnen tegenkomen. Tegelijkertijd is er een onpartijdige basis waarop iedereen in de bibliotheek kan terugvallen, die losstaat van partijpolitieke, religieuze of commerciële belangen. Niet het individuele, maar het algemene belang staat centraal.

De Democratische Code is ontstaan uit pijn en verlangen, licht Eidhof toe. 'Sinds 2018 zien we een afname van de democratie in Nederland, bijvoorbeeld als het gaat om demonstratierecht. Tegelijkertijd neemt de bibliotheek een steeds prominentere rol in in de maatschappij en dat leidt tot een breder programma dan enkel cultuur en literatuur. Die ontwikkelingen zijn natuurlijk al een tijd lang gaande, maar ze komen de laatste tijd steeds scherper op ons netvlies. We zijn er niet alleen maar voor mensen die op ons lijken – als dat zo was, zouden we grote delen van de samenleving uitsluiten.'
De code is ook belangrijk om het gesprek tussen collega's te faciliteren, ziet Zweers. 'Hoe pak ik dit aan? En vindt mijn collega hetzelfde? Dat zijn geen makkelijke vragen. Deze code is niet links of rechts, maar voor iedereen. Dat we 'm nodig hebben, laat zien hoe relevant we zijn.'

Vaardiger en moediger

Is de verwachting dat de Democratische Code leidt tot aanpassingen in het aanbod van bibliotheken? Dat zou zomaar kunnen, denkt Eidhof. 'Sommige bibliotheken beginnen bij het onder de loep nemen van hun collectie, andere juist bij het ontwikkelen van nieuwe programma's. Ze kunnen daarin veel van elkaar leren. Deze code helpt hen hopelijk elkaar op te zoeken. Zo worden we steeds iets vaardiger en steeds iets moediger, in plaats van banger en terughoudender. Hoe meer we hierover blijven doorpraten, des te minder spannend het wordt. Daarin kunnen POI's ook ondersteunen.'

Eidhof en Zweers hebben allebei zo hun favoriete onderdelen van de code. Zweers: 'Ik vind het heel belangrijk dat we benoemen dat ongemak voelen erbij hoort. Dat is nu eenmaal wat je voelt wanneer je je kwetsbaar opstelt. Ook vind ik het mooi dat we het onderscheid maken tussen feiten en verhalen: we verstrekken objectieve informatie, maar ook alternatieve perspectieven. Die twee kunnen naast elkaar bestaan, als je maar duidelijk bent over wat wat is.'
Eidhof is fan van het statement 'Een goed begin is een goed

begin'. 'Mensen voelen zich vaak machteloos: de situatie is zo verwarrend of groot dat ze niet weten hoe ze zich tot de wereld moeten verhouden. Ik hoop dat mensen gewoon aan de slag gaan en ontdekken dat ze toch het verschil kunnen maken. De bibliotheek is een plek waar je mag vallen en opstaan en waar je een tweede kans krijgt. Dat geldt ook voor dit document: het hoeft niet in één keer perfect te zijn.'

Concreter maken

Zweers ziet nu al mogelijkheden om aan de volgende editie van de code weer nieuwe zaken toe te voegen. 'We hebben de tekst nu bewust heel breed gehouden, maar we beseffen dat lokale bibliotheken behoefte kunnen hebben aan meer concreetheid. Mag je bijvoorbeeld iemand filmen tijdens een debat? Welke titels mogen wel of niet op de plank en hoe ga je daarover in gesprek? Daarover kunnen we in de toekomst nog meer informatie bij elkaar brengen.'

Een van de lokale collega's die al in een vroeg stadium betrokken was bij de ontwikkeling van de code, is Suzanne Verboeket, directeur-bestuurder van de Bibliotheek Rijn en Venen. Samen met een kleine groep aanjagers is zij bezig om democratie in de bibliotheek vastere grond onder de voeten te geven. 'Het is belangrijk om hier in de bibliotheek aandacht aan te besteden,' vindt zij. 'Van al onze wettelijke taken is het vormgeven van een goed debat het lastigst. Vrijheid ontstaat in interactie met anderen. We willen niet naar een wereld toe waarin ruimte is voor één stem. De bibliotheek is een logische plek om aan die pluriformiteit uiting te geven.'

Omgaan met meerstemmigheid

Verboeket woonde vorig jaar op de Dutch Design Week een sessie bij waarin een eerste variant van de code werd gepresenteerd. Vervolgens bleef ze betrokken bij de doorontwikkeling. 'Ik geloof dat deze code kan helpen om te gaan met meerstemmigheid. Dat is een spannend gesprek: we zijn niet neutraal. We willen ruimte geven aan verschillende stemmen én we hebben een eigen morele ondergrens. Ik verwacht trouwens dat die grens zelf ook onderwerp van discussie wordt en dat is goed. Dit document helpt ons daar woorden aan te geven. Dat kan ons in de praktijk helpen wanneer we discussies willen faciliteren en mensen te woord willen staan, zodat we kunnen toelichten waarom we bepaalde keuzes maken in onze collectie en programmering.'

Zelf heeft Verboeket in haar eigen organisatie een groep geformeerd met collega's van verschillende afdelingen die met deze code aan de slag gaat. 'Door het gesprek aan te zwengelen, hopen we dit gedachtegoed steeds verder de organisatie te laten binnendruppelen. Welke boodschappen mogen wel en niet op het openbare prikbord? Wat past wel en niet in onze collectie? Welke stemmen geven we ruimte op ons podium?'
In deze turbulente tijd zou de bibliotheek een plek van veiligheid moeten zijn. Dat betekent echter niet dat in de bibliotheek geen moeilijke gesprekken gevoerd zouden moeten worden, denkt Verboeket. 'Het zou zonde zijn om de bibliotheek niet in te zetten als oefenplek om op een veilige manier gesprekken te voeren over meningsverschillen. We zitten nu vaak gevangen in onze eigen bubbels. We zouden ons misschien minder moeten richten op het overtuigen van anderen en meer op het met oprechte nieuwsgierigheid bevragen van mensen die anders denken. Hun perspectieven bieden waardevolle kansen om onze eigen mening te verdiepen en te verfijnen. Meningsverschillen hoeven niet altijd opgelost te worden – uiteenlopende opvattingen kunnen prima naast elkaar bestaan.'

Drietrapsraket

Dat kan bijvoorbeeld, zoals bij de Bibliotheek Rijn en Venen, door bezoekers te trainen in het voeren van socratische gesprekken of door een lezingenreeks te organiseren waarin mensen aan het woord komen die de druk op de democratie aan den lijve ondervinden. Verder leeft het idee om een kunstinstallatie langs meerdere bibliotheken te laten trekken, die burgers uitnodigt zich te verenigen in thema's die ze relevant vinden.
'Op deze manieren willen we inwoners laten nadenken over de vraag: wat kun jij zelf doen?' legt Verboeket uit. 'Het is een drietrapsraket: vergaar de juiste informatie, train je democratische vaardigheden en ontdek wat je zelf kunt doen. De bibliotheek helpt van harte bij zulke zelforganisatie.'
Het thema democratie is heel leuk, maar ook spannend, vindt Verboeket. 'Sommige initiatieven stuiten op weerstand. Bovendien liggen er tal van kansen, maar hebben we maar beperkt de tijd. Toch blijft het belangrijk ons hiervoor in te zetten. Democratie is meer dan de wet van de meerderheid. Ik zou iedereen willen oproepen: wie zich wil aansluiten, haak aan.'

De Democratische Code

De Democratische Code, factsheet en stappenplan is te downloaden van de site van Probiblio via de verkorte link: tinyurl.com/2wt44c72

Podcast
Binnen een halfuur word je bijgepraat in de podcast die Lotte Kok (Adviseur Programmering bij Probiblio) maakte over dit onderwerp. Luister via de verkorte link: tinyurl.com/3pype2hv

Taalhuisvrijwilliger Onno Hastman deelt zijn taalgevoel

‘Ik wil me inzetten voor de multiculturele samenleving’

In 2018 werd Onno Hastman (rechts op de foto) uitgeroepen tot Taalheld. Hij kreeg uit handen van voormalig wethouder Jerzy Soetekouw (nu directeur van Humanitas) het certificaat voor zijn rol als Taalbegeleider.

Onno Hastman is vrijwilliger bij het Taalhuis van De Nieuwe Bibliotheek in Almere. Zijn motivatie? 'Taal ligt me wel,' en 'Ik heb de tijd'. Met diverse hobby's kan hij die tijd ook aan andere dingen besteden, maar Onno vindt het leuk om zich in te zetten voor de maatschappij en het enthousiasme van de vrouwen in zijn leesclub geeft hem een boost. Én de TaalHeldenprijs van de provincie Flevoland, die hij in 2018 ontving van Stichting Lezen en Schrijven.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: DE NIEUWE BIBLIOTHEEK

Niet meer weg te denken

'Taal en lezen zijn grondstoffen voor verbinding en ontwikkeling,' staat in het Meerjarenbeleidsplan van De Nieuwe Bibliotheek in Almere. In die context streeft deze bibliotheek naar groei van het aantal geletterde inwoners, want een betere leesvaardigheid geeft een grotere kans op een succesvolle (school)carrière. Concreter: 'In Almere hebben zo'n 33.000 volwassenen moeite met de Nederlandse taal, wat hun deelname aan de samenleving belemmert. Onze missie is om het hoge percentage laaggeletterden in Almere van vijftien procent terug te dringen.' Werken aan een geletterde samenleving is niet meer weg te denken in de huidige dienstverlening van de Nederlandse bibliotheken. De inzet van vele vrijwilligers al evenmin.

Gigantische groei

Een van de enthousiaste vrijwilligers die zich inspant om mensen met een migratieachtergrond meer wegwijs te maken in de Nederlandse taal, is Onno Hastman. Vóór zijn pensionering werkte hij ruim 40 jaar bij Vroom en Dreesmann als inkoopassistent. Zijn werkplek was in Amsterdam, maar vooral toen de locatie in zijn woonplaats Almere moest sluiten, had hij naar eigen zeggen tranen in de ogen. 'Ons warenhuis had kwalitatief goede producten voor een betaalbare prijs.' Sinds het vertrek van V&D voelt Onno zich nog wel steeds prima thuis in Almere.
'Ik woon hier al 39 jaar en heb de stad gigantisch zien groeien. We hebben hier een multiculturele samenleving en na mijn pensionering groeide mijn verlangen om me ook daarvoor in te zetten.'

Spontane actie

Er ging geen lang denkproces aan vooraf, toen Onno actief werd bij De Nieuwe Bibliotheek.
'Het kwam ineens in me op en ik besloot naar de bibliotheek te gaan om eens te informeren naar de mogelijkheden. Ik was al lang lid van de bibliotheek, kwam er regelmatig met plezier.' Nu stapt hij het bekende gebouw binnen met een ander doel, namelijk zich dienstbaar maken voor de maatschappij. 'We hadden een soort sollicitatiegesprek en al pratende ontstond het idee om taalvrijwilliger te worden. Het sprak me aan, want de Nederlandse taal ligt me goed. Vroeger heb ik een opleiding handelscorrespondentie gedaan en ook zelfs een akte Duits gehaald.' Dat hij zijn vrijwilligerswerk startte met een proeftijd, vindt Onno logisch. 'Het moet tenslotte van beide kanten klikken.'

Geen oorlogsgeweld

Nu, jaren later, is Onno de vaste begeleider van een van de vele leesclubs van De Nieuwe Bibliotheek. Iedere maandagmiddag leest hij met maximaal zes vrouwen gezamenlijk een boek.
Een recente titel is *Zonder genade* van Renate Dorrestein, over een vijftienjarige jongen, die in een disco per ongeluk is doodgeschoten. Het boek vertelt vooral over het verdriet van zijn ouders. Ook *Joe Speedboot* door Tommy Wieringa, over Fransje Hermans, een jongen die gehandicapt is geraakt door een ongeluk. Als Joe Speedboot in zijn dorp komt wonen, verandert het leven van Fransje totaal, want Joe durft alles.
'De gekozen boektitels komen altijd uit de speciale collectie voor leesclubs. Zo is het niveau - A2/B1 – bijna automatisch goed afgestemd op dat van onze leesgroep. Gelukkig is er veel variatie, zodat we iedere keer een ander thema kunnen kiezen. Ik houd er wel rekening mee dat er geen oorlogsgeweld in voorkomt. Zeker mensen uit landen als Irak en Oekraïne zitten zeker niet te wachten op zulke emotioneel zware onderwerpen.'

Wat denk je zelf?

Ook de samenstelling van Onno's leesgroep is behoorlijk divers. 'Zowel qua thuisland als qua leeftijd, maar dat geeft een leuke dynamiek. De meeste mensen blijven zo'n anderhalf tot twee jaar. Daarna zijn ze vaak toe aan een nieuwe uitdaging, werk, studie of iets anders. De vrouwen in de leesgroep lezen om beurten hardop een boekenpagina en daarna worden de moeilijke woorden besproken. ´ Meteen de goede oplossing geven doet Onno niet. 'Wat denk je zelf dat het betekent?' is zijn stimulans om de deelnemers te prikkelen tot nadenken. 'Zo onthoud je het antwoord waarschijnlijk langer en gemakkelijker. Maar natuurlijk leg ik het uit als het te moeilijk blijkt. En iedereen schrijft alles ijverig op.'
Ook woorden die hij niet zo graag zou willen onderwijzen komen soms in de boeken voorbij. 'Ik kan me eerlijk gezegd weleens ergeren aan het tegenwoordige taalgebruik waar de honden geen brood van lusten! Niet alleen in boeken, maar ook in televisieseries. Ik vind het een verwording van de Nederlandse taal. Kan je dat niet op een andere manier zeggen? Wij noemden dat vroeger schuttingtaal,' vertelt hij aan zijn leesgroep. 'Het is belangrijk dat jullie ook weten welke woorden je beter niet kunt gebruiken!'

Dingetje

De sfeer is belangrijk, aldus Onno. Hij zorgt dat er altijd kannen water, koffie en thee klaar staan in de speciale kamer, die voor hem en zijn leesgroep is gereserveerd. 'Ik informeer ook regel-

matig bij mijn groep of ze onze aanpak plezierig vinden, of liever iets anders willen. In sommige leesgroepen doen ze bijvoorbeeld soms ook een spelletje, maar van "mijn vrouwen" krijg ik alleen maar enthousiaste feedback. Dus wij blijven lekker samen lezen.'
Onno houdt in een speciaal schrift nauwgezet de samenstelling van de groep en de vorderingen van de deelnemers bij. 'Verder registreer ik ook de afwezigen en of iemand zich voorafgaand heeft afgemeld, want dat is nog wel eens een "dingetje". Als iemand drie keer niet komt zonder afbericht, wordt deze persoon uitgeschreven uit de groep,' luidt Onno's regel, waarvoor hij ook een duidelijke verklaring heeft. 'Er is een wachtlijst voor de leesgroepen, dus als iemand regelmatig zonder melding vooraf niet komt opdagen, betekent dit wellicht dat die persoon niet meer zo enthousiast is. Dan is het fideel om iemand van de wachtlijst, die wel heel graag wil, toe te laten.'

Wegwijs

In de loop der jaren is Onno's inzet uitgebreid. Voorafgaand aan de leesclub op maandagmiddag, bemant hij in de ochtend het Taalinloopspreekuur, waar mensen terecht kunnen met allerhande vragen over het beter leren van de Nederlandse taal en meer. 'Ik informeer mensen over taalactiviteiten van de bibliotheek en kan ze zo nodig ook verwijzen naar andere organisaties, bijvoorbeeld voor hun inburgeringstraject.'
Verder heeft Onno twee taalmaatjes, die hij op individuele basis wegwijs maakt in de Nederlandse taal. 'Deze trajecten lopen officieel via de VMCA (Vrijwilligers en Mantelzorg Centrale Almere), maar het zijn ook twee dames van mijn leesclub. De ene komt uit Irak en is hard bezig met de voorbereiding voor haar inburgeringsexamen. Daarna wil ze een diploma halen in de gezondheidszorg. Ik zie haar iedere donderdagmorgen en op het moment zelfs twee keer per week, omdat ze een tijdje afwezig was vanwege ziekte. En het examen komt dichterbij. We oefenen tegenwoordig ook met dictees, voor het onderdeel schrijfvaardigheid. De tweede dame komt uit Iran en wil ook graag snel wegwijs worden in de Nederlandse taal. Met haar oefen ik iedere maandagmiddag van drie tot half vijf, direct na de leesclub.'

Teken aan de wand

In 2018 kreeg Onno, totaal onverwachts, de spreekwoordelijke kroon op zijn vrijwilligerswerk. Na het verzoek om op een woensdagmorgen naar de bibliotheek te komen, omdat 'men iets met hem wilde bespreken' bleek zijn vrouw in het complot te zitten. De toenmalige wethouder Sociaal domein, Diversiteit en Inclusie in Almere, Jerzy Soetekouw, stond hem op te wachten met een heuglijke mededeling. 'Ik was uitgeroepen tot TaalHeld van de provincie Flevoland door de Stichting Lezen en Schrijven. De wethouder nam me mee naar de kantine. Er waren bloemen en taart en ik zag daar ook mijn vrouw, vrienden en bekenden. Daar kreeg ik het certificaat voor mijn rol als Taalbegeleider uitgereikt. Een geweldige verrassing!'
Onno werd ook uitgenodigd om aanwezig te zijn bij de prijsuitreiking voor de landelijke TaalHelden-verkiezing, begin 2019, in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag. Zelf ontving hij weliswaar geen prijs uit handen van de oprichter van Stichting Lezen en Schrijven, Prinses Laurentien, 'Maar het was al leuk om dit mee te maken. Mijn eigen oorkonde heb ik thuis trots aan de muur gehangen.'

Spaans benauwd

De benaming TaalHeld associeert Onno ook regelmatig met de vrouwen in zijn leesgroep. 'In december was ik een weekje voor vakantie in Spanje. Toen ik in de supermarkt iets wilde kopen, probeerde ik de verpakking op een blikje te lezen. Het was me volslagen abracadabra,' zegt hij, nog wat verbaasd. 'Iets vragen aan een van de medewerkers had ook weinig zin, het Spaans klonk voor mij als supersnel, onbegrijpelijk geratel. Op dat moment was ik er nog meer dan voorheen van doordrongen hoe moeilijk het moet zijn om je land te ontvluchten, bijvoorbeeld omdat je je niet goed voelt bij het regime. Dat betekent dat je huis en haard moet verlaten en een nieuw bestaan moet zien op te bouwen in een nieuw land waar je nog niemand kent en in het begin ook niemand verstaat. Zulke persoonlijke gedachten deel ik bewust met mijn leesgroep, vooral om hen een hart onder de riem te steken door te vertellen dat het voor iedereen moeilijk is een nieuwe taal te leren.'

Woorden zoeken

Iedere eerste donderdag van de maand komen alle vrijwilligers van het Taalinloopspreekuur bij elkaar om ervaringen uit te wisselen. 'Interessant,' aldus Onno, die het zou toejuichen als de bibliotheek ook zo'n periodiek treffen zou organiseren voor alle leesclubvrijwilligers. 'Je kunt zoveel van elkaar leren: ideeën, ervaringen.'
Dat er verder uitstekend voor de vrijwilligers wordt gezorgd, wil hij er wel graag even aan toevoegen. 'We krijgen regelmatig lekkernijen en een cadeaubon met kerst. En een gratis bibliotheekabonnement.'
Maar het is vooral zijn plezier in het vrijwilligerswerk waardoor hij hoopt dit nog jaren vol te houden.
'Het is afwisselend en ik heb de tijd. En het geeft me voldoening om op mijn manier een beetje bij te dragen aan de taalontwikkeling van mensen, die het Nederlands nog moeten leren. Ik voel me thuis in deze rol.'
Het is zeker niet de verveling die hem aanzet tot vrijwilligerswerk, want Onno heeft hobby's zat. 'Ik houd van mandala´s tekenen voor volwassenen; daarvoor heb ik speciaal van die mooie Caran d'Ache potloden gekocht. Verder hebben we een grote tuin waarin ik graag mag werken. Ik houd van fietsen, en oh ja, natuurlijk ook van lezen. En van woordzoekers.'
Dankzij Onno's inzet hoeven de vrouwen in de leesgroep steeds minder vaak in hun nieuwe taal naar woorden te zoeken.

ON THE GO

...IN EEN DAG VAN IDEE NAAR ACTIE!

MASTER WORKSHOPS

NIEUW

Til je expertise naar een hoger niveau met de On the GO Master Workshops Powered by Bibliotheekblad en IP, vlakblad voor Informatieprofessionals — interactieve én strategische eendaagse sessies over de nieuwste ontwikkelingen in de informatiedienstverlening.

Elke workshop start met een inspirerende presentatie door een topexpert (de Master), gevolgd door een hands-on sessie waarin je direct aan de slag gaat met het vertalen van ideeën naar concrete acties voor jouw organisatie.

VOOR WIE?

Managers, teamleiders, projectmanagers en ervaren informatie-professionals.

JE KRIJGT:

- De nieuwste inzichten over trending topics
- Praktische hand-vatten om direct toe te passen
- Inspiratie én uitwisseling met vakgenoten

DRIE ACTUELE THEMA'S:

- Leiderschap in de informatie-dienstverlening
- De waarde van informatie
- AI in de informatie-dienstverlening

DE AGENDA VAN DE GO MASTER WORKSHOPS VOOR 2025

04/09	OMGAAN MET COMPLEX GEDRAG VAN BEZOEKERS
09/09	BOUWEN AAN EEN LERENDE EN EXPERIMENTERENDE ORGANISATIE IN DE INFORMATIEDIENSTVERLENING
15/09	STARTEN VAN EEN AI-PILOT
07/10	LEIDINGGEVEN AAN VERANDERING, INNOVATIE EN TRANSITIE
21/10	IMPACTVOL FUNCTIONEREN ALS EEN COMMUNITY LIBRARY
28/10	INFORMATIE EN DATA; EEN WERELD VAN VERSCHIL?
04/11	DE KRACHT VAN ONTWERPDENKEN VANUIT NIEUWE PERSPECTIEVEN
18/11	AI VOOR BESTUURDERS
09/12	BESTAANSRECHT CLAIMEN MET STRATEGISCH EN ONTWIKKELGERICHT LEIDERSCHAP
11/12	UITVOEREN VAN RISICOANALYSE OP AI EN AI-TOEPASSINGEN

Bekijk op
www.goopleidingen.nl/opleiding/on-the-go-master-workshop-serie
het actuele en volledige aanbod!

Verzamel inzichten! - Innoveer! - Implementeer!

Martje van Nes, directeur-bestuurder Bibliotheek Schiedam

‘Mijn glas is halfvol’

Sinds een jaar staat Martje van Nes aan het roer van de Bibliotheek Schiedam. Als directeur streeft ze naar een gevarieerde programmering, die alle doelgroepen weet te bereiken. Dat doet ze met hoge eisen, maar ook met veel optimisme.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL

FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Was je altijd al een lezer?
Ik was echt een lezer, ook in mijn puberteit. Nu ik zelf drie pubers heb, merk ik hoe bijzonder dat is: zij lezen een stuk minder dan ik toen deed. Ook in mijn jonge jaren werd ik veel voorgelezen. Ik heb heel heldere herinneringen aan bezoekjes aan de buurtbibliotheek in Rotterdam, samen met mijn broer. We namen hele series mee: dat lukte precies met onze twee bibliotheekpassen. Later in mijn jeugd verhuisden we naar Zundert, waar ik wel in mijn eentje naar de bibliotheek mocht. Dat was toen nog een stille bibliotheek met veel boekenrekken – nu lijkt me dat heel saai, maar toen vond ik het er fantastisch. Ik wist precies waar alle genres en onderwerpen stonden. Ook herinner ik me nog heel helder dat ik *Krassen in het tafelblad* van Jacques Vriens feilloos wist te vinden, maar nooit durfde te lenen, omdat ik dat heel spannend vond.
Ik was ook enorm fan van Evert Hartman, Gijs Wanders en Jan Terlouw. Mijn moeder heeft menig briefje naar mijn docenten geschreven, zodat ik samen met haar naar hun lezingen door het hele land kon. Het lezen was dus enorm verweven met de rest van mijn leven.

Hoe is je loopbaan verlopen? Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?
Ik heb een tijdje gedacht dat ik schrijver wilde worden, ook omdat ik goed was in talen. Ik zat in de schoolkrant en schreef zelf gedichten. Door Gijs Wanders besloot ik oorlogscorrespondent te worden; daarom ben ik journalistiek gaan studeren. Die droom verdween in de loop van de tijd naar de achtergrond, maar de hang naar avontuur bleef. Niet voor niets ben ik afgestudeerd in Afrika. Vervolgens kwam ik op de communicatieafdeling van ontwikkelingssamenwerkingsorganisatie Cordaid terecht. Het was een tijd waarin banen voor het oprapen lagen; ik kon dus meteen een toffe baan krijgen in een sector die ik zag zitten. Dat heeft me een vliegende start gegeven, waardoor ik ook alle andere kansen die ik kreeg met beide handen kon aanpakken.
Ik heb nooit een duidelijk carrièrepad voor mezelf uitgestippeld. Wel wilde ik graag maatschappelijk relevant werk doen, bijvoorbeeld bij vrijwilligersorganisaties en verenigingen. Dat zijn vaak best ingewikkelde organisaties, maar ze worden wel breed gedragen door de mensen die eraan bijdragen.
Uiteindelijk werd ik directeur Nederland bij Artsen zonder Grenzen. Ik had toen inmiddels een hoop van de wereld gezien en wilde graag impact dichter bij huis maken. Ook voelde ik de behoefte om meer positiviteit om me heen te hebben, na alle ellende die ik had gezien. Op die manier kwam de bibliotheeksector op mijn vizier. Toen de functie als directeur van de Bibliotheek Schiedam voorbijkwam, wist ik: dit is mijn baan. Niet alleen de rol trok me, maar ook de plek: Schiedam, liggend onder de rook van Rotterdam, kent grote maatschappelijke uitdagingen en heeft tegelijkertijd heel veel te bieden op cultureel vlak. En natuurlijk is onze hoofdlocatie de Korenbeurs een prachtig gebouw.

Wat was je eerste indruk van de bieb?
Ik woonde in Blijdorp in Rotterdam, maar ging vaak naar de bibliotheek in Schiedam, omdat het er kleiner en overzichtelijker was, en wist dus hoe mooi de bibliotheek was. Ik had vooraf geen specifieke verwachtingen, maar hoorde van tevoren wel dat er organisatorische uitdagingen lagen. De maatschappelijke opdracht is hier aanzienlijk en daar werken we hard aan: het DigiTaalhuis en de Bibliotheek op *school* zijn hier heel groot, met honderd procent dekking van het primair onderwijs.

Wat is je indruk van de bibliotheeksector in de breedte?
Ik ben grote organisaties gewend en was dus verbaasd over de grootte van de organisatie van veel bibliotheken. Wel werken we vaak behoorlijk geïsoleerd. De kunst is om die verschillende onderdelen met elkaar te verbinden. We laten ons soms te veel leiden door de manier waarop subsidiestromen georganiseerd zijn, en daarin zit vaak een duidelijke verdeling tussen cultuur en onderwijs.
Ik ben er inmiddels ook achter hoe verschillend bibliotheken onderling georganiseerd zijn. De een gaat wel met cultuureducatie aan de slag, de ander veel minder. Voor mij was dat vanaf het begin een enorm speerpunt: we hebben zo’n mooi contact met basisscholen, waarom zouden we dat dan niet aan onze program-

Foto: de Bibliotheek Schiedam

Martje van Nes: 'Toen de functie als directeur van de Bibliotheek Schiedam voorbijkwam, wist ik: dit is mijn baan.'

mering verbinden? Dat pakt heel mooi uit: we hebben subsidie ontvangen om dit verder uit te rollen, waarbij we nauw samenwerken met organisaties in de stad.
Ook in de breedte is onze culturele programmering meer van de grond gekomen. Dat pakken we heel gestructureerd aan: we proberen onze verschillende doelgroepen te bedienen, met het oog op onze maatschappelijke opgaven.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Wat is het verschil?
Bibliotheken zijn heel actiegerichte instellingen. Dat past goed bij mij: ik ben ook een doener. Tegelijkertijd is er daardoor minder tijd om stil te staan bij het waarom. Daarin vind ik bibliotheken nog niet altijd even sterk ontwikkeld. Daardoor gebeuren er allemaal leuke dingen, maar de onderlinge samenhang ontbreekt soms. We zouden vaker resultaatgericht moeten kijken: wat willen we bereiken en wat is daarvoor nodig? Soms is het moeilijk om nee te zeggen, maar uiteindelijk moeten we onze beoogde impact als stip op de horizon houden. Bovendien is veel van wat we doen mensenwerk, dus alles kost energie.

Wat zijn je ambities binnen het directeurschap?
We bereiken bij lange na niet alle Schiedammers. Dat kan ook bijna niet, maar we moeten het wel elke dag blijven proberen. Dat is hard werken, maar het is het waard. Het mooie van de Bibliotheek Schiedam is: het is altijd druk en levendig bij ons. We krijgen onze doelgroepen dus al binnen, denken we vaak, maar is dat wel zo?
In Schiedam zijn twee wijken, die onder het Nationaal Programma Leefbaarheid & Veiligheid vallen, waarbij partners uit onder andere het bedrijfsleven, de zorg en de cultuursector betrokken zijn. Die bewoners kunnen de bibliotheek maar al te goed gebruiken. De lokale politiek is nieuw voor mij, evenals de afhankelijkheid van subsidies. Daardoor ga je meer in kortetermijnprojecten denken. Gelukkig loopt dit programma vijftien jaar, waardoor we tijd krijgen om goed na te denken over hoe we het beste kunnen helpen.
Schiedam is jong en groeit hard. Daarom is het belangrijk dat we wendbaar zijn. We vinden dat we al heel goed meebewegen met de maatschappij, maar dat vind ik persoonlijk nog wel meevallen. Er leven grote maatschappelijke vragen, bijvoorbeeld op het gebied van digitalisering en polarisatie. Daarvoor moeten we nog veel concretere plannen maken. Natuurlijk zorgen we voor mondige en goed geïnformeerde burgers, maar is dat het maximale wat we kunnen doen? Ik wil mezelf over tien jaar in de spiegel kunnen kijken en kunnen beweren dat we er alles aan gedaan hebben om negatieve ontwikkelingen tegen te gaan.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?
Dat moet je eigenlijk natuurlijk aan andere mensen vragen, maar als ik het zelf zou moeten zeggen: ik ben een betere leider dan een manager. Ik ben van de grote lijnen, heb weinig geduld en ben behoorlijk veeleisend. Ik ben meer resultaat- dan taakgericht. Ik geef veel ruimte aan mijn collega's: ik bemoei me weinig met uitvoerende zaken. Ik ben ook heel positief: mijn glas is halfvol. Dat is voor de mensen om me heen soms ook vermoeiend: ik zie de hele dag kansen. Daarnaast ben ik heel vergevingsgezind: als het nu niet lukt, gaat het de volgende keer vast beter. Als men zich maar heeft ingespannen voor een goed resultaat.

Op welke prestatie ben je trots?
Dat vind ik een lastige vraag. Ik ben vooral heel trots op het team hier. De afgelopen jaren hebben de collega's hier best wat meegemaakt en toch gaat iedereen door. Natuurlijk krijg ik soms terug dat men het spannend vindt: ik kom toch van buiten de sector de bezem erdoorheen halen. Daar gaat men heel goed mee om. Het had net zo goed anders kunnen lopen, denk ik soms: mijn veeleisendheid had er soms ook voor kunnen zorgen dat men de kont tegen de krib had gegooid.

Heb je hobby's?
Als bibliotheekdirecteur heb ik relatief weinig vrije tijd, dus de tijd die ik heb, probeer ik zo goed mogelijk te besteden. Ik heb drie kinderen, die ik grotendeels volg in hun behoeftes. Zij zijn inmiddels zestien en veertien, dus ik haak veel aan bij hun sportwedstrijden. Tijdens de coronaperiode ben ik zelfs een scheidsrechtercursus gaan doen, zodat ik de regels eindelijk eens onder de knie kreeg. Ik sta sinds een jaar of drie dus elke zaterdag op het hockeyveld. Ik moet elke seconde opletten, dan kan ik niet nadenken over de bibliotheek of de was – dat levert echte ontspanning op. Bovendien vinden mijn kinderen het leuk dat ik zo betrokken ben bij hun hobby's.
Verder heb ik vioolles. Mijn vioolleraar moedigt me altijd aan, ook al oefen ik structureel te weinig. Ook dat is voor mij echte ontspanning: als je je vinger verkeerd neerzet, is de toon vals, dus je moet altijd scherp blijven. Sommigen zouden misschien zeggen dat zoiets alsnog veel energie kost, maar ik vind het vooral leuk. Tot slot ben ik niet sportief, maar ga ik wel braaf elke week naar yoga. Ook daarin word ik heel goed begeleid, met een docent die het al ziet als mijn kleine teen verkeerd staat.

Wat is je lievelingsboek of -film?
Af en toe probeer ik voor het slapengaan nog te lezen, maar dan haal ik de tien pagina's zelden. Ik ben groot fan van Jonathan Franzen: zijn boeken draaien altijd om kleine verhalen, maar zijn standaard hartstikke dik, omdat de hele wereld erin voorbijkomt. Ook het cynisme van Arnon Grunberg vind ik lekker.
Ik heb een tijdlang bij International Film Festival Rotterdam gewerkt, dus ik houd enorm van arthousefilms. Voordat ik kinderen had, ging ik twee à drie keer per week naar de film, maar tegenwoordig komt het er niet meer van. Als ik ga, kijk ik nog steeds graag naar kleine pareltjes, die niet zo snel in grote bioscopen draaien. Het liefst zou ik weer vaker gaan.

Wat je is je favoriete vakantiebestemming?
Veel mensen denken dat ik graag op campings zit, maar ik moet er niet aan denken. Ik zit graag midden in de natuur, maar wel met luxe. In mijn reguliere leven ben ik echt een stadsmens, dus in de vakantietijd zoek ik naar wat variatie.
We gaan standaard met de trein; dat ben ik vanuit huis gewend. Anderen vinden dat misschien gedoe, maar wij vinden dat als

gezin één groot avontuur. Je vertraagt automatisch: je kunt nooit ergens zomaar naartoe. Daardoor maken we allerlei leuke dingen mee en zien we hoe landen functioneren. Zo lijkt Duitsland een goed georganiseerd land, maar is het op het spoor totale chaos. Voordat we op vakantie gaan, neem ik standaard eerst twee dagen vrij – anders sta ik nog te veel aan, terwijl we al weg zijn. Ondanks die maatregel slaap ik wel standaard een paar nachten slecht door werk. Dat is natuurlijk niet prettig, maar ik ben daarin de afgelopen jaren wel milder geworden richting mezelf: het heeft weinig zin om daar maar van te blijven balen.

Wat weten maar weinig mensen over jou?
Mensen denken soms dat het me allemaal is komen aanwaaien. Dat is niet zo: ook ik moet moeite voor de dingen doen, maar ik blijf graag positief. Alleen in het moederschap ben ik best wel overbezorgd: ik kan eindeloos blijven malen om niets.

Foto: Uit de privécollectie van Martje van Nes

Martje van Nes: 'Tijdens de coronaperiode ben ik een scheidsrechtercursus gaan doen. Ik sta sinds een jaar of drie dus elke zaterdag op het hockeyveld.'

Verrassende manieren om zelf onderzoek te doen

Inspiratie van bibliotheken over de grens

Als je als bibliotheek je bezoekers en leden beter wilt leren kennen, kun je bijvoorbeeld een vragenlijst uitzetten of interviews houden. Maar er zijn nog veel meer verrassende en innovatieve onderzoeksmethodes beschikbaar. Op het congres LibPMC (*The International Conference on Performance Measurement in Libraries*) deelden openbare bibliotheken, universiteitsbibliotheken en nationale bibliotheken vanuit de hele wereld inspirerende voorbeelden.

TEKST: BJORN SCHRIJEN EN ANNEMIEK VAN DE BURGT, ADVISEURS ONDERZOEK EN KENNISDELING BIJ DE KB, DE NATIONALE BIBLIOTHEEK.
FOTO'S: ENG-AUN CHENG

Hoe kun je data en onderzoek gebruiken om de dienstverlening van je bibliotheek te optimaliseren en je impact te vergroten? In Nederland zijn hiervoor veel mogelijkheden voorhanden, bijvoorbeeld met de Bibliotheekmonitor en Biebpanel, de informatie op Bibliotheekinzicht en communities als de Impact Community en Haal Meer Uit Data (HAMUD). Maar hoe doen bibliotheken in andere landen dit? Wat zijn interessante initiatieven over de grens? Om daarachter te komen, namen we begin juni de trein naar Liverpool voor de International Conference on Performance Measurement in Libraries, kortweg LibPMC. We kwamen terug met een notitieblok vol ideeën die elke bibliotheek zou kunnen toepassen.

Laagdrempelige onderzoeksmethodes

Veel sessies op het congres gingen over manieren om beter te begrijpen hoe leden en bezoekers de bibliotheek (willen) gebruiken. Dat kan met vragenlijsten of (groeps)interviews, maar in de presentaties kwamen ook veel laagdrempeligere methodes langs. Zoals *love letters*: een methode waarbij bezoekers – al dan niet op Valentijnsdag – wordt gevraagd om een liefdesbrief (of post-it) over de bibliotheek te schrijven. Dit geeft meer inzicht in welke elementen van de bibliotheek vooral door bezoekers gewaardeerd worden. Een meer visuele manier om dit te doen is door bezoekers een foto-opdracht te geven, en hen te vragen iets in de bibliotheek te fotograferen wat ze het meest waarderen of wat beter kan.

Ook observaties zijn een eenvoudige, maar heel waardevolle onderzoeksmethode. Zo toonde Bronwyn Bruton van de Stellenbosch Universiteit een onderzoeksmethode (inclusief handig stappenplan) waarmee – letterlijk – in kaart werd gebracht hoe

Tijdens het congres gaven Annemiek van de Burgt en Bjorn Schrijen zelf een presentatie over de onderzoeken die worden uitgevoerd via de Bibliotheekmonitor, en over de manier waarop alle bibliotheekdata gepubliceerd en gebruikt worden.

studenten zich door de universiteitsbibliotheek bewogen.[1] Bibliotheekmedewerkers namen plaats bij een ingang of de toegang tot een verdieping, en tekenden vervolgens op een plattegrond in welke route bezoekers namen nadat ze binnenkwamen, waar ze naar keken of wat ze juist negeerden. Op die manier ontstaat inzicht in de meest gebruikte routes. Hier kan vervolgens de inrichting op worden aangepast, bijvoorbeeld door informatieborden langs deze routes te plaatsen.

In gesprek met ervaringsdeskundigen

Voor sommige onderzoeksvragen is echter juist wel een diepgaander gesprek noodzakelijk. Een mooi voorbeeld kwam van de presentatie van Caitlin Keenan, die voor de University of Victoria (Canada) onderzocht hoe studenten de toegankelijkheid van de bibliotheekdiensten ervaren.[2] Met het sociale model voor beperkingen als uitgangspunt zocht ze naar de belemmeringen die studenten ervaren bij het online zoeken van informatie. Haar tips voor bibliotheken die eenzelfde soort vraag hebben? Ga in gesprek met lokale experts op het gebied van toegankelijkheid en (visuele) beperkingen om deze bezoekers te leren kennen en te bereiken. Biedt respondenten de keuze om deel te nemen op een manier die voor hen comfortabel voelt: fysiek of digitaal, met de mogelijkheid gebruik te maken van hun eigen apparatuur. Zo kunnen ze werken met een voor hen vertrouwde schermlezer of invoegtoepassing en worden de frustraties over IT-restricties van de bibliotheek – waar Caitlin tegenaan liep – niet bepalend voor het gesprek.

Houd er wel rekening mee dat emoties deel uit zullen maken van het gesprek, zowel in het verhaal van de respondent als in de perceptie van de medewerker. De gesprekken bleken niet alleen waardevol om de onderzoeksvraag te beantwoorden, maar ook om de bibliotheekmedewerkers mee te nemen in de belevingswereld van deze bezoekers. Daarom besloot Caitlin voor alle medewerkers een kennismaking met een ervaringsdeskundige te organiseren en hen de toegankelijkheid van de bibliotheek zelf vanuit dit perspectief te laten ervaren.

Surveys voor snacks

Als je een goede onderzoeksmethode hebt, is het vaak echter nog een uitdaging om genoeg deelnemers voor het onderzoek te vinden. De universiteitsbibliotheek van San Diego State University vond hiervoor een ludieke oplossing: de Pub(lic opinion) Crawl.[3] Tijdens dit evenement, dat werd uitgevoerd rond lunchtijd, konden studenten aan verschillende onderzoeken over de bibliotheek deelnemen, bijvoorbeeld door een vragenlijst in te vullen, een digitale dienst te testen of deel te nemen aan een groepsdiscussie. Elke voltooide activiteit leverde punten op die konden worden ingewisseld voor drankjes, snacks, salades en pizza. En met succes: tijdens de laatste editie nam elke deelnemer enthousiast aan gemiddeld drie onderzoeken deel, en leverden de onderzoeken veel waardevolle data op voor de bibliotheek.

Blijf kritisch en nieuwsgierig

Naast inspirerende voorbeelden bevatte het congres ook veel waardevolle *do's* en *dont's* voor onderzoek en het gebruik van data. Eén daarvan is om bij het zien van cijfers eerst een moment stil te staan bij het gevoel dat deze je geven. Vaak hebben mensen namelijk al verwachtingen voordat ze de cijfers zien. Als de cijfers vervolgens hun verwachtingen bevestigen, kijken ze er niet langer kritisch naar. Bij data die tegen de verwachtingen ingaan, zijn mensen juist sneller geneigd op zoek te gaan naar zwakke plekken in de dataverzameling.

Ben je dus blij met de data die je hebt verkregen? Misschien is dat dan juist het moment om ze nog eens kritisch onder de loep te nemen, en je bijvoorbeeld af te vragen of alle relevante groepen wel in het onderzoek vertegenwoordigd waren. Vaak is dit niet het geval. Zo onderzocht Rhonda Rathburn van de University of Glasgow een groot aantal stakeholderanalyses van bibliotheken, waaruit blijkt dat niet-gebruikers van de bibliotheek hierin structureel ondervertegenwoordigd zijn.[4]

Een ander goed advies zat verwerkt in de indrukwekkende (en erg grappige) keynote van journalist Liam Thorp. Hij toonde hoe belangrijk het is om bij het rapporteren over onderzoek de cijfers te combineren met persoonlijke verhalen. Cijfers kunnen de omvang van een probleem laten zien, maar het zijn de persoonlijke verhalen die ervoor zorgen dat mensen ook iets aan dat probleem willen doen. En hoewel persoonlijke verhalen en cijfers elkaar soms kunnen tegenspreken, zijn beide op hun eigen manier waar.
Misschien wel de belangrijkste les was echter een klassieke wijsheid uit Liverpool: *you'll never walk alone*. Als je onderzoek wilt doen naar je bezoekers, dan zijn er immers veel bibliotheken bij wie je advies en inspiratie kunt inwinnen – in binnen- én buitenland.

Links naar de presentaties uit dit artikel

- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/32
- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/44
- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/6
- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/45
- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/58
- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/30
- https://libpmc2025.exordo.com/programme/presentation/43

Meer inspiratie opdoen?

Tijdens het congres kwamen nog veel meer inspirerende presentaties langs. Zo onderzocht Magdalena Paul hoe Poolse openbare bibliotheken aan duurzaamheid werken,[5] toonde Holt Zaugg mooie voorbeelden van makerspaces,[6] en vertelden Caroline Kravitz en Sophie McGrath over een programma van de Brooklyn Public Library dat met coaching en mentorschap mensen ondersteunt die in de bibliotheek zouden willen werken, en eraan bijdraagt dat het personeel van de bibliotheek een betere representatie vormt van de samenleving.[7] Alle presentaties en bijbehorende papers zijn gratis te downloaden via www.libraryperformance.org (via het tabblad 2025 Conference > Programme). Medio juni worden hier ook alle opnames beschikbaar gesteld. Deze *virtual registration* kost 50 Britse pond, of is gratis voor organisaties die dat bedrag niet kunnen missen.

Ilke Froyen, algemeen directeur bij Cultuurconnect

‘Het digitale is nooit een doel op zich’

De Vlaamse Ilke Froyen werd een jaar geleden algemeen directeur bij Cultuurconnect. Daarvoor was ze twintig jaar verbonden aan het internationale literatuurhuis Passa Porta. Een gesprek over het laveren tussen fysiek en digitaal.

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA) • FOTO’S: SONARTZ

Eigenlijk hadden we elkaar willen ontmoeten op de bovenste verdieping van bibliotheek De Krook in Gent, waar Cultuurconnect sinds 2024 is gehuisvest. Cultuurconnect ondersteunt Vlaamse openbare bibliotheken en cultuur- en gemeenschapscentra bij digitale uitdagingen. Ze zijn in Nederland vooral bekend van de ontwikkeling van het Vlaamse eengemaakte bibliotheeksysteem. De Krook in Gent is een van de pareltjes die Vlaanderen aan moderne bibliotheken te bieden heeft. Maar uiteindelijk spreken we elkaar toch online. Voor Ilke Froyen typeert het onze moderne samenleving: ‘Dat is iets waar we constant mee bezig zijn: je wil eigenlijk het liefst live, maar soms, om heel wat redenen, zit je toch met het scherm. Ik heb het gevoel dat we ons gesprek nu al hebben samengevat.’ Ook al hebben we al bij voorbaat een conclusie, we besluiten om het gesprek toch maar te voeren en zoals dat gaat met een onlinegesprek, duiken we meteen het interview in.

Je werkte twintig jaar voor het literatuurhuis Passa Porta in Brussel. Mis je het al?
‘Dat valt goed mee. Ik heb Passa Porta mee opgericht en ben negen jaar directeur geweest. Dat was echt met hart en ziel. Ik had op zich ook kunnen blijven, maar ik ben vertrokken uit een persoonlijke leerhonger. En natuurlijk is het ook gezond voor een organisatie, dat je om de zoveel tijd een nieuwe directeur hebt. Bij Cultuurconnect ben ik volop aan het leren, elke dag. En dat is een hele sterke motor. Ik vind dat heel fijn. Maar wat natuurlijk wel hetzelfde is gebleven, is het soort project. Als je literatuur op een podium zet, dan wil je toch heel graag verhalen en ideeën delen met lezers, met een publiek. Wij willen bij Cultuurconnect die kostbare culturele spelers, namelijk de bibliotheken, zoveel mogelijk ondersteunen. We willen echt een bondgenoot van bibliotheken zijn. Dat is een enorme drive om dit werk te doen.’

Wat heb je in het eerste jaar geleerd?
‘Ik heb een nieuwe taal geleerd. Als je in een IT-context werkt, of in een digitale context, dan is er een andere taal om over dingen te spreken, SLA krijgt bijvoorbeeld een nieuwe betekenis. Dat vind ik fascinerend, ik ben filoloog van opleiding.’

Zodra ik die termen hoor, haak ik persoonlijk al af…
‘Wat het interessant maakt zijn niet die termen op zich, maar wel het beeld wat erachter zit. Want je vertrekt natuurlijk altijd vanuit een visie, als je iets digitaal ontwikkelt. En dat is niet neutraal. Dat vind ik heel fascinerend. Je moet bijvoorbeeld kiezen of je één model overneemt, of dat je een puzzel legt met allemaal kleine elementen. Dat is een heel andere keuze met veel consequenties. Het ene is makkelijker, en het andere uitdagender, maar misschien beter en duurzamer en correcter. Je kan kiezen voor “the best of breeds”. Vergelijk het met een reisbureau. Je kan naar het reisbureau gaan en het helemaal laten samenstellen, of je kan zelf de beste dingen uitzoeken. Wij zullen als organisatie niet één pakket helemaal kant-en-klaar zoeken en overnemen, of zelf ontwikkelen. We zoeken naar de noden en hoe we daar, voor elk onderdeeltje, de beste oplossing voor kunnen vinden. En hoe we dat kunnen koppelen. Daarmee hebben we zelf onze blokkendoos in handen.’

Hoe zie je de verhouding tussen papier en digitaal?
‘Dat digitale is het middel, dat is geen doel op zich. Ik zou moeilijk kunnen aarden in een organisatie waar dat een doel op zich zou zijn. Het gaat er heel sterk om dat het digitale een middel is om die verhalen bij lezers te brengen. Om nieuwe lezers die niet makkelijk naar de bieb gaan te bereiken, of om hen warm te maken om naar die fysieke plek te gaan.’

En als je moet kiezen tussen het papieren boek of het e-boek?
‘Het is net als met ons gesprek: je wil het graag live doen, maar soms is het gewoon handiger om het digitaal te doen. Dat heb ik met e-boeken ook. Ik lees zelf heel graag het fysieke boek. Mijn persoonlijke bibliotheek is dankzij mijn letterenstudie en twintig

jaar literatuurhuis een mooie collectie. Dat is mijn externe geheugen. Veel werelden waar ik in heb gereisd, staan gewoon op mijn boekenplank. Ik lees graag en veel en daar zit ook lezen op een scherm bij. Persoonlijk, als lezer, houd ik van het fysieke boek, maar ik vind het ook wel prima om op reis een e-boek achter de hand te hebben. Dan lees ik op de iPad of mijn telefoon.'

Heb je nog tijd om te lezen?

'Tijd maak je toch? Het kunnen genieten van lezen is voor mij een persoonlijke thermometer. Als ik niet toekom aan lezen dan wil dat zeggen dat de dingen niet goed in evenwicht zijn. Het kan zijn dat ik er periodes niet in slaag om 's avonds te lezen. Maar ik lees zeker in het weekend. Dat is een soort herclaimen van mijn tijd. Lezen is een persoonlijke bondgenoot voor de rest van mijn leven. En ik weet nu ook dankzij Cultuurconnect dat als het fysiek niet meer lukt, dat er heel veel manieren zijn om toch naar die verhalen en die boeken te gaan.'

Hoe staat het nu met het aanbod van e-boeken van Cultuurconnect?

'We hebben een nieuwe intentieovereenkomst met alle partijen die betrokken zijn: de auteurs, de bibliotheken, de uitgevers en wij als Cultuurconnect, onder het goedkeurend oog van de minister. Daarin staat hoe we willen dat er omgegaan wordt met e-boeken. Zeker door auteurs extra te valoriseren. Er moet een nieuwe aanbesteding komen en die bekijken we heel erg ruim, niet enkel naar het technische aspect. We willen heel graag dat we naar een mooie evenwichtige collectie kunnen gaan waar heel wat Vlaamse auteurs goed vertegenwoordigd zijn.'

Wat zijn op dit moment de grootste uitdagingen voor bibliotheken?

'Hoe we omgaan met censuur. De druk die er maatschappelijk is op de plek die een bibliotheek mag zijn, die is natuurlijk heel groot. Dat is een hele grote contextuele uitdaging: hoe kunnen we die plek vrijwaren? Hoe kunnen we de publieke waarden verdedigen in de bibliotheken? Hoe kunnen we daar een goed en overtuigend verhaal rond maken? En hoe kunnen we dat ook in de feiten doen? Wat het dan moeilijker maakt voor Vlaamse bibliotheken is dat er geen verplichting meer is voor gemeenten om een bibliotheek te hebben. Dus dat maakt het op zich een fragielere context. En ook weten we dat bibliotheken heel sterk onder druk staan. Wij zijn sinds kort ook intensiever lid van het Boekenoverleg, waar met het onderzoek *Steeds meer met steeds minder* werd blootgelegd hoe bibliotheken met minder middelen toch hun taken moeten opnemen. Dat er minder werktijd is, de loonkosten gaan omhoog en dus zijn er minder uren beschikbaar en veel expertise verdwijnt vanwege pensioneringen. Dat is een precaire context.'

Wat kan Cultuurconnect doen?

'Ik denk dat het een heel grote bekommernis, of zelfs een erezaak is dat we echt die bibliotheken maximaal ontzorgen. Zodat zij tijd hebben om hun basisopdracht te doen. Dat heeft te maken met die steeds ingewikkeldere, gespecialiseerde digitale context. En natuurlijk ook met de verwachtingen van lezers. Netflix en Bol.com zijn vanzelfsprekende referentiepunten. Dat betekent dat er bij gebruikers ook een heel laagdrempelige, gebruiksvriendelijke verwachting is over het gebruik van digitale systemen. Dus dat

stelt veel eisen. En anderzijds zijn er ook mensen die afhaken, omdat het te ingewikkeld wordt. Daar moeten we ook aandachtig voor zijn.
Daar moeten we onze rol zo goed mogelijk in spelen. Technisch, maar ook heel sterk vanuit de publieke waarden. Bijvoorbeeld: we zetten nu uitzonderlijk een groot deel van onze financiële reserve in om een versnelling op digitale ontwikkelingen te zetten. Maar dat gaat niet enkel over digitale producten, maar ook over e-inclusie in de bibliotheek. Welke rollen zijn er daarvoor? Welke rollen nemen bibliotheken al op? Hoe kunnen wij hen helpen om een taal te geven aan andere rollen? Hoe kunnen we hen helpen om te spreken met hun lokale overheid over wat zij als uitdagingen zien? Hoe kunnen we hen een soort kompas geven om daar zelf de weg in te vinden? Dat valt bij ons ook onder de innovatieagenda. Dat gaat niet enkel over het technische, maar ook heel sterk over: in welke inbedding zit dat digitale verhaal?'

Jullie hebben in België het eengemaakte bibliotheeksysteem. Dat hebben we in Nederland nog niet. Wat is het voordeel daarvan?
'Dat is een enorme realisatie, er is twintig jaar aan gewerkt. Een jaar geleden kreeg ik een hele fijne "onboarding", en toen kreeg ik ook het eengemaakte systeem uitgelegd. Dat is niet één systeem, dat zijn heel veel blokjes die voor één systeem zorgen. Dat betekent dat we zeer goed naar een hele goede oplossing kunnen gaan. We doen dat heel sterk in dialoog met de bibliotheeksector. Dat is natuurlijk een enorme ontzorging voor de bibliotheken, biedt veel schaalvoordeel en stimuleert een hele intense samenwerking. Vaak staan systemen die samenwerking in de weg, nu zijn de systemen net de drijfveer voor samenwerking. Het goed onderhouden is een uitdaging, maar we kunnen er ook op bouwen. Voor ons is die basisinfrastructuur op zich geen eindpunt. Het is tegelijk ook een stap om verder te gaan. Omdat je van daaruit verder kunt experimenteren.'

Welke rol gaat AI spelen voor bibliotheken?
'AI gaat zeker in al onze tools zitten. Dat gaan we goed opvolgen en mee begeleiden, met oog voor het ethische en duurzaamheidsaspect. Naast onze digitale oplossingen voor bibliotheken hebben we ook een leerplatform, zodat zoveel mogelijk bibliotheekmedewerkers er goed mee kunnen werken. Het gaat ook over onderzoeken hoe je met AI kunt omgaan. Hoe kan je bijvoorbeeld op een goede manier werken met de analytische gegevens uit WISE? Hoe kun je ChatGPT in je bibliotheek gebruiken? Samen met ARhus uit Roeselare hebben we daar een dag over georganiseerd. Roeselare heeft bijvoorbeeld hun eigen AI-beleid voor medewerkers toegelicht. En dan zijn er workshops geweest over hoe je een goede prompt voor AI kan opstellen, bijvoorbeeld als je een bepaald publiek wilt bereiken. We werken nu aan een groot nieuw project, een leer- en inspiratieplatform voor de cultuursector: Hub-C. Dat is een nieuw en belangrijk deel van onze werking. In 2023 kregen we de opdracht om de digitale transformatie voor de hele cultuursector aan te jagen. Ter inspiratie kijken we daarvoor o.a. naar het Nederlandse DEN. Zij hebben een fantastisch kennisplatform. Dat zijn we nu versneld aan het doen voor de Vlaamse cultuursector. Het is een inhaalbeweging naar de medewerkers van bibliotheken. We zijn nu in gesprek met de minister om naar onze volgende meerjarenopdracht te kijken. We zijn ervan overtuigd dat het er moet komen, maar de vraag is op welke schaal we dat kunnen uitrollen.'

En moeten Vlaamse bibliotheken het publiek ook wegwijs in AI gaan maken?
'In Nederland hebben bibliotheken echt een opdracht voor digitale geletterdheid, maar in Vlaanderen is dat niet zo. Dat gebeurt wel vaak in bibliotheken, maar het is niet per se zo dat elke bibliotheek dat moet doen. In Nederland is een convenant en hier hebben we dat niet.'

Komt er in Vlaanderen ook ooit zo'n soort convenant?
'Vanuit het Boekenoverleg en de VVBAD is er echt de vraag om naar een goede visie te gaan. Dat onderschrijven wij. De nieuwe minister van Cultuur, Caroline Gennez, heeft aangegeven dat ze dat heel belangrijk vindt. Dus er is zeker goede hoop dat er een goede visienota komt.'

We sluiten ons gesprek af, waarbij Ilke nog eens terugkomt op het schipperen tussen de fysieke en digitale werkelijkheid …
'We leven in een context waarin we een terugslag hebben. We voelen dat schermtijd soms belastend is, dat het vaak uit balans raakt. Hoe kunnen we daar een keuze in maken? Wanneer kan het scherm een meerwaarde zijn? En wanneer moeten we het gewoon echt aan de kant leggen? Het lijkt vanzelfsprekend, maar het is wel belangrijk dat het digitale nooit een doel op zich is.'

Over Cultuurconnect

Cultuurconnect levert sinds 2016 een waaier aan diensten aan Vlaamse bibliotheken zoals onder meer:

- Bibliotheeksysteem WISE.
- Bibliotheekwebsites.
- E-boeken.
- Filmstreaming
- Mijn Leestipper.
- Ondersteuning voor leescommunity's.
- Open VLACC.

Cultuurconnect is een non-profitorganisatie met steun van de Minister van Cultuur, en die werkt vanuit een coöperatief model. De koers wordt bepaald door te experimenteren en innoveren in intensief overleg met bibliotheken en cultuurhuizen zelf. Het nieuwste initiatief van Cultuurconnect is Hub-C een kennis- en leerplatform, dat nog volop in ontwikkeling is en dat de Vlaamse cultuursector wil begeleiden naar digitale volwassenheid.

Nederland leert te weinig van Vlaanderen. En andersom

Zo dichtbij en toch veraf

Wat kunnen Vlaanderen en Nederland van elkaar leren als het gaat om bibliotheekwerk? Georges Elissen van de samenwerkende provinciale bibliotheekinstellingen in Nederland (SPN) en Mark Deckers van de provinciale instelling Rijnbrink reisden eind maart naar Vlaanderen om zelf het antwoord te vinden op die vraag. In hun digitale reisverslag[1] deelden ze elke dag hun belevenissen en ja, ook de obligate selfies. In dit artikel zetten ze voor zowel Vlaanderen als Nederland drie punten op een rijtje, die de een van de ander kan leren.

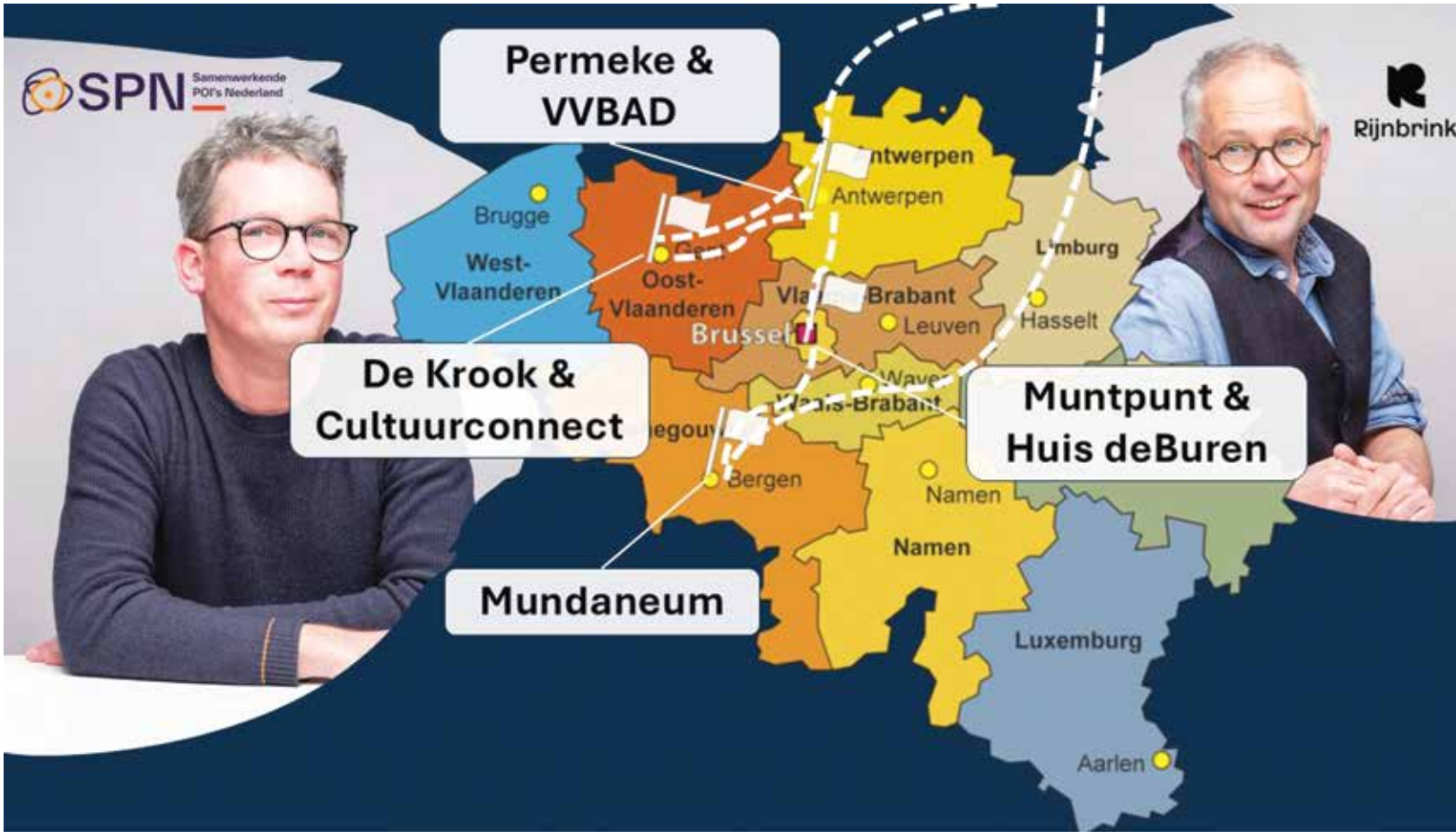
TEKST EN FOTO'S: GEORGES ELISSEN EN MARK DECKERS

Wat Nederland van Vlaanderen kan leren

Als Nederlanders beginnen we maar wat we zelf nog hebben te leren. En waar we een beetje kunnen afkijken bij de Vlamingen. We noemen hier drie punten. Er waren meer punten, maar dit vinden wij wel de zaken die het meest in het oog springen.

• Gezamenlijk bibliotheeksysteem mét innovatieagenda

Waar we echt jaloers op zijn: de Vlaamse bibliotheken lopen echt kilometers voor op de Nederlanders als het gaat om het gezamenlijke bibliotheeksysteem. In Vlaanderen doen alle openbare bibliotheken eraan mee. In 2017 startte men al met

de inrichting van het Vlaamse systeem en vanaf 2018 werden in zeven migratiegolven alle ruim 300 bibliotheken toegevoegd. In 2023 was dit proces afgerond. Dat systeem draait nu en alle bibliotheken die wij spraken, zien dit als een voldongen feit en men wil niet terug naar de oude situatie. Maar dat is niet alles: Cultuurconnect is tevens de organisatie die een slimme digitale innovatieagenda opstelt op basis van wensen en prioritering door de bibliotheken. Cultuurconnect combineert daarmee de taken, waar we in Nederland de Koninklijke Bibliotheek, de Coöperatie Samen Digitaal Innoveren en het innovatieteam van SPN voor nodig hebben.

• Het BoekenOverleg en de kracht van bottom-up
In Vlaanderen functioneert een krachtig BoekenOverleg[2]. Het BoekenOverleg is een platform waarin de belangen van de bibliotheeksector, de uitgevers, de auteurs, de boekhandels en de literatuurorganisaties hun krachten gebundeld hebben. Gezamenlijk nemen zij stelling in het politieke veld. En dat is een knap staaltje werk, want men weet hiermee al geruime tijd zowel maatschappelijke als commerciële belangen goed met elkaar te verbinden.
Het BoekenOverleg organiseert met enige regelmaat - maar ook altijd vóór de verkiezingen - een bijeenkomst met Vlaamse politici. Die bijeenkomst noemt men De Staat van het Boek.
De partijen in het BoekenOverleg komen gezamenlijk met een statement voor de politiek en tijdens de bijeenkomst worden tal van politici bevraagd om hierop reactie te geven. Dat heeft voor veel goeds gezorgd in brede zin, voor iedereen die bij boeken betrokken is.
In bredere zin hebben we gezien dat Vlaamse bibliotheken sowieso sterker bottom-up met elkaar samenwerken dan in Nederland. Dat heeft voor een deel wel te maken met het ontbreken van een structurele provinciale en deels landelijke ondersteuningsstructuur. Kennis wordt dan alleen uitgewisseld, als je het zelf doet. Maar het daagt ook uit om zelf meer verantwoordelijkheid hiervoor te nemen.

• Gratis of lage tarieven
Lid worden in Vlaanderen is op heel veel plekken gratis! En daar waar dit niet zo is, gelden lage tarieven. De Vlamingen vinden dat heel gewoon: contributiebedragen van € 50,- zoals in Nederland leidt tot fronsen, merken we tijdens ons bezoek. Op plekken waar wel een bedrag wordt gevraagd, is dit vaak ontstaan in tijden van bezuiniging. De trend van gratis bibliotheekabonnementen, zoals we die nu in Nederland zien opkomen, is in Vlaanderen dus allang geen trend meer. Dat bestond al.

• Bonuspunt: jongeren en opbouwwerk
Het lukt ons niet om voor de Nederlanders bij drie leerpunten te blijven. Deze eerste drie zijn wel de belangrijkste punten, maar daarnaast zien we nog een punt, dat zeker niet overal in Vlaanderen even vergevorderd is, maar wat ons bij alle bezoeken toch opviel. Het gaat om de brede aandacht voor jongeren. In zowel Brussel, Antwerpen als Gent zagen we aparte jongerenafdelingen die zeker niet alleen klassieke bibliotheektaken uitvoerden, maar ook opbouwwerk. Bibliothecarissen die in samenwerking met andere organisaties komen tot een vangnet en springplank voor jongeren. En een invulling waarbij jongeren zelf vaak aan het roer staan van de invulling van hun eigen plek. Zeker, in Nederland kennen we hier ook wel wat voorbeelden van, maar de uitwerking die we hier zagen, ging aanmerkelijk verder.

Wat Vlaanderen van Nederland kan leren

Oké en andersom? Dat vinden we nog wel gevaarlijk om te doen. Want hoe goed kennen wij Vlaanderen nu echt na al die gesprekken? Wij weten niet wat wij niet weten en dat maakt een oordeel over de ander riskant. Als u belooft met enige mildheid te lezen, zijn wij bereid om de Vlamingen voorzichtig op een paar dingen te wijzen.

• Transport en e-books
Waar wij toch met enige verbazing naar keken was het ontbreken van transport tussen bibliotheken, en dat niet alle bibliotheken e-books[3] aanbieden. Wel een gezamenlijk bibliotheeksysteem, maar geen sluitend transportsysteem. En dus vallen bibliotheken voor leenverkeer terug op postverzending of eigen stedelijk transport. En voor e-books geldt dat bibliotheken individueel kunnen beslissen of ze intekenen op de e-bookservice van Cultuurconnect. Het kan dus van plaats tot plaats verschillen of je e-books kunt lenen. Krachtenbundeling, inclusief extra inzet van de Vlaamse overheid, zou daar tot iets beters moeten kunnen leiden.

• Lokaal en provinciaal manifesteren en landelijk organiseren
Het Nederlandse stelsel – waarbij drie overheidslagen verschillende taken op zich nemen rond het bibliotheekwerk – mag omslachtig zijn, het is wel één van de succespunten van ons stelsel. Daarbij moet gezegd dat zowel de provinciale als landelijke overheid ook flink meefinancieren en dus ook echt iets kunnen betekenen. Het inkopen van ebooks gebeurt in Nederland bijvoorbeeld met een landelijk budget en een e-lending-convenant. Dat stelsel zorgt er ook voor dat er op verschillende plekken met de landelijke overheid afspraken kunnen worden gemaakt - inclusief financiering - die op lokaal niveau en passend bij die lokale schaal tot uitvoering komen.
Als we zoeken naar de Vlaamse equivalenten van de VOB en de KB in Nederland, dan kom je uit bij de VVBAD en Cultuurconnect. Maar wie kijkt naar de omvang en opdracht van deze partijen, ziet dat zij een smallere opdracht hebben. En daarmee ook een kleinere financiële basis. Het is daarom ook logisch dat als vervolg op het rapport 'Steeds meer met steeds minder'[4]– een onderzoek van het BoekenOverleg waaruit bleek hoe penibel de bibliotheeksituatie in Vlaanderen is – gekeken gaat worden of er toch niet een breder bibliotheekbeleid op Vlaams niveau moet komen.

• Schaalgrootte
Wij zijn grote voorstanders van werken met lokale gemeenschappen. Maar we zien ook dat het bibliotheekwerk in Vlaanderen op veel kleinere schaal is georganiseerd dan in Nederland. In

Mark Deckers (Rijnbrink), Jessica Jacobs (algemeen directeur VVBAD) en Georges Elissen (SPN).

Mark Deckers, Krist Biebauw (directeur Bibliotheek De Krook, Gent), Ingrid Verdonck (bibliotheekcoördinator De Krook) en Georges Elissen.

Mark Deckers, Georges Elissen en Willem Bongers-Dek (directeur Vlaams-Nederlands Huis deBuren).

Mark Deckers, Katelijne Morreel (directeur Bibliotheek Permeke, Antwerpen) en Georges Elissen.

Nederland kennen we een kleine 130 bibliotheekorganisaties voor 18 miljoen inwoners; in Vlaanderen zijn het er 300 voor nog geen 7 miljoen inwoners. In Nederland is er dus één bibliotheekorganisatie voor 140.000 inwoners. In Vlaanderen is er één bibliotheekorganisatie voor 23.000 inwoners. In Nederland werken veel bibliotheken als stichting voor meerdere gemeenten. In Vlaanderen is de bibliotheek vaak onderdeel van de gemeente. Nabijheid van de bibliotheek is natuurlijk een groot goed, maar het is misschien toch interessant om eens kennis te nemen van het Nederlandse model.

• Bonuspunt: Cijfers

Ook voor de Vlamingen hebben we een bonuspunt. Het raakt een beetje aan de landelijke opdracht. Iedereen die we spraken in Vlaanderen wees ons ook op dit punt. Het is een breed gevoeld gemis: het ontbreken van Vlaamse cijfers over de branche. Er was ooit een verplichting om cijfers aan te leveren zoals in Nederland. Maar bij een ijverige overheidsactie om de 'planlast' te verminderen is die regel geschrapt. En nu zijn er geen centrale cijfers meer. Wie iets wil weten over de branche moet zelf maar onderzoek doen. En dat terwijl de Vlaamse collega's al wel een gezamenlijk bibliotheeksysteem hebben en heel veel cijfers dus al bij elkaar hebben. Dus Vlaamse overheid: zorg dat dit wederom op orde komt en geef iemand die opdracht. En als je het ons vraagt, ligt Cultuurconnect hier voor de hand. Zij beheren al veel van de gegevens in het bibliotheeksysteem.

Eigenwijze Nederlanders

Nou, tot zover de bespiegelingen van twee eigenwijze Nederlanders die Vlaanderen bezochten. Wat het ons vooral leerde was hoe weinig wij eigenlijk van elkaar weten. Zo dichtbij en toch zo ver van elkaar. Er zijn vele terreinen waar wij veel meer samen kunnen doen. In die conclusie staan we niet alleen. Ook in de slotverklaring van de Vlaams-Nederlandse regeringstop op 1 april 2025[5] wordt dit sjiek gezegd: 'We blijven gezamenlijk inzetten op Europese en bilaterale initiatieven die de samenwerking tussen de regeringen op het gebied van bibliotheken versterken en we committeren ons aan een structurele uitwisseling, bijvoorbeeld met betrekking tot de relatie tussen de bibliotheek en onderwijs.' Nederland kan veel leren van Vlaanderen. En andersom. Laten we dat gaan doen!

Bronnen

1. De reisverslagen per dag zijn terug te vinden via de verkorte link: tinyurl.com/53hb9n6y
2. Zie voor alle adviezen van het BoekenOverleg de verkorte link: tinyurl.com/4xv44prk
3. Meer informatie over de ebookservice van Cultuurconnect is te vinden via de verkorte link: tinyurl.com/jz7v5ajw
4. Meer informatie over het rapport 'Steeds meer met minder' is te vinden via de verkorte link: tinyurl.com/y584rvku
5. De slotverklaring van de Nederlands-Vlaamse top is te vinden via de verkorte link: tinyurl.com/57nmbh2x

VU Library: de *Pride Library* en het *Decolonisation Lab*

‘Iedereen verdient een veilige plek in de maatschappij’

Aan de Vrije Universiteit Amsterdam studeren 30.000 studenten van zo’n 145 verschillende nationaliteiten. De universiteit wil dat iedereen zich veilig en thuis voelt. De universiteitsbibliotheek speelt hierin een belangrijke rol, vertellen Rain Bleie en Michèle Meijer. Zij zetten zich vanuit VU Library in voor het *Decolonisation Lab* en de *Pride Library*[1]. Wat bieden deze themacollecties voor wie?

TEKST EN FOTO’S: ANNEKE DE MAAT

De Pride Library en het Decolonisation Lab bevinden zich hoog boven in het VU-Hoofdgebouw. Op de elfde verdieping hebben ze elk een eigen ruimte met een bij de thema’s passende inrichting. De Pride Library is huiselijk en kleurrijk met een knalroze boekenkast, zilveren slingers, regenboogvlaggen, een zitkussen en een Perzisch tapijt. Het ernaast gelegen Decolonisation Lab heeft met zijn strakke inrichting en stemmige kleuren een rustige, bijna plechtige sfeer.

In 2017 richtte Rain Bleie VU Pride op: het netwerk voor en door LHBTQIA+ studenten en medewerkers van de VU. Dit ‘regenboog’-netwerk zet zich in voor een veilige en inclusieve omgeving voor alle individuen van de lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, queer, intersekse en aseksuele (LGBTQIA+) gemeenschap op de VU-campus. Tegenwoordig is Rain coördinator VU-diversiteitsnetwerken bij het VU Diversity Office dat deel uitmaakt van VU Library.

Clubhuis en themacollectie

‘Toen VU Pride op zoek was naar een eigen ruimte, een soort clubhuis, op de campus, klopten we onder andere bij VU Library aan’, vertelt Rain. ‘De universiteitsbibliotheek was welwillend en stelde voor het clubhuisidee te combineren met een LGBTQIA+ themacollectie. Dit is namelijk een hele goede manier om kennis te ontsluiten.’ De universiteitsbibliotheek wil met de ruimte en de themacollectie de queer gemeenschap steunen en de vrijheid van informatie en meningsuiting stimuleren.

Een klein deel van de collectie van het *Decolonisation Lab* van de Vu Library.

Safe space

VU Pride en de universiteitsbibliotheek gingen samen aan de slag met het inrichten van de ruimte en het vormen van de themacollectie. Op Paarse Vrijdag 2021 ging de Pride Library open. Rain is heel blij met het resultaat. 'We hebben echt een eigen ruimte, met een eigen deur, en een eigen sfeer, die nogal afwijkt van de rest van de bibliotheek. Dat maakt het voor ons echt een safe space. De ruimte ademt de sfeer van onze LGBTQIA+ community. Er zitten altijd mensen te studeren, iedereen die het gedachtengoed deelt is welkom.'

In de Pride Library staan nu 735 boeken. Veel van die boeken werden uit het VU Library-magazijn gehaald. Daarnaast kreeg de Pride Library flink wat boekdonaties van VU-medewerkers. Ook IHLIA, de Nederlandse LHBTIQ+ erfgoedorganisatie die een LHBTIQ+ bibliotheek heeft binnen de OBA, droeg bij met advies en boeken. Rain: 'Ze hebben ons gesponsord met de roze boekenkast. Een deel van de boeken is nu van VU Pride en een deel van VU Library. De bibliotheekboeken kun je lenen als je een VU Library-lidmaatschapspas hebt.'

Wetenschappelijke literatuur

De Pride Library boekencollectie omvat fictie en non-fictie, waaronder veel wetenschappelijke literatuur over LGBTQIA+ onderwerpen. Zoals de VU Library website vermeldt, was onderzoek naar LHBTI+ -onderwerpen jarenlang nogal taboe. De Pride Library zorgt ervoor dat het LHBTI+ onderzoek [dat vanaf begin 20e eeuw opkwam] en de wetenschappelijke literatuur erover nu toegankelijker en zichtbaarder is. Omdat de LHBTI+ themacollectie ook de queercultuur en -geschiedenis documenteert, is deze eveneens van historische waarde.

Boekclub en lezingen

De Pride Library is ook het VU Pride clubhuis en er is volgens Rain 'altijd wel iets te doen'. Er zijn spelletjes- en filmavonden, een wekelijkse studiekring en een boekenclub. Een andere activiteit die is voortgekomen uit de Pride Library is de lezingenserie 'The Science of Queer'. VU-wetenschappers komen dan vertellen over onderzoek dat gaat over of raakt aan LHBTI+ onderwerpen. Zo geeft Michèle Meijer een lezing over haar proefschrift dat ging over de goddelijke krachten die in de Oudheid in Mesopotamië toegeschreven werden aan non-binaire priesters.
De Pride Community waardeert de VU Pride Library enorm, weet Rain. 'Mensen voelen zich er echt thuis. Het is een plek waar mensen veilig zichzelf kunnen zijn. Een student vertelde me dat die vanwege de Pride Library voor de Vrije Universiteit had gekozen en dat de Pride Library diens leven had gered.'

Anti-woke sentimenten

De verrechtsing van de samenleving die vaak gepaard gaat met anti-woke sentimenten is ook merkbaar binnen de VU, zegt Rain. 'Er wordt nu soms gevraagd waarom de Pride Library nodig is en of daar wel geld naartoe moet gaan. Ik zeg dan: iedereen zoekt en verdient een eigen veilige plek in de maatschappij. Er zijn studenten die uit landen komen waar ze om hun seksuele geaardheid verstoten worden door hun familie en vervolgd kunnen worden. Voor hen is een veilige plek als de Pride Library erg belangrijk. De VU ondersteunt de Pride Community om zichzelf te organiseren en professionaliseren, maar de activiteiten moeten ze zelf organiseren. Ik kan ze vanuit het Diversity Office bijstaan met raad en daad.'

Werkgroep dekolonisatie

Michèle Meijer is informatiespecialist Religie, Theologie en Filosofie bij VU Library en lid van de VU Library-werkgroep Dekolonisatie van Collecties die in 2023 van start ging. 'Er is een groeiend bewustzijn dat er koloniale biases zijn in hoe we bibliotheekmateriaal verzamelen, beschreven en presenteerden', vertelt ze. 'Er was al aandacht voor het aanpassen van beledigende trefwoorden in het zoeksysteem, maar sinds 2023 streven we naar een structurele aanpak van het dekoloniseren van de collecties.'

Beledigende trefwoorden

De werkgroep werkt op drie manieren aan het dekoloniseren en inclusiever maken van VU Library. Ten eerste zorgt de universiteitsbibliotheek voor respectvolle trefwoorden en beschrijvingen van de bibliotheekmaterialen in de catalogus. Michèle: 'De catalogus bevat achterhaalde, beledigende trefwoorden (zoektermen). Die willen we niet meer tonen. We verwijderen die trefwoorden niet uit het zoeksysteem, zodat je er nog wel op kunt zoeken, maar voegen nieuwe, inclusieve trefwoorden toe. Bij de resultaten van je zoekopdracht zie je alleen nog de nieuwe trefwoorden staan. OCLC heeft hiervoor een speciale tool gemaakt.'

Ze geeft twee voorbeelden. 'Als je zoekt op "zigeuner" krijg je een overzicht van onze bibliotheekmaterialen over dit onderwerp maar dan met het trefwoord "Roma en Sinti"; en als je zoekt op "politionele acties" krijg je "Nederlands-Indonesische oorlogen". We verwijderen de achterhaalde trefwoorden niet uit de catalogus, omdat die termen onderdeel zijn van de geschiedenis en omdat bij onderzoek die zoektermen nog gebruikt worden.'

Vertegenwoordiging

Ten tweede werkt VU Library aan een betere vertegenwoordiging van niet witte en niet-westerse auteurs in de collectie. Michèle: 'Bij de VU studeren studenten van zo'n 145 verschillende nationaliteiten. Maar als je langs onze boekenkasten loopt zie je nog steeds heel veel witte, westerse auteurs. Een studenten van niet-westerse komaf zou zich kunnen afvragen: kan ik wel wetenschapper worden? Zij zien zich nu niet of weinig gerepresenteerd in onze collecties.'
Soms representeert de boekencollectie ook niet meer voldoende het onderzoek en onderwijs van een faculteit, vervolgt Michèle. 'De faculteit Religie en Theologie houdt zich al lang niet meer alleen met de christelijke religie bezig maar met een breed scala van religies. Maar het overgrote deel van de bibliotheekcollectie gaat over de christelijke religie en er is relatief weinig materiaal over andere religies.'
VU Library wil dus meer boeken en tijdschriften aankopen van niet witte en niet-westerse auteurs. Volgens Michèle is dat ondanks die goede wil nog niet zo makkelijk. 'De universiteiten onderhandelen namelijk collectief met de grote uitgevers over het aanschaffen van licenties voor wetenschappelijke tijdschriften. Het grootste deel

Rain Bleie, coördinator VU-diversiteitsnetwerken bij het VU Diversity Office dat deel uitmaakt van VU Library.

Michèle Meijer is informatiespecialist Religie, Theologie en Filosofie bij VU Library en lid van de VU Library-werkgroep Dekolonisatie van Collecties

van ons aankoopbudget gaat naar deze zogenaamde big deals. Helaas zijn de grote uitgevers die de tijdschriften in die big deals publiceren vooral gevestigd in Europa en Noord-Amerika, waardoor ze mogelijk belangrijke, maar niet-mainstream wetenschappelijke auteurs uit bijvoorbeeld Afrika en Zuid-Amerika missen. Als je kijkt naar een wetenschappelijke database als Web of Science blijkt dat deze weinig niet-westerse auteurs bevat.'

Systeemverandering nodig

Door de big deals blijft er maar weinig geld over voor aankopen bij kleine uitgevers, zegt Michèle. 'Bovendien werken we vraaggestuurd: we kopen vooral wat onze medewerkers en studenten aanvragen. Om te komen tot een inclusieve collectie is een institutionele en systeemverandering nodig. We moeten ons hiervoor landelijk en internationaal organiseren. Dat is een kwestie van een lange adem en kost veel tijd, die we niet altijd hebben naast ons reguliere werk.'

Landelijke samenwerking

Michèle: 'Veel collega's van andere universiteitsbibliotheken willen met ons samenwerken aan meer inclusieve en gelijkwaardige, gedekoloniseerde collecties. We gaan samen een statement opstellen en laten bekrachtigen door het UKB-bestuur. (UKB: het samenwerkingsverband van de dertien Universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek in Nederland). Als bibliotheekmedewerkers dan met inclusiviteit aan de slag willen en daar tijd voor willen, kunnen ze hiernaar verwijzen.' Verder wil VU Library VU-docenten meer bewust gaan maken van het veelal dominante witte en westerse perspectief in curricula. De bibliotheek kan helpen met het samenstellen van meer inclusieve leeslijsten.

Inclusievere studiezalen

Om inclusievere studiezalen te creëren, ontwikkelde VU Library twee themacollecties. Sinds vorig jaar staat er in de studiezaal op de eerste verdieping een Themacollectie rond het Herdenkingsjaar Slavernijverleden op de planken[2]. Deze werd samengesteld met hulp van VU-onderzoekers, die onderzoek doen naar slavernij en/of het koloniale verleden. Samen met het Diversity Office stelde VU Library een themacollectie rond dekolonisatie samen voor het Decolonisation Lab. Alle medewerkers en studenten van de VU, die iets over het koloniale verleden willen leren, zijn welkom in dat Lab om in de boekencollectie te browsen, aldus Michèle. In het Decolonisation Lab staan nu 150 boeken.

Nieuwe aanjager nodig

Vanuit VU Library werkte Michèle met de conservator Academisch Erfgoed mee aan het samenstellen van de dekolonisatie-collectie. 'De collectie bevat naast boeken ook enkele voorwerpen uit de VU-geschiedenis, die vertellen over de wijze waarop de VU betrokken was bij het Nederlandse koloniale verleden. Daarnaast hebben we de VU-onderzoekers die gespecialiseerd zijn in het onderwerp dekolonisatie, gevraagd suggesties te doen voor de boekencollectie. Ook de VU-studentenvereniging Family of Academic Minds (befam.nl), die zich inzet voor een inclusieve en diverse studieomgeving, deed op onze uitnodiging aankoopsuggesties. Danny Soekarsingh die een tijd Diversity Officer was, heeft een belangrijke rol gespeeld als aanjager. Hij werkt helaas niet meer bij de VU. We hebben een nieuwe aanjager nodig!'

Bronnen / meer informatie

De onderstaande links zijn verkort.

1. tinyurl.com/35u3cf7x
2. tinyurl.com/57muvd7f

LHBTIQIA+ onderwerpen

In Nederland zijn er diverse universiteiten en instellingen die collecties hebben gewijd aan LHBTQ-onderwerpen. Hieronder enkele voorbeelden:

- IHLIA is de erfgoedorganisatie op het gebied van LHBTIQIA+ in Nederland en beheert de grootste lhbtiq+-collectie van Europa. Gevestigd in de OBA Oosterdok in Amsterdam, verzamelt, bewaart en ontsluit IHLIA-informatie over homoseksuele mannen, lesbische vrouwen, biseksuelen, transgender, intersekse en queer personen, hun geschiedenis, leefwereld en cultuur. (ihlia.nl).

- De KB nationale bibliotheek heeft sinds 2022 een digitale LHBT+-webcollectie. Deze collectie bevat websites die belangrijk zijn voor de LHBT+-gemeenschap en dient als een digitale bron voor informatie en onderzoek. Verkorte link: tinyurl.com/5y6fxm3f

- Het Stadsarchief Amsterdam beheert de website Amsterdam Regenboogstad. Verkorte link: tinyurl.com/nvkhscx7

Bibliotheken in Amerika

Van leven in vrijheid tot leven in een dictatuur

Bibliotheekblad benaderde mij met de vraag of ik nogmaals een artikel wilde schrijven over bibliotheken in Amerika, hoe het is om in een bibliotheek te werken onder de regering-Trump. Doe ik, natuurlijk wil ik dat wel. Maar inmiddels heb ik diverse teksten geschreven en weer verwijderd. Elke dag zijn er nieuwe wijzigingen. Het is amper bij te houden. ‘Management via X’ noemt voorzitter Ingrid Thijssen van werkgeversorganisatie VNO-NCW het beleid van Trump. Waar moet ik in vredesnaam beginnen, wat moet ik benoemen, wat niet. Dit artikel geeft dan ook niet een volledig beeld. Het is alleen maar een poging om een beetje uitleg te geven bij alle ontwikkelingen.

TEKST: MARJOLEIN LOLKEMA (ZIE NASCHRIFT REDACTIE)
FOTO’S: SHUTTERSTOCK

New York, 19 april 2025: *Handen Af!*-protest bij de NYC Library op 5th Avenue in Midtown Manhattan. Mensen verzamelden zich op meerdere locaties om vreedzaam te protesteren tegen het beleid van Trump.

Pesten

Als kind was Robert Reich erg klein. Hij werd er enorm mee gepest. Hij zocht bescherming bij de grotere jongens. Een van zijn beschermers werd nu 61 jaar geleden vermoord door de KKK. Toen Robert Reich hiervan hoorde, besloot hij zich in te gaan zetten als bestrijder van pesten. Hij besefte dat pesten in allerlei vormen gebeurt. Zwarte mensen die gepest worden door witte mensen, werknemers die gepest worden door werkgevers, vrouwen die gepest worden door mannen. En zo kan hij je nog een hele lijst noemen. '60 jaar na de Freedom Summer Murders, is Amerika nog steeds aan het worstelen met pestkoppen. Er is een enorme toename in haatmisdaden tegen niet-witte mensen, LGBTQ, immigranten, Joden en Moslims. Er komen steeds meer wetten om het stemmen moeilijker te maken, boeken te censureren en abortus te verbieden. Politieke leiders beledigen en vernederen mensen met een handicap, vrouwen en transgenders. Maar we mogen nooit buigen voor wreedheid en geweld. Het is je verantwoordelijkheid om op te staan tegen pestkoppen en om elkaars beschermers te zijn.' (Robert Reich, professor, ex-staatssecretaris van werkgelegenheid en medeoprichter van Inequality Media)

Geschiedenis wissen

Robert Reich maakt geregeld filmpjes voor social media om te vertellen over de geschiedenis van de Verenigde Staten. Geschiedenis die nu op veel sites wordt verwijderd, omdat de Trump overheid van mening is dat deze geschiedenis de witte mens veel te slecht laat overkomen. Beter is het om te denken dat het nooit is gebeurd. Opdat we er nooit meer van kunnen leren. Robert Reich is een van de velen in de Verenigde Staten die zich verzetten. Ik heb bewondering voor dit verzet. Ga er maar aan staan, in een land waar haat gemeengoed is geworden en empathie een doodzonde.

HB 710

In de staat Idaho, waar ik bijna zeven jaar heb mogen wonen en werken stond gouverneur Brad Little altijd bekend als de gematigde, iemand op je kon vertrouwen dat hij extreme wetten een veto zou geven. Sinds Donald Trump weer president is, is zelfs Brad Little als een blad aan de boom omgeslagen. Nog nooit zijn er dit jaar zoveel wetsvoorstellen ingediend en aangenomen. Een van de wetten die is aangenomen en geen veto van Little heeft gekregen is HB 710. HB 710 is een nieuwe wet die bibliotheekmaterialen censureert. In plaats van kinderen te 'beschermen' tegen 'obsceen' materiaal, bevat HB 710 vage en te brede taal die bibliotheekboeken en -materialen dreigt te censureren. Het stelt gewone burgers ook in staat rechtszaken aan te spannen en zelfs geldelijke schadevergoedingen te ontvangen voor deze juridische claims. Bibliotheken in Idaho hebben er zeer verschillend op gereageerd. De bibliotheek in Donnely laat geen kinderen meer toe in de bibliotheek. Die is alleen nog toegankelijk voor volwassenen. De wet is zo vaag geschreven dat bibliotheken worstelen hoe er in de praktijk mee om te gaan. De bibliotheek van Idaho Falls stond een paar dagen lang jeugd niet toe om de publieke computers te gebruiken, maar heeft dit beleid al vrij snel weer teruggedraaid. Een andere bibliotheek besloot de kleine bibliotheek te verbouwen, zodat jeugd niet meer makkelijk naar de afdeling voor volwassenen kon komen, maar heeft de verbouwing ook alweer op de lange baan gezet.

Veilige en warme plek

Donnely heeft maar een heel kleine bibliotheek. De ruimte is te klein om er twee verschillende afdelingen te maken. Donnely ligt ook erg afgelegen. De bibliotheek is daar niet alleen een ruimte waar kinderen boeken konden lezen en lenen, maar ook een veilige en warme plek om te wachten tot de ouders vrij zijn van hun werk en de kinderen kunnen ophalen. Buiten staan er twee tipi tenten, oorspronkelijk bedoeld om bezoekers uitleg te geven over de geschiedenis en het leven van de Nez Perce indianen. Nu worden deze tenten gebruikt om kinderen op te vangen, zodat ze alsnog een plek hebben waar ze na schooltijd kunnen wachten tot hun ouders klaar zijn met werken.

Oud-collega's

Garden Valley, de bibliotheek waar ik een aantal jaren mocht werken, lijkt deze wettelijke maatregelen vrij ongeschonden door te komen. Mijn directrice heeft er ontslag genomen, ze had er geen zin meer in en was toe aan andere uitdagingen en er is een vrij conservatieve directrice voor in de plaats gekomen. Mijn oud-collega's vertelden mij opgelucht dat er geen boeken meer werden gesaneerd, zo fijn. Ik heb nog wel contact met oud-collega's, maar op vragen over bibliotheekwerk antwoorden ze niet. Dat is overigens wel typisch Amerikaans. Daar waar ze liever niet met je van gedachten over willen wisselen, negeren ze de vraagstellingen. Dat maakt mij niet hoopvol voor de collectie.

Nieuwe wetten

In Idaho zijn dus diverse nieuwe wetten aangenomen. Een paar wil ik er wel even uitlichten. Vooral om de waanzin te duiden. In de wetsessies van 2025 werden vooral kopieën van wetten uit Texas overgenomen. Op overheidsgebouwen mogen geen LGBTQ vlaggen meer wapperen. Nu is het in Amerika zo, dat er federale wetten zijn, staatswetten en gemeentewetten. In Boise heeft de burgemeester besloten dat daar de LGBTQ-vlag gewoon moet worden gehesen op overheidsgebouwen. De staat probeert haar nu te dwingen met dit gebruik te stoppen, maar vooralsnog geeft ze niet toe. Het is een gemeentewet die haar de vrijheid geeft om wel deze vlag te gebruiken. Transgenders mogen niet meer in openbare gebouwen en instituten aanwezig zijn. Ze worden geweerd uit gevangenissen, blijf-van-mijn-lijf huizen, en openbare onderwijsinstellingen.

Op scholen is er een restrictie voor welke vlaggen en banners gebruikt mogen worden. Een lerares van een school in Meridian, een voorstad van de hoofdstad Boise, had een vlag opgehangen met daarop verschillende kleuren handen en de tekst '*Everyone is welcome*'. Zij moest deze vlag verwijderen omdat de vlag een politieke lading zou hebben. In Idaho is daardoor de *Everyone Is Welcome* beweging ontstaan. Een lokaal bedrijf produceerde honderden t-shirts met daarop een afbeelding van de poster en

24 maart is door deze beweging uitgeroepen tot de *Everyone Is Welcome Day*.

Een wet zorgt ervoor dat als een arts vanwege zijn geloof jou een medische behandeling wil weigeren, dit is toegestaan. Iets dat natuurlijk volledig tegen de eed van Hippocrates in gaat die artsen moeten afleggen: 'Ik zal ervoor waken dat mijn houding tegenover patiënten niet beïnvloed wordt door levensbeschouwing, politieke overtuiging, sociale stand, ras, etniciteit, nationaliteit, taal, gender, seksuele voorkeur, leeftijd, ziekte of handicap.' Ook vonden ze het nodig om een wet te schrijven voor het middel Ivermectine. Dit middel moet per 1 juli overal verkrijgbaar zijn in Idaho, zonder recept.
(Ivermectine is een anti-parasitair geneesmiddel waarvan tijdens het begin van de COVID-pandemie verondersteld werd dat het beschermend werkte. Later bleek na uitgebreid wetenschappelijk onderzoek dat dit niet het geval was, red.)

Belastingvoordeel

Er is een speciaal voucher programma opgezet ten behoeve van het onderwijs. Dit houdt in dat er een belastingvoordeel gecreëerd is om ouders te helpen hun kinderen naar privé-onderwijs te sturen of om kinderen thuisonderwijs te geven. Hierdoor gaat er veel minder geld naar het openbaar onderwijs. Privé-onderwijs in Amerika is onbetaalbaar voor de gewone man. Deze scholen zitten hier ook niet op te wachten. Daarom wordt bij een voucher-systeem ook meteen het schoolgeld flink verhoogd voor privé-scholen. In Idaho bleek al gauw na invoering van het systeem dat er ook een programma werd stopgezet, dat kinderen hielp bij aanschaf van laptops, schoolbenodigdheden en andere onderwijsuitgaven. De belastingvoordelen zijn overigens niet geldig voor ouders, die hun kinderen naar het openbaar onderwijs sturen. Het mag alleen worden ingezet voor privé-onderwijs en thuisonderwijs.

Slecht nieuws

Het lijkt soms of er alleen maar slecht nieuws uit Amerika komt. En alsof het gros van de Amerikanen het ook allemaal wel prima vindt. Maar is dit ook zo? Ik ken zat Amerikanen die nog steeds volkomen achter het beleid van Trump staan. Ik vind het griezelig om te zien dat dorpsgenoten in Garden Valley die ik kende als vriendelijk, nu ervoor uitkomen dat ze immigranten ondermensen vinden. Een vriendin van ons heeft in haar huis een altaar gemaakt waar ze dagelijks kaarsen aansteekt om Trump te eren. Maar niet iedereen is zo.

Bij de *Forest Service* (equivalent van Staatsbosbeheer, red.) zijn veel ontslagen gevallen dankzij Musk's *DOGE*. Veel ontslagen in Idaho zijn bij de *Hotshots*, het team dat bosbranden bestrijdt. Inwoners beginnen zich zorgen te maken, want we weten dat er elke zomer bosbranden zijn. Wat zullen de gevolgen zijn? Veel werknemers van de *Forest Service* wonen in Garden Valley en omgeving, zij hebben nu ondervonden wat het beleid van Trump betekent. Net als de veteranen, die ontdekt hebben dat de regering-Trump niets om hen geeft. De verzetsbeweging in Idaho en Amerika bestaat niet alleen meer uit woke liberalen, maar is uitgebreid met werknemers van de Forest Service, met veteranen, met immigranten, met boeren die geen personeel meer kunnen vinden om de gewassen te oogsten, met mensen die ontdekken dat hun zorgverzekering niet meer haalbaar is of die uren moeten

rijden om nog zorg te krijgen. En dit verzet groeit.

Data Rescue Tracker

Onlangs is de '*librarian of congress*', Dr. Carla D. Hayden, oftewel de directrice van de Amerikaanse Koninklijke Bibliotheek ontslagen. Over het hoe en waarom, daar is wel een boek over te schrijven. Een speciale groep binnen de verzetsbeweging zijn bibliothecarissen. De regering-Trump is bezig alle informatie te verwijderen over personen van afro-amerikaanse afkomst, indianen, vrouwen en transgenders. Zo is er in overheidspagina's geen informatie meer te vinden over de Navajo-indianen die tijdens de Tweede Wereldoorlog een onkraakbare code maakten, daarbij gebruik makend van hun eigen taal.
Vanaf het moment dat de regering-Trump data van sites en uit databanken begon te verwijderen, vormde een groep dataspecialisten een speciale verzetsbeweging die al die verwijderde data terughaalt en bewaart, opdat het nooit zal verdwijnen. Ze houden onder andere een *Data Rescue Tracker* bij. Te raadplegen via de verkorte link: tinyurl.com/yjmwyxr4

Nog meer verzet

Andere verzetsgroepen zijn onder andere te volgen via facebook en bluesky: *The Resistance, Alt National Park Service, National Parks and Forests Supporters, The Idaho 97 Project, Trump Resistance Movement, The Other 98 Percent, en op dit moment de meest bekende beweging: 50501 Movement.* Ondanks aanvallen van de overheid proberen dit soort bewegingen een tegengeluid te laten horen, ze geven praktische tips hoe je je kunt verzetten en geven gedurende de dag updates en waarschuwingen met betrekking tot de regering-Trump.

Terug naar de VS?

En jij dan? Meest gestelde vraag momenteel aan ons is of we nog wel terug willen naar een land dat zo in een dictatuur aan het veranderen is. Antwoord... ik weet het niet. De ene dag heb ik weer hoop dat het goed gaat komen, de andere dag totaal niet. Ik ben in ieder geval dankbaar dat ik nu in een land leef waar ik wel voor mijn mening mag uitkomen. Waar mensen nog wel proberen te luisteren naar elkaar. Ik ben dankbaar dat ik een erg leuke baan heb. In eerste instantie heb ik na mijn terugkomst invalwerk gedaan bij de Rijnbrink Groep @Work, later ben ik ook invalwerk gaan doen voor de FlevoMeer Bibliotheek. Het was heerlijk om in al die bibliotheken telkens even te mogen werken. Inmiddels ben ik volledig gaan werken voor de bibliotheek in Lelystad. Voor deze bibliotheek werk ik onder andere in de Penitentiaire Inrichting Lelystad. Maar ook sta ik hier weer gewoon op de vloer. Voorlopig kijken we het maar even aan.

Naschrift redactie

Marjolein Lolkema werkte jarenlang in dorpsbibliotheken in Nederland (Zwartewaterland en Urk). Daarna emigreerde ze naar de Verenigde Staten waar ze werkte in een kleine bibliotheek in Garden Valley, een dorpje in de staat Idaho. Inmiddels is Marjolein weer terug in Nederland. Over haar belevenissen schreef ze eerder in Bibliotheekblad. Al haar artikelen vindt u via de verkorte link: tinyurl.com/5y3z8t8d

Uit een factsheet van de *American Civil Liberty Union (ACLU)*

ACLU Idaho

Waarom verzet de ACLU, afdeling Idaho zich tegen de bibliotheekcensuurwet van 2024? Er zijn verschillende problemen met de nieuwe bibliotheekcensuurwet van Idaho:

- De wet definieert wat 'schadelijk' is voor jongeren in vage en te brede termen. Dat betekent dat bibliothecarissen mogelijk te voorzichtig zijn bij het nemen van beslissingen over het verplaatsen van boeken – uit angst voor een rechtszaak. Daardoor brengt de nieuwe wet het recht van inwoners van Idaho op vrije toegang tot informatie in gevaar – een recht dat wordt gewaarborgd door het Eerste Amendement.

- De wet verbiedt boeken die 'seksueel gedrag' tonen en definieert seksueel gedrag onder andere als 'homoseksualiteit'. In de praktijk zou dit kunnen betekenen dat boeken met LGBTQ+-personen verplaatst zullen worden. Het verplaatsen van boeken over LGBTQ+-personen is niet alleen ongrondwettelijk, het geeft ook een ongefundeerde en schadelijke boodschap af die LGBTQ+-personen ten onrechte als uitsluitend seksueel voorstelt.

- Het zou onze bibliotheken, waarvan sommige klein zijn en slechts één ruimte hebben, kunnen schaden. We weten dat bibliothecarissen in Idaho hard werken om boeken te selecteren die aansluiten bij de behoeften van hun gemeenschappen en hun boeken al ordenen op lezerspubliek (bijvoorbeeld Fictie', Kinderen', Jongeren', etc.).

- In bibliotheken circuleren momenteel geen overduidelijk obscene materialen of boeken, dus dit vereist geen 'alleen voor volwassenen'-secties. Bibliothecarissen verplichten om boeken naar een sectie voor volwassenen te verplaatsen omdat ze anders juridische acties riskeren, is niet alleen onpraktisch, maar het creëert ook een soort beloning voor de klagers.

Al 100 jaar is Govers Accountants / Adviseurs hét accountants- en advieskantoor waar u zich meteen thuis voelt. Wij zijn de specialist voor bibliotheken op het gebied van jaarrekeningcontroles en fiscaal advies.

100 JAAR GOVERS

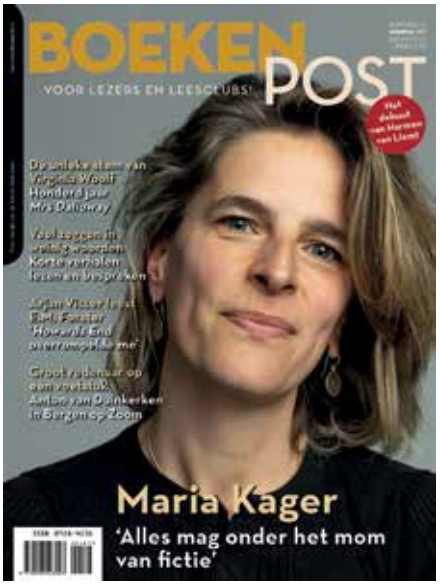

Beemdstraat 25
5653 MA Eindhoven
Postbus 657
5600 AR Eindhoven

040 250 45 04
wijs@govers.nl
www.govers.nl

Boekenpost is een tweemaandelijks blad voor lezers en leesclubs met gevarieerde artikelen over literatuur, interviews, boekbesprekingen en in ieder nummer een uitgebreid leesclubdossier rond een recent boek van een Nederlandstalige auteur.

Neem *Boekenpost* op in uw collectie,
kijk op www.boekenpost.nl voor meer informatie!

Linked data staat misschien niet op jouw radar.

Geen zorgen, bij ons wel.

Linked data verbindt boeken, auteurs, onderwerpen en meer op een manier die zoekmachines begrijpen. Zo vinden gebruikers makkelijker jouw bibliotheekbronnen, waar ze ook zijn. En dit is nog maar het begin. Vandaag leggen we de basis voor jouw linked data-toekomst.

Ontdek hoe op **oc.lc/toekomst-linked-data**

OCLC

Ben jij klaar voor de zomer?
Mooi! Is jouw IT dat ook?

In de zomer zijn bedrijven extra kwetsbaar: minder bezetting, minder toezicht. Cybercriminelen weten dat.

Met de **Security Scan** van Justspark brengen we snel je risico's in kaart en zorgen we dat jouw IT-omgeving goed beschermd is.

Wat je krijgt:

- Een gedetailleerd rapport over de staat van je IT-beveiliging.
- Concrete adviezen om je systemen te optimaliseren.

Voorkom dat je tijdens je vakantie wordt verrast, plan daarom nu vrijblijvend je scan bij Justspark.

Scan de QR-code.
info@justspark.com
088 472 3426

justspark

